

J. García Pradas

Ryssland förrådde oss!

En spansk anklagelse

Baksidestext

José García Pradas var under hela det spanska inbördeskriget chefredaktör för den stora dagliga Madrid-tidningen ”CNT”.

Madrid, det namnet har gått till historien såsom symbolen för heroism och makalös uppoffring. Att Madrid skulle bli antifascismens sista skans i det republikanska Spanien var axiomatiskt.

Hur slutade det spanska kriget? Blev republiken förrådd? Och om så var – av vem? *Var de förrådade förrädare?* frågar Pradas i en föreslagen titel till denna bok.

Obevekligt och utan möjlighet till tvivel fastslår Pradas vilka som var förrädarna. Han var med från början. Och han var med till slutet, i bildandet av det Nationella försvarsrådet tillsammans med oförvitliga män sådana som Casado, Miaja och andra. Rådets första uppgift blev att avsätta Negrín-regeringen och därmed bryta ner stalinismen som dessa hejdukar under Moskva hade lagt på det kämpande spanska folket som ett dödande struptag.

Ryssland förrådde oss!

är den första bok som utkommit skriven av en spanjor om hur det spanska inbördeskriget slutade.

Anmärkning

Denna bok beslagtogs av svenska myndigheter med stöd av TF § 3 mom. 9, andra stycket den 12 januari 1940. Förlaget gav då ut boken under titeln *När Madrid föll: hur det spanska kriget slutade*, vilken är identisk med denna bok, förutom att *Epilog* är bortplockad. – *Red*

José García Pradas

Ryssland förrådde oss!

Hur det spanska kriget slutade

Till svenska från författarens originalmanuskript av Rudolf Berner

Federativs förlag – Stockholm 1939

Originalalets titel: *La traición de Rusia. Como terminó la guerra de España*

Till Mrs E. Gramshaw, generalsekreterare för Ealing Spanish Relief Committee och till Mr E. J. Theobald, vilkas oförglömmeliga solidaritet gjort det möjligt för mig att skriva denna bok.

Med största tacksamhet J. García Pradas

Innehåll

Prolog.	1
Anarkist och spanjor.....	1
Författarens företal.	4
Första kapitlet.	5
”Hellre förlora kriget än tolerera revolutionen.”	5
”Alla spanjorer mot den fascistiska invasionen.”	7
Kataloniens uppgivande utan strid.	9
Från Barcelona via Gerona till Toulouse.	10
Andra kapitlet.	13
Olika sorters spanjorer i Frankrike.....	13
”Antingen räddar vi oss alla, eller går under.”	15
Det smutsiga bedrägeriet med passen.	17
Viktiga besök och förfrågningar.....	19
Tredje kapitlet.	22
Galghumor i Madrid.....	22
Frasmakarna smyga fejt sin väg.	25
”Då ledarna fly ...”	27
För antifascismens värdighet.....	28
Fjärde kapitlet.....	31
Vad avsåg Negrín och kommunistiska partiet?.....	31
”Den som slår första slaget, slår två gånger!”	33
Den Negrinska statskuppen.	35
Vårt omedelbara motdrag.....	37
Femte kapitlet.	40
Konstituerandet av Nationella försvarsrådet.	40
Negrín erbjuder överlämnande av makten.	42
Folket och dess väpnade styrkor på rådets sida!	44
Kommunisterna dra trupper från fronterna.	46
Sjätte kapitlet.....	50
Rebellernas falska kapitulation.	50
I den stalinistiska tjejkans klor.	53
Fyra mord i El Pardo.	56
Vårt försvar av kommunisterna.....	59

Sjunde kapitlet.....	62
Konsekvenser av striden i Madrid.....	62
Nya bevis på Negríns brottslighet.....	65
Fredsförhandlingar inför folket.....	68
Inkräktarna godtaga ingen pakt.....	71
”Kriget är slut, kamrater!.....	74
Gråt över Spaniens brustna hjärta!.....	77
Händerna upp – i Valencia.....	81
Hur vi lämnade Spanien.....	84
Voro de förrådda förrädare?.....	88
Epilog.....	92
Fem månader senare.....	92
Återvändsgränden.....	93
Hitlers hjälp.....	95
Rädslan för kriget.....	97
Den ”demokratiska” perioden.....	98
Frontförändring.....	100
Sovjetimperialismen.....	102

Till minnet av de spanska antifascister vilka efter att ha deltagit i de händelser som här skildrats såg fängelset som sin värdighets sista fältskans och en arkebuseringsmur som sin förhoppnings sista tillflykt . . .

Prolog.

Anarkist och spanjor.

Denna bok behöver ingen prolog. Den talar för sig själv. Den anklagar förrädare och politiska lurendrejare. Men den berättar också om ett ädelt folks förtvivlade ansträngningar att få slåss för sin frihet och för möjligheterna till social rättvisa. Just det, ansträngningar att få slåss för dessa saker. Det har skrivits mycket om Spaniens trista och tragiska skede 1936-39. Men ytterst få böcker ha varit ”autentiska skildringar”. Jag avser med detta uttryck inte att förklena uppskattade skribenters spanienverk, men kan inte heller undgå att påpeka: för det mesta har det varit politiskt förblindade och västerländskt demokratiska personer som sett det spanska dramat ur sin lilla synvinkel. De har lagt till ”realpolitiska” funderingar, övermaga jämförelser och s.k. analyser av alla de slag. *Två* böcker finns nu på svenska vilka tala det spanska folkets språk: Eduardo de Guzmáns ”Madrid svart och rött” och så García Pradas rikt dokumenterade skildring från Madrids sista förtvivlade kamp. Dessa båda böcker komplettera varandra på visst sätt. Guzmáns frejdiga men ändå så gripande skildring av de confederalas insats under krigets första skede ger en bild av den spanske arbetarens hängivenhet och offervilja då det gäller friheten och den sociala rättvisan. Den ger oss en jättstor fondmålning av det arbetande spanska folkets kampresurser rent moraliskt. Den bevisar oss den oerhörda kraft som mänsklighetens befrielsesträvanden har i de spanska arbetarmassorna. Och – – – vad som *kunde* ha blivit av det spanska folkets enastående julibragder, om inte olika sorters folkfiender i folkvänners mantlar nästlat sig in bland de ärliga och uppriktiga kämparna-arbetarna. I García Pradas bok möter vi än en gång de personer som skildras i Guzmáns hjälteeos. Samma hängivna och dödsföraktande kämpagestalter stiga på nytt in i den spanska historien; i det spanska dramats tragiska slutakt spela de än en gång en stor roll, den enda hederliga rollen bland alla bovar och maskerade banditer. Det är än en gång dessa enkla proletärer, vilka kanske inte ha så mycken bildning enligt västeuropeiska begrepp, vilka kanske inte hade klart för sig att politik stavas b-e-d-r-ä-g-e-r-i, vilka kanske inte ”politiserats” i så hög grad att de bara tänkte på den egna gruppen och klicken – kort sagt, som saknade alla för en västeuropeisk politiker nödvändiga attribut och egenskaper, men som levde, kämpade och dog för folkets sak, för friheten och den sociala rättvisan. Enkla män, men var finna deras likar? Enkla män ur ett enkelt folk, men ett folk som visat sig ha större kvaliteter än något annat! Ett folk som inte bara talade om att de voro antifascister och frihetsälskare, utan som också i hårdnackad och övermänskligt svår strid slogs för sina ideal. Och som efter nederlaget fortfar att slåss ...

Det var än en gång dessa enkla och ärliga män ur folkets breda lager som tog hand om avgörandet i förnedringens och förräderiets stund. Politikerna åkte undan och folkets söner lät sina ord väga mycket tungt. En isolerad del av ett sönderkrigat land – där reser sig don Quijotes ättlingar och kastar ut skojar som medelst allehanda fraser, lögnar, terror och lurendrejeri levat högt på det okomplicerade och frihetsälskande, kampvilliga folket; utnyttjat dess offervilja och spelat ett skändligt spel med folkets blod. Men då förraderiet grinade sitt helvetiska mefistoskratt mitt i detta folks ansikte, då – ah! då vaknade furian, då flammade grandezzan och stoltheten upp på nytt och så slog man ett slag – ett förtvivlat slag och för sent, men värdigheten räddades och folket hade talat! Att det tystats ned så lång tid – det är

inte folkets skuld, det är de inpiskade skälmarnas eviga skam och kvarnstenstunga brott.

Vilket folk, vilken organisation skulle orka och ha mod att göra det som madridarbetarna gjorde den 5 mars 1939? Man måste vara Pradas tacksam för att han orkat med att än en gång, i minnet, uppleva den i världshistorien enastående men tragiskt bittra månaden och i denna bok för världen framlagt vad som verkligen skedde där nere i världens tappreste stad, det tappreste landets hjärta – i Madrid – *corazón de España*.

Det är på författarens uttryckliga begäran som jag skriver denna prolog. Jag är stolt över uppdraget och bara önskar att jag med företalet kunde foga åtminstone ett uns av betydelse och kraft till denna anklagelse som författaren slungar ut i bokens kapitel. Jag vill inte ens försöka, ty jag känner min oförmåga. Men jag kanske skulle göra lite nytta genom att beskriva en del saker. Först författaren, över hela det frihetliga Spanien känd som en av de mest hängivna försvarare av folkets sak. José García Pradas är en ung man, bara 29 år gammal. Jag känner hans levnadsbana lika ingående som min egen, vågar jag säga. Men här kan inte bli fråga om annat än en snabbskiss i grova linjer.

Han är född i en liten by på gränsen mellan Biscaya och Kastilien, fadern var av arbetarklassen men hade ”kommit sig upp” en smula och blivit vad vi skulle kalla småhandlare. Den unge José förde ett liv i frihet och vild natur ända till sitt tionde år, då han sattes i skola i Burgos. Vid femton års ålder skulle han tentera in på universitetet i Zaragoza, men genom en nidvisa ådrog han sig professorernas misshag och ”sprack”, trots goda betyg. Då ville fadern att han skulle söka in på militärakademien i Zaragoza. (Just då under Francos ledning!) José svarade att han tyckte den civila lagen var för trång utan att han skulle behöva snöra på sig även den militära. Det kom till en brytning med fadern och den unge studenten gav sig av på egen hand. Först hamnade han i Valencia, där han studerade och arbetade samtidigt. Specialitet i studierna var historia, och i arbetet allt möjligt från hamnarbetare till gårdfarihandlare.

I december 1930 kom militärresningen mot monarkin, det var Fermín Galán som ledde revolten i Jaca. Denna händelse blev impulsen till att den unge Pradas – 20 år gammal – kastade sig in i de sociala striderna, och den första stridsskriften av hans hand var en broschyr mot kungen, och monarkin. Samtidigt kom han underfund med att, som han själv sade vid ett tillfälle, ”jag var tvungen att fördjupa mina studier i Spaniens historia till att omfatta även det som historieböckerna tiger om, nämligen *folket*”. Och så började han studera de sociala verken, började också att läsa Krapotkin, Bakunin och även Marx. ”Marx kunde jag aldrig med, han verkade så kall och beräknande på mig och ser du, matematik har inte varit min starka sida!” sade Pradas då vi en natt i Madrid hade diskussionen i gång. Jag måste instämma med Pradas i en av hans deklamationer om det spanska folket: ”Jag älskar folket utan att vara s. k. patriot. Men jag känner dess mänskliga värde, dess förmåga att utstå lidande, dess arrogans inför döden, dess förmåga att lära och dess förakt för allt som inte har andlig resning samt dess stolthet mitt i eländet. Jag vet att detta folk ännu skall komma att förvåna världen och visa den nya vägar att gå...”

Den nyss störtade monarkin lämnade rum för republiken, men den sociala rättvisan var det si och så med. Om resningen i Jaca var den händelse som kastade Pradas in i de sociala striderna, så var det de republikanska myndigheternas tilltag att deportera en massa anarkister som kom Pradas att ”anlägga färg”, som han brukade uttrycka sig. Han började med att skicka Valenciakorrespondenser till den över hela Spanien kände anarkistiska tribunen och fria tidningen ”Tierra” i Madrid. Tidningen redigerades av S. Cánova Cervantes vilken kommunisterna i utlandet gjorde till fascist och ”Tierra” till fascisttidning! Vidare

medarbetade i tidningen de båda bröderna Eduardo och Angel de Guzmán, Fernández Orobón, Eusebio Carbó – en gång Arbetarens spanienkorrespondent! – samt en och annan kommunist, främst då Francisco ("Paco") Galán, bror till Fermín och under kriget överste och armékårchef och devot Negrínlakej. Ty det må vara att "Tierra" var en av anarkister redigerad tidning, men den var en "tribuna", hade någon något bra att komma med, så var så god!

1933 invaldes Pradas i tidningens redaktion och kom till Madrid. Tillsammans med Fernández Orobón – spanska arbetarrörelsens klaraste och mest intelligenta huvud – startade han tidningen "Rebeldía" vars uppgift var att verka för den revolutionära arbetaralliansen mellan CNT-UGT. Under de närmast följande två åren satt Pradas i fängelse tre gånger och hade 46 åtal att svara för – missfirmelse av staten och dess organ, eller andra liknande "förseelser". Under tiden försörjde han sig med arbete på en kvarn.

Asturien-upproret gjorde myndigheterna ängsliga och Pradas vandrade på nytt i fängelse, tillsammans med en massa andra CNT- och FAI-militanter. Då han väl kom ut igen fick han som "kvällsarbete" uppdraget att redigera CNT:s illegala tidning i Madrid, "Revolución Social". Så följde en lång arbetslöshetsperiod och en massa besvärligheter för Pradas med "compañera". Till sist fick han plats som hantlangare på ett bygge men knappt hade han börjat förrän den stora byggnadsarbetarstrejken bröt ut, och innan den var över kom resningen, de oförglömliga dagarna i juli 1936.

Då Manuel Villar i början av 1937 skickades till Valencia för att redigera "Fragua Social" satte CNT:s nationalkommitté Pradas att övertaga Villars plats som redaktör för "CNT". Samtidigt med det arbetet – i redaktionen fanns bara Lucía Sánchez-Saornil och "A. P." – skötte Pradas också "Frente Libertario", Försvarskommitténs dagliga fronttidning. Och så fästes då ordet på papperet: Försvarskommittén, *el Comité de Defensa!* Där män som Val, Salgado, Inestal, Baztán, Gerardo och andra verkade. Män och kamrater, ärliga, hängivna och outtröttliga kämpar för folkets sak. *Comité de Defensa Confederal del Centro* har existerat i många år. Under monarkins tid var den hela den frihetliga rörelsens i Centrum försvarsorgan, den skötte sabotaget, den försvarade kamrater inför rätta, den hade hand om jakten på fascistiska och bakhållsmördare och arbetsköparnas "pistoleros", och tusen andra funktioner. Det var också samma ärorika proletära försvarskommitté som organiserade Madrids försvar både i juli och i november 1936 – saker som Eduardo de Guzmán så utmärkt skildrat i sin bok "*Madrid svart och rött*".

Ofta när jag sitter här i "landsflykt" tar jag fram mina spanska papper, och mest gläder jag mig åt dem från Försvarskommittén. I denna kommitté arbetade Pradas, redigeringen av "CNT" och "Frente Libertario", föredrag i hundratal, broschyrer, böcker, dagens pepprade kåseri, dagens "romance", allt detta var inte nog för den i ordets bästa mening dynamiske Pradas. Och i denna kommitté lärde jag känna den unge stormaren-poeten-kämpen. Där knöt vi vänskapsband som håller ...

Kan någon stiga upp och påstå att dessa män skulle ha förrått sitt folk, de spanska arbetarna? Kan någon stiga upp och kalla dessa män för fascistagenter? Endast en jubeldåre kan företa sig en sådan dumhet "Sanningen bär sitt ljus" skriver Pradas. Och här kommer nakna, bittra och kalla fakta, obehagliga nog för de typer som älskat att uppträda som anklagare mot de män som hade heder och mod nog att vara – ärliga frihetskämpar.

Pradas har sorg. Två av hans bröder ha skjutits av fascisterna och en sitter sedan juli 1936 i fängelse i Burgos. Hans far arkebuserades i Bilbao – först nu har Pradas nåtts av den sorgliga

underrättelsen. I Spanien befinner sig hans ”compañera” och hans lille son. Han har ändå inte låtit sig nertryckas. I ett brev som han skrev till mig nyligen påstod han: ”*Volveremos a abrazarnos en Madrid!*” Vilket på stel svenska betyder: ”Vi ska återigen hälsa varandra i Madrid!” Och nu låter jag min vän få ordet, för att berätta om vad de tappra i Madrid gjorde, dessa män som är – med ett citat ur dedikationen till hans diktsamling ”Frihetsfana” – ”*anarkister och spanjorer*”.

Augusti 1939.

Rudolf Berner.

P. S.

Sedan detta skrivits har Ryssland börjat lossa än mer på sin hycklarmask och slutit förbund med Nazityskland. Denna bok får därmed ytterligare kraft och betydelse som upplysare och klargörare. Arbetarna måste väl ändå nu kunna inse att den sovjetryska diktaturen inte är tjänlig för freden, friheten och framåtskridandet? Kanske de tvivlande nu kan tro på våra bevis för Rysslands förräderi i Spanien

Arma spanska folk! Du slogs mot den svarta, bruna och blå fascismen, men den röda fascismen rev dig blodig och sålde din sargade kropp!

Rensa ut förrädarna ur klassens led, mänskligheten till fromma! Låt det spanska folket vara vårt exempel, dess öde bli en varning och en läxa. Den är alltför dyrköpt, den läxan, för att inte utnyttjas ...

D. S.

Författarens företal.

Jag lämnade Spanien den 30 mars 1939 via hamnen i Gandia. Valencia och Madrid voro då redan i händerna på fascisterna och republikens soldater retirerade från alla fronter. Jag befann mig alltså i Spanien ända till krigets sista ögonblick. Dessutom kan jag med stolthet tillägga att jag under hela krigsperioden befann mig i Madrid, i denna heroiska stad utförde jag det arbete som organisationen ålagt mig. Under den sista hektiska och intensiva kampmånaden stod jag mer än någonsin mitt uppe i händelsernas virvel, men då jag med förtvivlan i hjärtat lämnade mitt hemland där jag kämpat för revolutionen, lovade jag mig själv att inte skriva ett enda ord om vad som hänt. Jag trodde att jag psykiskt inte skulle stå ut med att i minnet återuppleva det hela. Men – då jag efter ankomsten till London kom att läsa tidningar från olika länder och läger och fick mottaga en massa brev från antifascistiska kamrater, förstod jag att jag inte hade rätt att tuga. Det har skrivits om krigsslutet på ett sätt som måste kallas oförsvarligt. Folk som inte vet hur sakerna utvecklade sig borde inte uppträda som domare. Nu inträffar det på en gång tragiska och löjliga, att de som borde ställas till ansvar för skändligt förräderi uppträda som anklagare. Många av våra egna kamrater ute i världen ha tolkat vår tystnad som bevis på att vi inte kunna försvara oss. Ja, t. o. m. sådana som ansåg att kriget tog slut i och med Kataloniens fall i januari, anklaga oss för att ha slutat det i mars månad.

Allt detta tvingar mig att skriva, vare sig jag vill eller inte. Inte för att försvara mig personligen, utan den rörelse i vilken jag hela mitt liv kämpat och alltjämt kommer att aktivt strida för. Men framför allt skriver jag för att kräva respekt för de tusentals antifascister, vilka stannade på sin post till sista minuten, dessa som inte ville lämna Spanien då de många fega stackare flydde – vilka i dag ha fräckheten att söka skapa sig en hjältegloria. Sist men inte

minst: jag skriver för att kräva respekt för alla dem som blevo kvar i Alicante eller på andra platser i Spanien, där de antingen fusiljeras – såvida de inte begå självmord – eller dö kämpande då fascisterna upptäcka deras gömställen.

Tig, fega och lögnaktiga! Anklaga ska den göra som *kan*. Och därför att jag kan och bör anklaga, tar jag i dag till pennan för att skriva. Inte om något som man berättat för mig. Utan just om det som skedde, det som jag var med om och såg utspelas inför mina ögon under den sorgligaste perioden av det spanska kriget.

London, slutet av maj 1939.

J. García Pradas,

f. d. chefredaktör för dagstidningen ”CNT” – Madrid.

Första kapitlet.

”Hellre förlora kriget än tolerera revolutionen.”

Tillåt mig att först tala något litet om den politik som förde oss alla till katastrofen, till ”freden”. Den politik jag åsyftar dirigerades av kommunistiska partiet och bestod i att taga ifrån oss alla kampmotiv, att beröva kriget dess revolutionära innebörd och att splittra de styrkor vi hade att ställa upp mot fienden. ”Vi kämpa inte för den sociala revolutionen, utan för den borgerliga demokratin av ny typ”, sade det kommunistiska partiet under hela kriget, inte bara i etappen utan även vid fronterna. De sågo inte – eller rättare ville inte se – att den antifascistiska kampen effektivt understöddes endast och allenast av proletariatet. Och om detta proletariat inte fick kämpa för revolutionen, så kunde det inte slåss med den nödvändiga höga moralen och ousinliga offerviljan.

”Vårt krig är ingen klasskamp utan en strid på liv och död för vårt kära fäderneslands frihet och oavhängighet.” – ”Småborgarnas intressen måste respekteras.” – ”Vi måste följa samma bana som de västerländska demokratierna.” – ”Producenterna måste stimuleras genom olika lönegrader.” – ”Garantera den fria handelns utveckling.” – ”De småindustriella måste skyddas. Död åt tjuvarna”, etc., så lydde de stalinistiska parollerna.

Då jag så gott som under hela krigsperioden skötte den lagliga tidningen ”CNT” i Madrid, använde jag mig av denna som en tribun och opponerade mig mot alla dessa grundfalska och förrädiska paroller. Naturligtvis gjorde jag inte detta av oppositionslusta, utan därför att det var min plikt att i tidningen framföra organisationens uppfattningar och se till att förnuftet fick komma till tals, mitt i detta då av moskovitiska talkörer. I mars 1937 skrev jag i ett sammanhang att det förvånade alla hederliga arbetare och revolutionärer att det s. k. kommunistiska partiet inte rent ut sade ifrån: ”Hellre förlora kriget än tolerera revolutionen”. Ty detta var ju andemeningen i alla partiets paroller och hela politik. Ingen kan förneka detta eller anse att påståendet är vulgär debatt-demagogi. Ty genom att förneka kampens revolutionära karaktär, demoraliserade man bara kämparna och arbetarna, eller med andra ord uttryckt: Man desillusionerade dem som hade att utkämpa och vinna kriget.

Att föra en politik enligt kommunisternas paroller, det är att förstärka staten och återge den all dess forna makt, förnya privilegierna, räcka sin hand åt bourgeoisien, återvända till de ”demokratiska” förhållandena före 19 juli. Och detta gjorde att våra bästa soldater frågade sig: ”Vad är det vi kämpa för?” Att de mest intelligenta arbetarna utropade: ”Må Chamberlain knota, om han har lust”, att man överallt mötte uttryck av missnöje hos alla dem som hade att bära de tyngsta offren, men som inte kunde få ens ett futtigt löfte om senare ersättning. Folket

behandlades sämre än legodrängar, ty de ledande personligheterna förlitade sig på folkets uppriktiga antifascism och revolutionära offervilja. Men folket, vilket för varje dag såg segern alltmer försvinna i ett dimhöljt fjärran medan de samtidigt ålades allt större offer, förlorade mer och mer sin kamplust och greps av djup besvikelse.

Om det nu var en bidragande orsak till att kriget förlorades, detta att opponera sig mot allt revolutionärt, vad ska man då kalla kommunistiska partiets politik? Detta parti som till norm för sin politik tog dubbelheten, samarbete i illojalitetens tecken, en med frenesi genomförd partism och sekterism, i varje minut talade om enhet samtidigt som det splittrade alla andra styrkor, med den avsikten att den egna skulle framstå som den ”enande och enda”. Så handlade kommunistiska partiet, vars ledande och lejda herrar inte aktade för rov att kalla för ”Franco-agenter” personer som hade ända upp till femtio års proletär kamp bakom sig. Folk som offrat allt för arbetarklassens sak fick heta ”förrädare”. Precis som i den gamla historien om tjuven som skrek: ”Tag fast tjuven”, för att så lura de andra. Detta parti som falskeligen kallade sig kommunistiskt, vilket gjorde lögnen till sitt huvudsakligaste vapen på den politiska vädjobanan. Detta parti som lät fängsla och döda många republikaner, socialister och anarkister som inte ville böja sig inför herrarna. Men däremot gärna gav medlemsbok åt militärer som t. o. m. öppet voro komprometterade med Franco, såsom exempelvis överstelöjtnant Ardid. Likaså upptogs en massa högerfolk och andra reaktionärer, beredda att tjäna den som till tack för tjänsterna ville lämna en politisk borgen, så att de skulle kunna röra sig fritt och otvunget fräckt. Jag kommer inte med något nytt och förbluffande, då jag säger att spanska folket tvingades offra minst lika mycket kraft på att någorlunda försvara sig mot partiets diktaturlusta, som det fått offra energi i kampen mot Franco och hans utländska allierade.

Härtill kommer också den delikata situation som vi försattes i just genom den ryska interventionen i republikens militära och politiska ledning. Det faktum att Tyskland och Italien besatte Franco-zonen, var inte något godtagbart svar på de indignerade frågor som ställdes:

”Varför förbjöd de ryska teknikerna den avsedda operationen mot Merida och Badajoz?”

”Varför skickades vi av de ryska teknikerna in i nederlaget vid Brunete?”

”Varför kunde ryska sändebudet uppnå Caballeros avsättande?”

”Varför intervenerade Antonov Ovssejenko i Generalidad de Cataluñas regeringskris?”

”Varför häktades inte Andres Nins mördare?”

”Varför förbjöds de spanska antifascisterna att säga sin mening om och kritisera Stalins politik?”

– Det var heller inte tillräckligt att svara:

”Ryssland är den enda makt som förskaffar oss krigsmaterial.”

Ty den folkliga indignationen svarade då med en motfråga:

”Betalar vi inte för det i rent guld och till svindlande priser?”

Och de mest revolutionära arbetare, de mest framstående antifascistiska militanter sade mig, man och man emellan: ”Det är en fruktansvärd situation som vår feighet eller vår dumhet försatt oss uti. Vi ska gubevars inte kämpa för revolutionen utan för vårt fosterlands oavhängighet. Och för att få litet vapen till den kampen överlämnar vi Spaniens rikedomar, ta vi emot den ryska interventionen i våra egna angelägenheter, står vi ut med kommunistiska partiets mer eller mindre officiella diktatur. Vi förtjäna en kula för bröstet om vi inte förstå att

frigöra oss från dessa skamliga motsägelser, som komma folket att förlora sin tro och gjuta sitt blod ...”

”Alla spanjorer mot den fascistiska invasionen.”

Stalinismens politik, konsekvensen av den delikata inter- nationella situation i vilken Sovjetunionen befinner sig, är ett tragiskt förnuftsvidrigt spel, ty den gör anspråk på att jämföra och sammanställa en Winston Churchill – den stolta engelska imperialismens representant – och en Buenaventura Durruti, vilken levde, kämpade och dog för anarkismen och folkets frihet. Sådana absurditeter, förde oss till nederlaget. Gjorde det därtill omöjligt att man i utlandet skulle kunna ha en verklig och exakt uppfattning om våra handlingar, våra önskemål, våra styrkor i attacken och vår motståndskraft. Lika litet som man kunde göra sig ett klart begrepp om varje politisk sektors ledning och politik eller de olika sociala gruppernas betydelse.

Kanske förstår man bättre vad jag vill ha sagt om jag anför ett exempel:

Kommunistiska partiet, vilket under kriget mångdubblade sitt medlemsantal gentemot proletariats fackliga organisationer, förlorade sin klasskaraktär. Inte endast på grund av den sociala olikhet som skriker emot en då man betraktar partiets medlemsbestånd, utan också för den konfusionspolitik det bedrev. I Spanien visade sig partiet vara revolutionens fiende, i andra länder lät man påstå att partiet inte endast var revolutionärt, utan t. o. m. det enda revolutionära. En uppfattning som bidragit till att den internationella borgarklassen så reservationslöst bojkottade det republikanska Spanien.

På liknande sätt och med samma förrädiska spel bakom lögnaktiga fraser kallades den regering som Negrín utvaldes att presidera i, för *Gobierno de la resistencia* = Motståndets regering. Och det är sant att den regeringen – vilken CNT gav en minister därför att det var nödvändigt att opponera sig mot Azañas pessimism och Indalecio Prietos nederlagsmoral – ägnade de första månadernas aktivitet till organiserandet av det nödvändiga motståndet. Men det är också sant att samma regering strax därpå och utan att fråga varken folkfronten, parlamentet eller någon annan nationell representationsorganism, lät sin president publicera de beryktade 13 punkterna. Dessa voro intet annat än en huvudlös fredsförklaring mitt i kriget, överraskande såväl för oss som för fascisterna och omöjliga att acceptera av någondera lägret.

Den fredsklaringen tjänade inte till något annat än att mitt för näsan på fienden framhålla dualismen och motsättningarna, våra besvikelser, vår sjunkande moral.

Dessutom, bortsett från det lilla som regeringen gjorde under de första månaderna av sin tillvaro, gjorde kabinettet Negrín intryck av att inte anse motståndet som en politik, en ständig och kraftig aktion. Nej, bara som en fråga om struntviktiga deklaringer, teatraliska gester, föredrag fyllda av skryt och skrän. Negrín sade:

”Vi måste göra motstånd med eller utan bröd, med eller utan kläder, med eller utan gevärs.”

Och det tyckte vi alla var rätt talat. Men allt under den förutsättningen att man gjorde allt vad som kunde göras för att skaffa gevären, kläderna och brödet. Samt att det lilla som fanns inte omgärdades med rent kriminella privilegier. Gjorde Negrín så som vi önskade i detta fall? Nog påstod han sig kunna svara ja på den frågan, men yrade samtidigt om att demokratierna vägrade lämna hjälp. (Ack, hur många brott har man inte orättvist beskyllt demokratierna för, så där inför oss spanjorer som inte hade en aning om hur vår utrikespolitik utvecklade sig.)

Ministerpresidenten levde gott, omgiven av fyra, fem älskarinnor, som var installerade i eleganta villor. Han åt och drack som Heliogabalus och Rasputin, ja han t. o. m. lagade så han

fick kräkas för att kunna äta mera. I utlandet upplade han bankkonton för att kunna fortsätta att leva gott då kriget tog slut. Beträffande sina politiska åtgärder informerade han inte ens republikens president, mycket mindre då parlamentet eller folkfrontsorganisationen.

Och folket? I skyttegravarna, ute på fälten, i fabriker och verkstäderna, där måste man äta föredrag, kläda sig med paroller, skjuta med fraser, göra motstånd med ord.

En så upprörande karakteristik måste man ge Negríns ”motståndspolitik”: Negrín, ministerpresident för en ”krigs- och nationell enhetsregering”, som under det han gjorde kriget och segerutsikterna beklagansvärda tjänster, samtidigt var ett hån mot den nationella enhet han tecknade i sina beryktade punkter. Ja, ett hån mot den antifascistiska enheten, en undergiven tjänare åt Sovjetunionen skadade han bara Spanien och de antifascistiska organisationerna – partierna. Inklusivt det socialistiska partiet, vars medlemsbok han bar i fickan.

Därtill måste också anföras hans antifolkliga politiska åtgärder. Bland dessa måste framförallt nämnas ”krigs”-mobiliseringen. Det fanns inte mer än högst 50 % av soldaterna som hade gevär och andra vapen, men ändå rekryterades och inkallades allt flera årsklasser. En del för unga, en del fäder till många barn. Så uppstod parasitdömet inom armén, ty man använde inte de vapenlösa ny-inryckta ens till byggandet av fortifikationer. Till ingen nytta men till stor skada för landets ekonomi rycktes de bort från sina arbetsplatser, endast i avsikt att förstöra den fackliga socialiseringen – ytterligare ett trick för att slå undan grundvalen för motståndet.

Allt detta efter två års krig, då hungern, offren och lidandena försvagat vår motståndskraft och då ytterst få av oss ännu upprätthöll en robust kampmoral, mera kanske av plikt än av tro på segermöjligheterna ... Och för att skapa ännu mera missmod bland de verkliga antifascisterna, satte kommunistiska partiet just då igång med en ytterst farlig kampanj under följande paroll: ”Alla spanjorers enhet mot den fascistiska invasionen”.

Vi anarkosyndikalister i Centrum svarade dagligen i vår press på detta kommunisternas, lindrigt sagt, smaklösa påhitt:

”Se här de enda fredsvillkor som kunna accepteras: Rebellernas underkastelse och utkastande av inkräktarna.”

Republikanerna teg. Socialisterna i Madrid – en av de få platser där dessa verkligen voro eniga – ville endast godkänna en fred i frihet och oavhängighet. Kommunistiska partiet, vilket fortfarande vrålade ”förrädare” till alla som voro anhängare av underhandlingar och i alla hörn basunerade ut sin anslutning till ”doktor Negríns motståndspolitik” gav sina militanter parollen om ”Spanien åt spanjorerna”. Att observera, åt alla spanjorer. Med sådan kraft ägnade sig stalinisterna åt denna absurda patriotism – utan att glömma propagandan för ”motståndet” naturligtvis! – att en medlem av partiets politbyrå, Jesús Hernández, i sin egenskap av generalkommissarie för arméerna i Centrum-Söder, sammankallade alla under honom sorterande kommissarier och gav order om en modererad propaganda ute vid fronterna. Den propaganda som fördes, riktad till motståndarnas skyttegravar, skulle nu inte längre omfatta endast soldaterna. Nu skulle det talas om att broderskapet också skulle omfatta chefer och officerare. I den militära tidskrift som zonen begåvades med, ”Comisaridad”, redigerad under direkt kontroll av Jesús Hernández, publicerades en teckning föreställande två högre officerare, den ene republikan och den andre fascist, räckande varandra handen, samtidigt som de klämde till den utländske inkräktaren...

Eftersom det inte kan vara annorlunda inom ett stalinistiskt parti slog hela följet in på den vägen. Vid fronterna, i etappen, överallt hördes kommunistiska ledare och kommissarier lägga

ut de 13 punkterna på sitt sätt, naturligtvis under lovprisande av ”motståndet”. I kölvattnet på dessa figurer jamade hela deras skara av eftersägare med, och trodde att allting var rätt och riktigt. Deras tusentals ”blyxtmöten”, under vilka de hävdade ”Spanien åt spanjorerna!” och ”Alla spanjorer äro bröder!”, avslutades med ropet ”Viva España!” Elementen i ”Femte kolonnen” lade för egen del till sitt fascistiska ”Arriba España!”

Kataloniens uppgivande utan strid.

Sådan var atmosfären, framskapad av kommunistiska partiet, just då fienden släppte lös sin offensiv på de katalanska fronterna. Ingen ska tro att vi var överraskade av attacken. Tvärtom! Negrín och Álvarez del Vayo hade inte bara underrättat oss om den förestående offensiven, utan även sagt att vi hade det nödvändiga materialet för att slå den tillbaka. Därtill hade man fört fram ett stort antal kommunistiska officerare – Modesto, Lister, Tagueña, Etlvino Vega etc. – för att de skulle lysa i de första striderna. Om Ebrooffensiven, under vilken vi uttömde alla våra användbara reserver, tjänade till att låta dessa herrar stiga ett pinnhål högre i graderna, så skulle de nu få tillfälle att kliva upp ett pinnhål till.

Det var så allmänt känt vad som förestod, det liksom låg i luften att offensiven skulle komma. Våra soldater vid den katalanska fronten utmanade fascisterna:

”Släpp lös tjuren!” (*Que salga el toro!*) Och ”tjuren” släpptes lös. Den överraskade oss inte. Regeringen kände fiendens ansikte och dess styrka. Vår spionagetjänst – just då färdig att totalt ramla sönder på grund av en del häktningar som tyska Gestapo gjort i San Sebastian – hade just underrättat om att Hitler och Mussolini kommit överens om att sätta igång offensiven mot Katalonien för att påverka Chamberlain då han reste till Rom, samt för att göra Frankrike ängsligt och skapa den rädsla som den italienska pressens skrik på Korsika och Tunis inte tycktes åstadkomma.

I kampens början slogs man utmärkt i Seros-sektorn. Under ett tiotal dagar stred de antifascistiska trupperna med bravur och entusiasm, även om de förlorade en smula terräng var motståndet segt och envist. Men mycket snart ramlade den armékår ihop som kommenderades av kommunisten Etlvino Vega. Strax därpå hade fascisterna besatt Borjas Blancas och avancerat fram till Falset. Då gjorde Ebro-armén under Modestos befäl en omfattande reträtt mot Reus och Tarragona. De hade dock artilleri, mörsare och maskingevär i tillräcklig utsträckning, hade ett stort antal tanks och dessa liksom flyget stod direkt under de ryska teknikernas ledning. Underligt att dessa senare inte satte till alla klutar både till lands och i luften, inte därför att kriget så fordrade utan för att åtminstone rädda Listers, Modestos och de andra kommunistiska officerarnas prestige. Men det var intet annat än reträtter och tillbakagång. Enligt båda sidornas krigsrapporter kunde man utläsa hur antifascisterna förlorade allt mer terräng, därtill sådan som varit relativt lätt att försvara och hålla. Bara de bjudit till att slåss – men nu gjorde man inte det, inte ens så pass att de kunde organisera reträtten.

Chamberlain lämnade London för resan till Rom. Fascisterna började radiera krigsrapporterna mitt på eftermiddagarna, inte bara på natten som de gjort förut. Det gällde att påverka Chamberlain, så att resultatet av samtalet mellan ”the Premier” och ”Il Duce” blev sådant som axelmakterna önskade det. Vid samma tidpunkt satte vi i vår zon i gång med den framgångsrika Extremaduraoffensiven. På de andra fronterna var vi förbjudna att operera. På den Extremaduriska fronten sammandrog vi ungefär två hundra tusen man och en liten del av dessa bröt sönder den fascistiska fronten redan vid första framstöten. Under två dagar erövrade vi några hundra kvadratkilometer terräng och – så avbröts operationerna. Varför? Jag

vet det inte, men det påstods att regnet omöjliggjorde vidare framryckning. I så fall tycker jag det är underligt att samma regn inte förbjöd fascisterna att på få dagar återta den förlorade terrängen. Resultatet av det hela blev att i Extremadura befann sig en armé i oordning, trött och förbi av marscher och kontramarscher men utan att få komma i strid; därtill svältande och frysande. Det som skulle blivit ett medel till triumf förvandlades till en farlig nederlagsfaktor, utan att en levande själ gav den minsta förklaring på vårt envisa ”varför?”

I Katalonien fortsatte fiendens framryckningar och du milde himmel på vilket sätt! Det hände en dag att de besatte 90 byar! Ingen kämpade. Fienden förklarade att deras förluster efter besegrandet av vårt motstånd vid Falset inte uppgick till mer än knappt en på tusen. Även folk utan militära kunskaper begriper att en fältmanöver kräver mera.¹ Falset, Rens, Tortosa, Tarragona, Vendrell ... Våra krigsrapporter avfattades på en synnerligen underlig jargong; fiendens segerkommunikéer föreföllo att vara rena hänskratt mitt upp i ansiktet på oss i Centrum.

Jag drar mig till minnes nätterna i Madrid, då jag formligen hängde över Kataloniens karta. Jag prickade ut de förlorade platserna och sökte räkna ut de försvarsmöjligheter som återstod^o för katalanerna. Den och den bergstoppen borde bli ett bra skydd, den och den staden i den och den dalen... Men nästa natt voro alla dessa platser redan inrangerade i fiendens etapp! Var höll våra styrkor hus? Vägarna, floderna, järnvägslinjerna på kartan förvandlades inför mina ögon till strömmar av blod och höga berg av skam. I gryningen kastade jag pennan för att söka vila ut ett slag. Att sova var otänkbart. Hur skulle man kunna sluta ögonen, då man hade nerverna på helspänn och i minsta skrymsle av sitt inre kände det tragiska i att folket rusade rakt mot katastrofen! På eftermiddagen måste jag åter medverka i den politiska fars som heter ”höjandet av moralen”. Men vad skulle jag skriva om i CNT? Censuren förbjöd ju alla angrepp på de skyldiga till nederlaget, förbjöd förklarandet och sanningen och gjorde det omöjligt att tända en flammande protest. Å andra sidan kunde jag inte med lugnt samvete söka skapa förtroende för dem som voro ovärdiga detta, och inte heller bidra till att förstärka en disciplin som skulle föra oss rakt i fördärvet, inte heller väcka förhoppningar som snart skulle förvandlas i bittra besvikelser. Och vad skulle jag säga på mötena? Möten för detta underbara men skamligt förrådade folk. Ett folk över vars huvud man redan kunde se fascismens blodiga gripklo.

Aldrig har jag lidit så som då. Ingenting har någonsin äcklat mig så som de fraser vilka en del ynkliga kräk hävde ur sig, fraser om heroism och hjältedåd kan tänka, medan de redan hade passen klara för sig och sin familj – oftast befann sig familjen redan i Frankrike, förresten. Skärande falska och sanningslösa voro de deklamationer som Negrín och Álvarez del Vayo utfärdade, att ”fascismen skall aldrig intaga Barcelona!” – medan de samtidigt förberedde flykten från staden och officiellt överlämnade dess försvar åt två etapp-bataljoner. Dessa var dåligt beväpnade och under befäl av överstelöjtnant Luís Romero Bazart, vilken under hela kriget varit bojkottad av kommunisterna och deras höga tjänare. Överlämnandet av kommandot åt Bazart var en handling av samma art som då man ger en vanhedrad officer en pistol, så att han skall kunna begå självmord.

Från Barcelona via Gerona till Toulouse.

Negrín lämnade den katalanska huvudstaden som en förrädare, som en feg stackare, en utstuderad bedragare. Som förrädare, därför att han lurade folket genom att ljuga

¹ I det spanska ordet förluster — bajas — inräknas både döda, sårade och sjuka. *Övers. anm.*

det fullt om att det fanns möjligheter till försvar, och basunerade ut sitt fasta beslut att försvara staden. Som en feg krake därför att han smög sig bort i hemlighet och utan att ens officiellt förklara varför denna ”reträtt” till säkrare orter företogs. Som en skojare och utstuderad bedragare därför att han tog med sig det som kunde intressera vem som helst, men lämnade kvar de arkiv som kunde intressera en politiker och av vilka tusentals liv berodde. Därtill hade han fräckheten att se folk i ögonen, precis som om man bara förlorat en obetydlighet.

Så genomlevde vi några dagar under vilka det inte utfärdades några som helst krigskommunikéer från republikanskt håll. Jag fick reda på Barcelonas fall genom att lyssna på Radio Milano, vilken berättade om marockanska arméns intåg via Montjuich och de italienska legionärernas marsch över Tibidabo. Strax därpå fick vi höra Mussolini tala inför de församlade fascistmassorna på, Piazza di Venezia.

”Negrín, de ruttna demokratiernas hantlangare, sade: *No pasarán!* Men vi ha passerat och därför kan vi inför världen utropa: *Pasarémos!*”

Ingen förklarade något för oss. *Hur* hade staden fallit? Hade några kamrater lyckats rädda sig? Hur genomfördes evakueringen? Vilka styrkor gjorde motstånd? Är det sant, allt det som fienden inom och utom Spanien skrävar om? Inte ett ord till svar. Och då man var allra mest deprimerad, då harmen hotade att komma till våldsamt utbrott, då skrek den kommunistiska pressen ut med stora trästilar: ”Nu mer än någonsin måste alla stå på vår krigs- och nationella enhetsregerings sida! Doktor Negrín har sagt att vi måste göra motstånd med eller utan bröd ...” Vi hade förlorat Barcelona men ändå skrev ”Mundo Obrero”, den kommunistiska dagstidningen i Madrid, att ”där upprepas vår storslagna och heroiska gest från november 1936”. (Nå, denna historiska novembargest började med att någon i vår försvarskommitté ropade: *Leve Madrid utan regering!* Fast så menade säkerligen inte ”Mundo Obrero”.)

Härtill kom att regeringen hade ”flyttat” till Gerona. I den katalanska huvudstaden hade den lämnat kvar tusentals liter bensin, massor av krigsmaterial, framstående frankister i fängelserna, intressanta arkiv inom SIM – officiellt hemliga statspolisen, till gagnet ryska tjekan – därtill nästan alla dokument som tillhörde justitieministeriet och en stor del av statsministeriets papper ... Ingen som helst evakuering organiserades av myndigheterna. Inte vem som ville, utan vem som kunde, slapp ut ur Barcelona. Ute på vägarna upprepades de sorgliga scenerna från Malaga: att kvinnor och barn avlägsnades ur bilarna, för att de feqa med pistolens hjälp skulle kunna skaffa sig en plats i åkdonen och slippa ut ur farozonen. Vem som sökte förhindra deras besinningslösa flykt sköts ner ...

Då krigskommunikéer åter började utfärdas, hade herrarna att meddela förlusten av orter belägna ända till 30 km norr om Barcelona. Angrepps- eller rättare sagt ockupationsfronten hade flyttats så att den låg nästan parallellt med franska gränsen. I början hade man hållit sig fast i söder och norr och ryckt fram från väster till öster. Men då den enda styrka som höll emot fascistoffensiven var den gamla Durrutikolonnen under Ricardo Sanz' befäl – 26 divisionen alltså, som kämpade vid Segra och Tremp, höll sig fronten där, och framryckningen skedde i söder – och mittzonen utan att stöta på något som helst motstånd.

Då regeringen anlät till Gerona var det ingen av ministrarna och ännu mindre Negrín själv som tänkte på, att man skulle kunna etablera sig där för att organisera försvaret. Inte ens för att söka ordna flykten, vilken försiggick i ett obeskrivligt kaos. Enligt vad minister Segundo Blanco senare sade mig, var vägarna och den 70 km. långa sträckan från Gerona till gränsen överfyllda av oändliga flyktingskaror, såväl till fots som med allehanda åkdon.

Men just då, när nederlaget var ofrånkomligt och general Rojo inte såg sig i stånd att på nytt samla styrkorna ur den fruktansvärda upplösningen, utfärdade Negrín ett manifest till det antifascistiska folket. Han började med att meddela förlusten av Barcelona och hade därtill fräckheten påstå att den händelsen var ju att förutse. (Några dagar innan hade han förklarat den saken omöjlig!) Vidare tillade han (kanske för att höja moralen?) att fienden hade så stor överlägsenhet i krigsmaterial, förklarade utan skamkänsla att då Tortosa och Tarragona så tätt efter varande förlorats, ville han inte söka organisera försvaret av Barcelona, ty för den saken hade han behövt sådan tillförsikt att den skulle kunnat uppmuntra de andra. Därpå anklagade han i milda vändningar de västerländska demokratierna för att de lämnat oss ensamma mot fascismen. Och till sist, som om han ville ge fienden en vink, meddelade han att vi i Frankrike hade en massa krigsmaterial, mera än vi haft förut under hela kriget, och detta material var just på väg att passera gränsen. (Han avsåg då omkring 500 flygplan vilka för längesedan köpts och betalats i Sovjetryssland, vidare ett par tusen maskingevär, ett stort antal kanoner och en del tanks. Allt detta material vars avsändning Sovjet av obekanta skäl behagat försena flera månader, befann sig i Frankrike där det blivit stoppat, av vem och av vilken anledning vet ni ännu inte.) Men att så öppet tala om den saken för att egga oss till motstånd, det var ju samtidigt ett råd åt Franco att påskynda ockupationen i den katalanska zonen.

Det räcker med dessa antydningar för att visa att dessa manifest var en blodig ironi över folkets lidande, ett brott mot antifascismen och ett nytt försök att bedraga oss alla. Några timmar efter att Negrín lovat organisera Geronas försvar, flydde han till Figueras utan att säga ett ord till någon om den förflyttningen. Väl i Figueras, tillsammans med del Vayo och Uribe – dessa kommunister skilde han sig sedan inte ifrån – sammanförde de allt som intresserade dem att få ut ur Spanien: smycken, guld, konstskatter etc. Och mitt i den flyktande, tragiska människoströmmen, lyckades han arrangera en slags parlaments-session. Alla deputerade hade redan packat väskorna och ställt dem i sina bilar, en del måste t. o. m. hämtas från Frankrike där de redan hunnit installera sig. Ingen ville fortsätta kriget. Och då parlamentet öppnats yttrade dess president Don Diego Martinez Barrio något om den heroism med vilket Spanien gjorde motstånd ”på den sista tumsbredden av sitt territorium”. Negrín själv spottade ut några fraser – ganska farliga förresten – om Pyrenéernas strategiska roll i händelse av en internationell konflikt. De deputerade ljögo kollektivt då de förklarade att de motsåg framtiden med tillförsikt. Gemensamt beslöt man reducera de tretton punkterna till endast tre.

Dessa tre punkter voro i allra högsta grad uttryck för feghet. Motståndsparollen lanserades mellan två varandra motsägande förslag, taktiskt riktade till Franco: nationell folkomröstning och så – amnesti! Då stod det klart även för den dummaste att parlamentet och regeringen där uppe vid gränsen, fullt beredda till flykt ur landet, rent politiskt eliminerade kriget och ansåg det för absolut förlorat. Samt att de voro odugliga till att organisera någon som helst basis för freden. Politikerna visste nogsamt om sitt misslyckande, men voro sådana fega, stackare att de inte ville offra sin egen stolthet; hellre fick då folket offras som oskäligen djur.

Efter denna parlaments-session foro de alla till Frankrike. För dem var kriget slut. Likaså för republikens president – vilken lämnade landet på smygvägar just av rädsla för det flyende folket. Även för Companys, Generalidad de Cataluñas president. Och för de stackars soldaterna, vilka dock inte kunde komma fritt in i Frankrike, utan blevo stoppade av en mur senegaleser och Garde Mobilo med skarpslipade bajonetter.

Kriget hade tagit slut, utan att någon sökt åstadkomma någon som helst form av fred. Och i Centrum sutto vi kvar, isolerade och övergivna, vi åtta miljoner spanjorer. Utan mat, utan skor, utan kläder, utan transportmaterial, utan ammunition och flyg, utan de nödvändiga

vapnen och materialen för att kunna stå emot de kommande fascistattackerna. Ty medan vi förlorat både regering, generalstab, spionagetjänst och andra saker, så ökades fascisternas effektivitet. De kunde nu vräka över oss ytterligare trehundra tusen man och massor av krigsmaterial. Negrín och hans kumpaner voro i Toulouse. Hundratusentals spanjorer var på väg att dö av svält, av köld, av förhärjande sjukdomar och elände i koncentrationslägren. Vi stannade i Madrid, fem hundra meter från fiendens skyttegravar. Utan hopp, men också utan ängslan. Som hittills levde vi för kriget, medan andra levde på kriget. Regeringen, som var oduglig till att föra krig och lika oduglig till att sluta fred, oduglig just genom sina mot-sägelser och sin dualisms skull – denna s. k. motståndaregering övergav folket i nederlagets stund ...

Andra kapitlet.

Olika sorters spanjorer i Frankrike.

Det måste vara en omöjlig sak för utomstående att föreställa sig hur vi antifascister i Centrumzonen plågades och led. Situationen var så uppskakande och oroande, att det kostade oss mycket tid att verkligen rätt fatta att detta var verklighet och inte någon mardröm. Kampen mellan våra avsikter och medlen vi hade för att genomföra dessa antog desperata former, vänner grälade, kamrater ställde upp sig mot andra kamrater och den politiska rivaliteten förvandlades till våldsamt hat, som ledde oss in i kaos.

De enda underrättelser vi fick från Katalonien, var sådana som vi kunde snappa upp från radiostationerna i London, Paris, Salamanca och Rom. Alla stämde de överens, vi trodde dem och därför blev vi vilda av vrede. Att kämpa mot deras inflytande var lönlöst, ty det vi ena dagen skulle lögnaktigt dementera, skulle vi nästa dag tvingas erkänna som ett sorgligt faktum. Om regeringen visste vi ingenting, alla republikens högsta instanser hade försvunnit, t. o. m. generalstaben. Regimen hade trasat sönder sig själv och republiken var bara ett namn. Vad som helst skulle kunna inträffa med oss.

Till Frankrike hade mer än två hundra tusen soldater anlänt, en del av dessa hade man t. o. m. hämtat från Centrumzonen kort tid innan. Med dessa massor av kämpar passerade också ansevärd mängder krigsmaterial över gränsen. I förhållande till vad som återstod för vår del, var det veritabla arsenaler som fördes ur landet – för att nu inte tala om det som lämnats kvar åt fascisterna vid den huvudlösa flykten från Barcelona. Vi få inte heller glömma alla transportmedel, vagnslasterna med guldtackor etc., som hamnade på andra sidan Pyrenéerna. Vad skulle det, bli av med allt detta? Skulle franska regeringen ta hand om det? Skulle det kanske bli överfört till vår zon? Men i så fall – på vilket sätt? Ty vår flotta tycktes inte våga sig ut från basen i Cartagena. Som en störtvåg förde Negríns politik med sig ut ur landet alla de resurser som motståndet behövde. Och vågen vände tillbaka, dock utan att taga med sig det den sänt bort på ett så skandalöst sätt. Kämparna blevo kvar i Frankrike, utsatta för faran att bli sända till Francospanien, eller gå in i franska främlingslegionen om de inte ville dö av hunger och köld i de franska koncentrationslägren. Med dem stannade också många tusentals kvinnor och barn, stannade i en tragedi utan historiskt motstycke. Men ändå var det ingen som avkrävdes ansvar för detta sammanbrott, ingen ställdes till ansvar för förlusten av ett territorium och de kampmedel, som hela krigets utgång berodde på. Regeringen, parlamentet, generalstaben, de politiska partiernas högre kommittéer teg som muren. Inte ens några fraser som uttryck för lidande och medkänsla, inte ens några ord för att urskulda sig ansågs vara nödvändigt. När ingen protesterade...

Och bakom ryggen på de spanjorer som voro hopträngda framför senegalnegrernas bajonetter, i centralzonens spanjorers namn började en del andra spanjorer att låta miljonerna rulla. Republikaner, socialister, kommunister – jag talar om personer, inte om partierna – ansågo kriget för avslutat och efter att ha installerat sig ordentligt började de äta ”landsflyktens hårda bröd” – en Lamonedá, en Cordero, en Manuel Albar och andra ”elever av Pablo Iglesias”¹ började leva bättre än de flesta amerikanska miljonärer. Samtidigt talade de illa om allt och alla. De från baskiska regeringen hade inte heller givit sig av med tomma händer, president Azaña och hans insmickrare, de från Generalidad, Martínez Barrio och hans gäng och många andra, de kunde då sannerligen ”släpa sig fram”. De framstående kommunisterna omhändertogs av partiet och den ”älskade ledaren för världsproletariatet”. Men vad ingen av dessa kategorier tyckte om, det var att Negrín inte ville säga i vilka banker han placerat de viktigaste av republikens fonder. Temat bland dessa ”stackars flyktingar” var: ”Dessa miljoner tillhöra folket. Jag skulle inte ha något emot att tillhöra en kontrollerande kommitté ...”

Det var ingen som ville vända tillbaka till Spanien. De ledande började syssla med evakueringen av linjetrogna landsmän till Mexico, Cuba, Chile och till månen. De fantiserade om båtar och miljoner och dessemellan hatade de Negrín – men eftersom han hade pengarna så ... Den listige doktorn, Uribe och del Vayo – de tre hängde ihop som ler och långhalm. De övriga ministrarna befunno sig i Toulouse, naturligtvis ansågo de kriget för avgjort och slutfört, de voro själva så utpumpade och slut att de allra minst tänkte på att återvända till Valencia och Madrid. Stackarna, de vågade sig inte ens ut från hotellet där de bodde. De fingo beväpnat sig med mycket mod för att åstadkomma en uppmaning till Negrín att han skulle komma att presidera ett sammanträde. Och Negrín, denne djärve äventyrare, han täppte till munnen på dem allesammans, då de ynkligt påminde honom om att han glömt bort dem, precis som en markis glömmet sitt tjänstefolk. Ty Negrín svarade på den milda förebråelsen med en uppmaning att ministrarna skulle följa honom till Centrumzonen, dit han tänkte bege sig ”för att visa sig värdig sitt folk”.

Ministrarna själva förvånades över presidentens fräcka djärvhet. Denne man, för vilket ”motståndet” bara var ett tomt ord, han tänkte bege sig till Centrum? Det kostade på att tro det. Ändå hade de tillräckligt med bevis och motiv för att veta att han var kapabel till vad som helst. Några dagar innan, i Gerona, hade han givit order till Vazquez Ocaña, den journalist som brukade skriva Negríns tal, att han skulle sätta in de nödvändiga tusentals francs som erfordrades för att köpa eller hyra ett tryckeri i Toulouse eller Marseille med den avsikten att i en av dessa franska städer fortsätta utgivandet av ”La Vanguardia”. Detta Negríns personliga organ i Barcelona skulle så fortsätta den storordiga kampanjen för ”motståndet”. En fräckhet som CNT bekantgjorde för madridfolket genom att publicera ett brev från Sanchis Nadal, medlem av ministerrådets presskabinett, riktat till president Negrín.

Negrín och hans band av stalinlakejer såg i den feghet som utmärkte personerna i deras närhet en garanti för att de skulle kunna göra vad de ville i Centrumzonen. De räknade med att kunna skylla på bristen på kvalificerat folk, vilken tvingade dem att tillgripa utomordentliga kraftåtgärder. Beslutet att återvända till Spanien för att genomföra det de förut inte vågat sig på, det var avsikten till ett fegt förräderi, men för en hel del dumhuvuden föreföll detta vara en heroisk gest ... i Frankrike. (Det måste också anföras att man just då började uppfinna svårigheter och hinder för att återvända till kampen, just bland det folk – eller de ynkyggar, vilket man vill – som eljest var skyldiga att följa sin herre.)

¹ De flesta ”högersocialister” kallade sig ”elever av Pablo Iglesias”, den spanska socialismens föregångare. Mest för att ”trolla bort” sina kommunist sympatier. *Övers. anm.*

”Antingen räddar vi oss alla, eller går under.”

I vår zon väntade vi dem för att de skulle avlägga räkenskap för sitt fiasko – sina brottsliga handlingar, konkret uttryckt. Ett fiasko och brott som ökades med förlusten av Minorca utan strid, genom en engelsk kryssares intervention. En engelsk kryssare som hade Burgos-emissarier ombord, trots att England då inte erkänt Burgos-regeringen. Vad skedde egentligen på den lilla ön som var utmärkt befäst och utrustad med kanoner? I hur hög grad kunde Negrín med rätt säga att han stod främmande för beslutet om öns överlämnande åt fascisterna? Vi hade ju ingen orsak att tvivla på eller misstänka kommandanten på ön, vilken några månader tidigare fört vår flotta till den hjältemodiga och segerrika bataljen vid Cabo de Palos.

Delegater för den frihetliga rörelsens Ortsgrupper voro samlade till ett tvådagarsplenium i Valencia, då kamrater från Cartagena meddelade nyheten om förlusten av Minorca samt underrättade om att socialisten Bruno Alonso, den republikanska flottans kommissarie, var på väg till Miaja för att meddela generalen att de antifascistiska sjömännen inte godkände några order från Negrín. Jag vet inte om Alonso verkligen sade detta till generalen, i varje fall skulle Miaja med stor tillfredsställelse hört på, ty några dagar innan då vi – några medlemmar ur FAI-kommittén – talade med Miaja om en del saker som regeringen borde tvingas att göra, avbröt han oss:

– Regeringen, ja, ja. Men tror ni då att det finns en regering? Tala om för mig i så fall var den finns... men se, det vet ni inte...

Och det är knappast troligt att Miaja visste var regeringen var, då den befordrade honom till högste chef för alla republikens styrkor. Inte heller visste Mantellana det, då han fick hand om generalstaben, inte heller de andra militärer som befordrades – kanske i munkavlesyfte – just då folket kände sig svårt nedtryckt av det tydliga nederlaget.

Man visste varken ut eller in, hade inga konkreta uppgifter att tillgå. Censuren förbjöd alla meddelanden om förlusten av Minorca, ingen myndighet har förresten hittills givit varken privat eller officiell förklaring av fallet.

Vårt plenium i Valencia behandlade viktiga problem. Vi hade inget parlament, ingen republikens president, ingen regering. Vi ansågo då att för att komma ur den situationen under dessa försvårande omständigheter behövde antifascismen göra folkfrontens överkommitté till bas och kontroll för ett nytt organ för makten. Något liknande den Junta de Defensa – försvarsråd – som samlade försvarsviljan i Madrid under november 1936. Ingen statskupp, ingen partitendens, men vi fick inte heller överge folket i en kritisk och farlig situation, då varje skrik orsakade förvirring som mycket lätt kunde leda till revolt. Vi ansågo att på samma gång skulle folkfronten sätta igång en intensiv och grundlig upprepning av militärkommandona, ty många av dessa förtjänade inte något som helst förtroende. Likaledes ansåg vi det nödvändigt att upphäva de åtgärder som Negrín vidtagit några dagar innan Barcelonas fall.

Dessa åtgärder vilka möjligen kunde förklaras i Katalonien, var proklamerandet av krigstillstånd och mobiliseringen av flera årsklasser, så att även upp till femtioåringar kallades in under fanorna. Vad beträffar den första handlingen blev vi antifascister i Centrum helt utlämnade åt militärernas nåd, vilket föreföll oss ytterst farligt, ty det var yrkesmilitärerna som innehade alla avgörande och beslutande poster. Mobiliseringen bara ökade folkets missnöje, kom parasitismen att växa, drog arbetskraft från åkrar och verkstäder och blev en odräglig barlast för armén, vilken inte hade vapen ens åt hälften av de inkallade. Nu måste jag emellertid erkänna att varken den ena eller andra saken framkallade de av oss fruktade konsekvenserna. De rekryterade infunno sig på rekryteringsplatserna utan att protestera och de

militära cheferna arbetade med stor lojalitet, ja – t. o. m. med ”civil anda”.

Endast Jesús Hernández, kommunisten-miljonären och generalkommissarie för Centrum-Södra arméerna, lade sig i saker som inte angick honom. I kraft av den befogenhet han tillägnat sig militariserade han radiostationen i Valencia och uppnådde att för Madrids vidkommande en annan kommunist, Felix Montiel, fick hand om radiotjänsten. Därtill lyckades han lura av Miaja en order – vilken publicerades, hin vete i vilken avsikt – som uppmanade civilbefolkningen att inlämna alla slag av vapen till militärmyndigheterna. De skulle sedan lämnas tillbaka, åtföljda av licens för deras bruk, men sådan licens skulle bara erhållas av ”de verkliga antifascisterna”. Inte ens den saken fäste folket sig vid – så den blev också utan resultat.

Vi sysslade just som bäst med att skriva ut våra resolutioner från plenum då vi nåddes av underrättelsen att Negrín och del Vayo var på väg. Detta orsakade en lindrig modifiering av resolutionerna: Om regeringen kommer, tar vi emot den, men under förutsättning att den låter folkfronten få del av handlingarna, samt ett omedelbart upphävande av de som inopportuna erkända dekreten – undantagstillståndet och mobiliseringen av allt och alla.

Detta beslöt vi meddela Negrín, och några kamrater sändes med detta uppdrag till Valencia. Men för att få träffa den gode doktorn, måste kamraterna ställa till med ett fasligt hallå ute i förrummet. Då han äntligen förstod att han inte kunde undgå besöket, tillät sig denne Sovjets hjärtlöse agent att säga att han inte kunde anförtro spanska statens hemligheter åt någon utlänning. Denna deklARATION underströks med att han sökte kasta ut vår kamrat José Grunfeld, välkänd argentinsk militant som många år levat i Spanien. Det blev en smula spännt mellan ministerpresidenten och våra delegater och dessa vände tillbaka med det intrycket att Negrín var beredd att vägra avlägga några som helst räkenskaper för någon. Detta betydde också att han inte ville rätta sina kommande handlingar efter folkets fordringar. Vi förstod att hans uppförande var liktydigt med ett brytande av relationerna. Vi måste bereda oss på att slåss.

Vi sågo då situationen så här: fascisterna komma att omedelbart gå till offensiv på flera avsnitt i vår zon, ty deras trupper hade inte tröttats av den katalanska ockupationen. Deras styrkor voro oerhört överlägsna våra. Vidare – då nu Negrín såg sig fri från både republikens president, parlamentet och de högre politiska kamarillorna, tog han till extraordinära åtgärder, inte för att sätta upp ett effektivt motstånd mot fienden, utan för att göra vad som föll honom in, till stalinisternas favör.

Under sådana förhållanden beslöt vi att möta dessa två faror med en klar och energisk krigspolitik, genom att samordna de övriga antifascistiska sektionerna och förstärka folkfronten.

Negrín begav sig till Madrid. Två dagar senare anlände de övriga ministrarna, vilka inte kunnat komma ur Frankrike förr, därför att flygplanen först skulle transportera Negríns personliga eskort. Vidare gav Negrín order till spanske konsuln i Toulouse att de där befintliga Douglas-planen skulle användas till att förflytta en del militära chefer av kommunistisk extraktion, såsom Lister, Tagueña, Etelevino Vega m. fl. Alla de som gjort fiasko i Katalonien skulle komma och rädda oss i Kastilien, Andalusien, Extremadura och Levanten ...

Den stalinistiska pressen, vilken några dagar innan förkunnat att partiets politbyrå just uteslutit flera medlemmar av Centralkommittén därför att de med sällsynt snabbhet snott sig ur Katalonien, den pressen började nu trumpeta om att de givit sig av till Frankrike för att ”därifrån kunna vända åter och förena sina öden med folkets ...”

Då regeringen var någorlunda samlad i Madrid, bombarderade fascisterna staden med sådan våldsam intensitet att vi aldrig förr upplevt något liknande. Det fanns dagar då man inte kunde sticka ut näsan, och nätter då ingen kunde sova en sekund. I alla hörn visslade kulor och exploderade granater. Ministrarna publicerade då ett kort manifest, riktat till alla spanjorer – antifascister som fascister – i vilket de sade att de önskade fred inom ramen av landets oavhängighet, och att de hade sina förslag för att uppnå detta. Men om dessa inte godtogos, skulle man ”låta styrkan av en miljon bajonetter tala”...

Detta bevisar klart att Negrín använde sig av motståndet för att uppnå fred och förlikning. Man måste hålla i minnet att i manifestet sades:

”Antingen räddar vi oss alla, eller vi utplånas gemensamt i undergången!”

Vi tyckte frasen var bra och riktig. Vi gjorde den till vår politiks motto, samtidigt som vi genom att acceptera denna paroll komprometterade Negrín. Ty det var tydligt att hans handlingar drevo allt längre bort från hans stor-svulstiga ord.

”Antingen räddar vi oss eller vi går under!” Bland antifascister ville detta säga att var och en måste identifiera sitt öde med alla de andras, att ingen kan fly, att det inte utställes ett enda pass ... Och inför fascisterna bevisade vi med accepterandet av denna paroll, att vi voro beredda att dö i strid, om de nu tänkte sluta kriget genom att mörda oss massvis.

Det smutsiga bedrägeriet med passen.

Men från ord till handling – ack, det var återigen samma gamla visa. Regeringen vågade inte residera i Madrid, inte i Valencia, inte på någon plats. Flög från det ena stället till det andra, sammanträdde i hotell, kommandoexpeditioner eller lantgårdar och slösade bensen på att fly för sin egen skugga. Gott, denna obeständighet, denna oro hade väl kalkylerats och ingick i Negríns hemliga avsikter. Då han inte hade något fast residens undgick han för det första att folkfronten eller något av partierna och organisationerna störde honom med reklamationer och kritik. Å andra sidan vande han folk vid detta kommande och gående, de märkliga och oförklarliga förflyttningarna etc. Vilket allt skulle vara nödvändigt en dag, för att organisera slaget mot det antifascistiska folket.

Det kostade mycken tid att lista ut att ministerpresidenten hade installerat sitt privata residens i ett magnifikt hus i närheten av Elche i provinsen Alicante. Enligt militär terminologi kallades residenset ”position Yuste” och just där befann sig Negrín med Uribe och del Vayo. Inte som regeringschef utan som chef för en grupp stråtrövare vilka förbereda ett illdåd. 500 kommunistiska krigare med kulsprutegevär på axeln och handgranater i bältet utgjorde den permanenta eskorten. På lantgården funnos inga kontor eller något slag av ämbetsrum, inte det minsta tecken på statliga göromål. Man förde vackra flickor till ministern, man gjorde allt för att skaffa den stackars herrn något att äta och försåg honom med champagne och trollade fram utsökta havannacigarrer. Under dessa dagar av förvirring, då skrällen och osäkerheten utplånade folkets kampmoral, började den kommunistiska komplotten bakom ryggen på själva ministrarna, (vilka fått installera sig var de kunde i Alicante och Elche eller andra byar. De hade inte ens fått transportmedel till sitt förfogande; några av dem lyckades få en bil av sina resp. partier).

Jag förstår inte hur de kunde stå ut med den situation som de befann sig i. De hade inget officiellt kontor, de hade inga av de övliga tjänstemännen för att kunna sköta sina ministerier, de visste ingenting om den militära situationen, anade inte vad som skulle kunna ske nästa dag, voro komplett ovetande om de internationella frågorna vis-à-vis republiken just i dessa

dagar. De måtte sannerligen inför sig själva känt sig som spöken. Ingen av dem kunde få träffa Negrín, den saken anmärkte de ju på i all enskildhet, men så fort de kommo tillsammans tego de som muren. Jag för min del tror att det bara fanns en enda som var i stånd att sätta sig upp mot Negrín: inrikesministern Paulino Gómez. Ty trots att Gómez också var medlem av socialistiska partiet förklarade han sig kapabel att skicka Negrín en kula i bröstet.

Vår representant i regeringen, Segundo Blanco, var fullkomligt ovetande om Negríns planer och avsikter. Då Blanco kom till Madrid, redogjorde han för oss, några medlemmar av rörelsens kommittéer, hur Katalonien föll. Vad som skedde i Frankrike gav han oss en antydning om och fortsatte med att försäkra hurusom regeringen inte kommit för att fortsätta kriget, ty det ansågs av regeringen för avgjort och slutfört. Nej, regeringen hade kommit för att "rädda antifascismens moraliska och materiella värden".

En del av kamraterna kunde inte vara med på den galoppen. Ty under dessa dagar hyste man framför allt inom vår rörelse den fasta önskan att fortsätta kriget. Fortsätta att göra motstånd i hopp att internationella händelser skulle komma till hjälp eller åtminstone för att så mycket som möjligt uppskjuta det totala nederlaget. Ja, det fanns militanter vilka – även om de voro pessimister – inte tänkte på motståndet som en väg till seger utan som ett medel till att uttrötta fienden och därigenom söka göra något. Att först och främst rädda livet på kamraterna, det var det ingen som då tänkte på.

Blanco, som märkte att vi voro överraskade av hans utläggningar, sade oss att republikanerna, socialisterna och kommunisterna i Frankrike sysslade med att evakuera sina kamrater från Centrumzonen. Han tillade att ministrarna hade med sig instruktioner var och en för sin politiska sektor, just för utställandet av pass i och för evakueringen av såväl militära som civila militanter, rädda dokument och värden...

Detta var ju inte ens fred. Jämfört med detta förslag var ju freden ett heroiskt företag. Det som Blanco med största naturlighet framlade var ju inget annat än att fegt övergiva folket och kampen, en tyst och smygande flykt. Det fega och miserabla: "rädde sig den som kan!"

– Ni måste ta med i räkningen, sade Blanco, att dessa beslut till största delen äro en följd av den moraliska depressionen, orsakad av Kataloniens förlust. Efter en månads reträtt kan man inte tänka på samma sätt som efter två och ett halvt års segerrikt motstånd, eller bättre uttryckt: i Frankrike kan man inte tänka som i Madrid...

– Gott och väl, det förstå vi. Men säg oss, vad för slags politik för regeringen? Vad ämnar den göra? kastade jag in en fråga.

– Den tänker göra vad den kan. Varken mer eller mindre. Jag ska anförtro er en statshemlighet. Sedan flera månader söker regeringen träda i förbindelse med fascisterna för att ernå ett fredsslut. Men fascisterna vilja inte. Som orsak till sin ovilja hävda de, att presidenten och Negrín, med vilka de skulle underhandla, inte äro annat än sovjetryska agenter. Precis som om Franco inte vore tyskitaliensk agent! Tills nu ha vi kunnat svara med motstånd, men efter förlusten av Katalonien är allting i likvidation. Inte ens Ryssland vill ge oss ett enda gevär mer. Ett bevis på detta är att man upplöst CAMPSA GENTIBUS-agenturen, genom vilken Ryssland ordnade vår utrikeshandel. Detta var Negríns piedestal. Nå, när man alltså såg sig i denna situation vände regeringen sig till sin ambassadör i England, med uppmaning att denne skulle göra allt för att förmå Foreign Office till att göra auktoriserade förslag hos Franco. Men för allt i världen, tig med detta, ty om fascisterna få veta att engelsmännen tala på vårt uppdrag, då kommer de att begära "el oro y el mord" – både hull och hår.

Jag tänkte på förlusten av Minorca ... Så rusade jag upp och frågade vår minister:

– Och vi då? Vad ska vi göra?

Blanco svarade inte muntligt, han ryckte på axlarna och fiskade upp ur portföljen ett dokument i vars nederkant vi sågo två underskrifter och stämplat från högsta instans. I detta dokument, daterat Paris, talades också om båtar, evakuering av militanter, förstöring av vissa arkiv, räddandet av andra, vilka kunde tjäna rörelsens fortsatta existens i utlandet ... Vi som sammankallats av Blanco kunde mycket väl föreställa oss i vilken atmosfär det dokumentet dikterats. Vi lade ut texten och kommo överens om att just då inte säga vår mening, vi skulle hålla tyst med hela historien så länge. Blanco gick för att supera med Negrín.

Då några av oss voro för oss själva i en liten grupp, frågade kamrat Mancebo:

– Vem känner sig skickad att lägga fram den där soppan på plenum med Madrids militanter? Jag vill då inte åta mig det.

Nästa dag skrev jag i ”CNT” om november 1936, då de som övergävo sina platser och poster voro nära att förlora livet på kuppen. Men vad betydde tidningarna! Negrín läste dem ju inte. En vecka efter att han kastat ut parollen: ”Antingen rädda vi oss alla ...”, uppdrog han åt Paulino Gómez att beställa några tiotusentals pass.

– Tiotusentals? frågade Gómez.

– Ja, ja, tusentals. Det blir naturligtvis ytterst få som kunna lämna Spanien, men om vi ge pass åt en del och neka de övriga, då gör själva stenarna revolt. Vi måste ge pass åt vem som begär ett sådant för att bevara lugnet. Men väl att märka, passens giltighet måste bli som att räkna droppar. Bara de som viserats av mig gäller...

Så talade ministerpresident Negrín. Kan det finnas en mer inpiskat skurkaktig kanalje? Paulino Gómez beställde passen i krigsministeriets tryckeri i Madrid; utvald personal som lovat hålla tyst, tryckte första dagen 60,000 pass. Manuel Salgado, vår försvarskommittés sekreterare och jag, fingo reda på saken nästa dag...

Jag anför saken här, bara för att ingen skall betvivla vilket bedrägeri Negrín organiserade.

Viktiga besök och förfrågningar.

Låt oss nu övergå till andra frågor. Först då den som kommunistiska partiet framskapade genom ett manifest från dessa herrar. I hela vår zon var undantagstillstånd proklamerat och Casado, chef för Centrumarmén, meddelade per radio sin stora tillfredsställelse med att ingen eller inget nödvändiggjorde användandet av de extraordinära mått och steg som han i egenskap av chef hade rätt att tillgripa. Nästa dag måste presscensuren stryka en stor del av ett manifest från kommunisternas politbyrå, vilket de först sökte publicera i ”Mundo Obrero”.

I detta manifest förklarade stalinisterna på sitt sätt förlusten av Katalonien, ställde upp sig mot alla de övriga partierna och organisationerna – enligt kutym bland dessa som spekulerade i såväl triumfer som nederlag – rasade mot en fiktiv trotskism, anklagade ”los incontrolados” – vi, confederala och anarkister. Därtill öste de en massa skällsord över Caballero. Som skäl för sin lögnkaskad mot den gamle socialisten anförde stalinisterna att han flytt ur Barcelona! Men de talade inte om, att samma sak hade en massa av deras egna gjort sig skyldiga till, folk som voro unga och innehade ansvarsposter till och med.

Detta mer än vanligt virriga manifest läste senare fascisterna upp i sin helhet i Radio Salamanca. Naturligtvis kommenterade fascisterna aktstycket. De yttrade att dessa ”skrån och

skrävlanden sakna allt värde, ty de äro skrivna vid gränsen". I verkligheten var manifestet också daterat Figueras, där man också talade något om en statskupp i Centrum och nu var manifestet avsett att "skapa atmosfär" för en sådan sak.

"Mundo Obrero" lydde censuren bara i ett fåtal exemplar. I största delen av upplagan inflöt manifestet i sin helhet och senare på dagen trycktes det som flygblad för att utdelas på gatorna i Madrid. Casado hade fått reda på saken och sammankallade alla Madrids chefredaktörer och sade klart ifrån både i detta fall och om en del andra saker. Kommunisternas redaktörer kände sig säkert rätt ynkliga just då. Inte bara därför att Casado tog i ganska energiskt utan också för de åthutningar som bestods dem av Javier Bueno, Eduardo de Guzmán och Salvador Quemades ...

Vi hade alla nog av deras infama lögner och vidriga journalistik. Casado upplyste dem om att han kände till deras avsikt att sprida manifestet på gatorna och meddelade att han inte tänkte tolerera rävspelet. Naturligtvis sökte de spela änglar och bedyrade att Casado misstog sig, att det hela bara var lömskt förtal. Jo, jo. Några timmar senare – på natten – sysslade en del kommunistiska medlemmar av Guardia de Asalto med att klistra upp manifestet. En patrullerande soldattrupp möttes med pistolskott då de sökte hindra klistrandet. Nästa dag skickades pionjärerna ut att sprida det snygga aktstycket. Barnungar under tolv år! Raffinerat, specifikt stalinistiskt och fegt... ty vilken spansk soldat skulle skjuta på en barnunge?

Asaltogardisterna, som klistrat och skjutit, häktades och "Mundo Obrero" förbjöds på en tid. Det var nödvändiga åtgärder, men Casado var förtvivlad över att behöva tillgripa dem. Så protesterade genast jordbruksministern Uribe mot förbudet på sitt partis tidning. Han hotade Casado helt öppet med politisk terror, men Casado stod fast. Miaja och Negrín kommo personligen för att utverka de häktade asaltogardisternas lössläppande, men utan resultat. Casado hade makt att hålla ordning och han använde sig av den.

Samtalet mellan Casado och Negrín var ytterst intressant. Översten kommer själv att behandla det i den bok han nu skriver på. Men jag kan redan här försäkra, att det talades om de svårigheter antifascismen inte kunde bortse ifrån, om hungerregimen som både folk och soldater ledo under, den kommunistiska partisekterismens risker samt offensiven som fascisterna börjat förbereda. Casado klargjorde för Negrín det omöjliga i att fortsätta kriget med de få medel som stodo till vårt förfogande. Negrín förklarade det omöjligt att etablera underhandlingar om fred. Då påvisade chefen för Centrumarmén det ansvar som måste falla på krigsminister Negrín när han propagerade motstånd i stora feta ord, utan att det fanns tillräckligt med vapen för att uppehålla något motstånd. Negrín slutade konversationen med att säga:

– Vad ska vi göra, min bästa överste? *Jag kan inte ge mig av så vida man inte kastar ut mig.* (Yo no puedo marcharme si no me echan.)

Den frasen gjorde att det gick upp ett ljus för Casado. Negrín ville alltså innerst inne lägga av allting och skudda stoftet av sina fötter, men stoltheten ... Alltså skulle han fortsatte att orera om motstånd utan att tro på det, förlora tid och inför folket öppna den nederlagets avgrund som skulle uppsluka dem alla. Medan herr ministerpresidenten-krigsministern m. m. själv flydde i flygmaskin till Frankrike ... Samma intryck fick Cipriano Mera, en antifascist som alla sektorer beundrade för hans omutliga ärlighet och stora militära kapacitet, en man som alla revolutionärer älskade för hans ständiga och mångåriga kamp för proletariats sak.

Negrín besökte Mera i fjärde armékårens högkvarter. De talade ingående om kriget. Mera var då aldrig rädd för svåra situationer men han tålde inte heller några illusioner som saknade all

reell bakgrund. Därför verkade han kanske litet bekymrad då Negrín talade med honom. Negrín menade, att de fanns inga skäl till att hänga huvudet, ty vi skulle vara i bättre kondition än någonsin. Negrín berättade om en massa kanoner och annat krigsmateriel, femhundra flygplan och massor av mörsare etc. Då han slutat harangerna frågade Mera, för att visa att Negrín inte talade med en träbock:

– Och allt detta materiel, herr president, som vi kan vinna kriget med, var ha vi det någonstans?

– Det har jag i Frankrike.

– Ja, det anade mig. Men vi befinner oss här. Tror ni att vi kunna få hit materialet till dessa fronter?

– *Hombre! Yo creo que si!* (Jodå, det tror jag visst.)

– Tror ... Mera hade lärt känna fler än en ”troende” under sitt långa liv som proletär kämpe. Han yttrade något om att endast den har rätt att begära offer av folket, som själv är beredd att offra sig för det. Men att de andra skulle akta sig för att förlora omdömet och skamkänslan. Om inte annat så för att undvika att de tappade huvudet också på samma gång.

Några dagar senare, då t. o. m. Negrín fått klart för sig hur missnöjet jäste, ville han få reda på hur det stod till med humöret hos de militära ledarna. Han sammankallade dem därför till möte vid aerodromen i Los Llanos, nära Albacete. Där var Miaja, högste chefen för våra styrkor; Mantallana, chef för generalstaben; chefen för flottan, chefen för flyget, general Menéndez – chef för levantenarmén; general Escobar, Extremaduraarméns befälhavare, Casado, chef för Centrumarmén och general Bernal, kommandant för Cartagenas militärbas. Negrín bad dem öppet säga sin mening om den militära situationen och Manolo Mantellana gav, rörd till tårar, en redogörelse för våra styrkor och fiendens överväldigande resurser. Vi hade i hela zonen några hundratal kanoner av olika kaliber och i olika skick, de flesta omöjliga att reparera i en hast. Knappt femtio flygplan, flertalet odugliga för strid i luften. Flotteskadern saknade en massa materiel för att kunna gå ut till havs och strid. Ingen luftvärnsammunition, femtio pansarvagnar och 350,000 gevär. Ett fåtal maskingevär och dåligt med ammunition till dessa. I hamnarna fanns livsmedel för högst två veckor, men det bristfälliga transportmaterialet betydde också i detta fall ett avbräck. Förlusten av Katalonien hade också ställt oss utan bildäck och slangar ... Mot vår demoraliserade och illa rustade armé kunde fienden vräka på massor av divisioner och ett ultramodernt krigsmateriel, ett flyg, omfattande enbart i bombplan, 700 plan, därtill alla jagare och spaningsmaskiner. En flotta i samarbete med tyska och italienska flottenheter blockerade våra hamnar, etc....

Därefter talade de andra cheferna. Ingen höll inne med sin mening och alla hävdade att även mot vår vilja måste vi försöka få ett slut på kriget, för att undvika ett lönlöst offerande av en massa människors liv, samt för att se om vi inte genom förhandlingar skulle kunna uppnå något av det som vi inte tycktes kunna uppnå med vapnen.

Den ende som opponerade sig var Miaja. Han förklarade sig vara anhängare av motstånd, och det till varje pris. Casado svarade då att det var nog mycket bra, men endast i de fall att chefer och ledare skulle hämta tillbaka sina familjer som de skickat till utlandet ... Miaja hade sedan länge de sina i Frankrike.

Negrín lyssnade till alla med en uppsyn som verkade bekymmerslös. Och efteråt, precis som om de hela inte betytt något för honom, hävdade han att hans regering försökt olika vägar för att åstadkomma fredsunderhandlingar, men utan något som helst resultat. Att det därför inte

fanns något annat att göra än att – avgå? Å nej, då skulle det inte varit Negrín. De militärchefer som voro närvarande komma hela sitt liv att minnas vad Negrín ansåg vara det enda som fanns att göra : ”Resistir como fuera” – göra motstånd som hittills, som det sedan kan gå.

Det gamla vanliga: med eller utan skor, med eller utan bröd, med eller utan gevär. Göra motstånd med föredrag. Offra folket hellre än att offra sin egen lilla stolthet – det var Negríns vilja. Så cynisk var ministerpresidenten att general Menéndez, republikan och i vanliga fall en mycket lugn natur, brusade upp:

– Så ta mej tusan om jag känner igen mig själv. Att kunna, utan att revoltera lyssna och tvingas att lyda sådana order för disciplinens skull ... nej, jag känner inte igen mig själv, herr president!...

Tredje kapitlet.

Galghumor i Madrid.

De regerandes oansvarighet och hyckleriet hos nästan alla politiska ledare märktes av folket, detta folk som inte gick att lura, ty det fattade tillfullo den rådande situationen och fortsatte med att utstå svälten, arbeta och ligga i skyttegravar, därför att – nå, därför att det ville så göra, men inte av rädsla för någon eller något, inte heller därför att man hyste något hopp om seger.

Att detta folk var antifascistiskt är höjt över varje tvivel. Men dess antifascism tog sig också sarkastiska uttryck. Galghumorn florerade i detta Madrid, där man i över två år levat ansikte mot ansikte med döden.

– Nu ska dom häkta alla blinda! hörde du en vän säga.

– Jaså, varför det då?

– För att dom inte kan se Negrín!

– Men snälla du, vem tusan kan det då?

– OK, det kan så vara, men ser du, dom blinda ha ett annat brott på sitt samvete också.

– Vilket då?

– Jo du, dom har för avsikt att gå över till motståndsläggret.

– Du pratar, din gamle skojare!

– Tvivlare du? Men har du inte lagt märke till hur dom stannar på den ena trottoaren och ber förbipasserande hjälpa dem över till – andra sidan!

På en teater fanns det en humorist som då och då inflikade en massa vitsar och spydigheter apropå bristen på tobak. Och den usla kvaliteten på det lilla som fanns i rökväg. Medan han rökte på en ”surrogatpinne” lät han svadan gå och påstod bl. a.:

– Jag röker nu en liten blomma som heter förgätmigej – ty så fort jag glömmer att dra, så slocknar den!

Så fick han syn på en soldat på första bänken, kastade med en åtbörd av äckel bort sin pinne och bad soldaten om en cigarett.

– Jag har ingen, svarade den nyss från skyttegravarna anlände ynglingen.

– Se, det anade mig! svarade skådespelaren. Här är det bara ledare och chefer som röka.

Skrattsalva från publiken. Men så fick skådespelaren syn på en kommandant i en av logerna och utbrast mycket patetiskt:

– Kamrat kommandant! Utan att truppen behöver få nys om det – – – men skulle vi inte ha oss en liten ”pinne?”

Officern, en smula rodnande och kanske också besvärad, slängde ner en cigarett på scenen, skådespelaren grep den i flykten och började riva sönder papperet, synade tobakssmulorna mycket noga, varpå han frågade:

– Men kamrat kommandant! Har du givit mig en ”pinne” eller ett risknippe?

– Rök och tig! muttrade kommandanten, alltmer besvärad, ju mer publiken fnissade. – Det är den tobaken vi få ute vid fronten! tillade han.

– Ja, nog ska jag röka, men hör ni gubbar, inte kunde jag tro, att soldaterna ute vid fronten försågs med risknippe!¹

Och publiken, som var antifascistisk, skrattade gott.

På ett kafé, framför två koppar mystiskt svart och odefinierbar soppa, diskutera två vänner.

– Om fascisterna inta Madrid, då blir det ett blodbad!

– Tro inte det! Franco kan väl inte vilja skaffa sig mera fiender än han har?

– Pyttsan! Det skulle se ut för Franco, om han lät oss, sina fiender, vara i fred! Förresten, den karln förlåter aldrig. Han skulle t. o. m. kunna hänga far sin.

– Kan inte hjälpa det, jag tror att blodsorgierna skulle skada honom.

– Hm, om dom får tag i Eduardo Val, tror du inte dom kommer att ställa honom mot väggen?

– Val, ja! Det är klart, han som organiserat den confederala milisen och gjort mera mot fascismen än ...

– Ja, Val får nog lämna in. Men vad tror du om Miguel San Andrés, han från vänsterrepublikanerna?

– Mja, nä, inte han. Republikanerna är en annan sak. Andrés får väl en 20 års straffarbete eller så.

– Och Miaja? tror du att ...

– Vill du ha ett allvarligt svar på frågan?

– Det var så klart!

– Utan ”propaganda för utlandet”?

– Det begriper du väl!

– Nå, hör då på! För Miajas del så tror jag ... asch, vet du, han får tre duros i böter² för va' fasiken vet han om kriget? Han har ju aldrig lagt sig i något.

Ironin i historien framkallade skratt överallt. Folk ville även *offentligt* ha fram sanningen om

¹ = Fascismens symbol. Här förekommer en oöversättlig spansk ordlek. *Övers. anm.*

² En duro = 5 pesetas.

Madrids försvar. (Vilket försvar Miaja är skyldig sin berömmelse, utan att försvaret är skyldig Miaja någonting.) Då journalisterna i Madrid uppmanade den gamle generalen att hänga på sig "La Medalla laureada de Madrid" sade jag till generalen, där vi sutto i krigsministeriets källarlokaler, samtliga madridjournalister inbjudna på ett glas champagne:

– Ni känner mej, general, trots att jag så sällan kommer på besök. Men nu kan jag faktiskt inte hålla mig för skratt. Jag tappar allvaret...

– Nej du, det enda du kanske tappar, är gallan du har i dig.

– Ja, men när ni göra någon dumhet så måste jag ju skriva om det i "CNT". Förresten, vill ni jag skall säga min mening om den här handlingen?

– Sätt igång, men om du driver med mig, så skjuter jag dig.

– Ett sådant kal(l)t huvud ni har, general! Nå hör på. En söndag för många år sedan i min hemstad Santander, hände det sig att en gosse ramlade från kajen ner i vattnet. Folk skrek och ropade och plötsligt märkte man en carabinero (tullvakt) som simmade ut för att rädda gossen. Då han stod där dyvåt och frustande efter väl förrättat värv, med allt folket gratulerande till den djärva räddningsbragden så sade han:

"Tack, det är nog bra med carnegiemedalj och allt det där, men jag skulle bra gärna vilja veta vem tusan det var som knuffade i mig!"

Miaja höll handen hårt om champagneglaset, stirrade på mig genom sina tjocka glasögon. Jag vet inte om han tänkte på att formera exekutionspatrullen. Då tystnaden blev för pinsam sade jag:

– Om det är så att ni ämnar skjuta mig, general, så vill jag först säga, att i Madrids försvar spelar ni mindre roll än carabineron i min historia!

Då skrattade Miaja och de fina är att han sedan brukade berätta historien för sina närmaste.

Eftersom linsärter var det enda som fanns att äta i Madrid, döptes de av folket till "Doktor Negríns Motståndspiller". Det var omöjligt att undvika att det uppstod en slags bytesmarknad här och var i gathörnen. En kvinna kunde komma till ett sådant hörn och ha med sig en höna, hon gick därifrån med ett 1/4 kg. tobak. En annan närmade sig bärande på ett par pojkskor och avlägsnade sig med en kanin. För ett kilo ister kunde man få en kostym sydd, för en smula kaffe kunde en ung fröken få en barberares löfte att permanenta henne, för en tvålbit kunde en yngling få det som under normala tider skulle kostat honom upprepade inbjudningar till bio- och dansaftnar.

Denna bytesmarknad, i all sin pittoreska art, visade tydligt vår etapps kräftböld. Jag vet inte vem det var som sade att han hade sett Negrín på denna marknad. Han hade med sig alla sina "piller" och sökte för dem byta till sig en begagnad resväska ...

En dag fann man en gammal utsliten åsna, död. Det var i Madrids mest typiska arbetarkvarter, Ventas. Åsnan var bara en hög benknotor, hophållna av en smutsig och ruffig hud. Men om halsen hängde en pappbit på vilken stod textat: "Förlåt mig, *broderlige* kamrat Negrín! Jag har inte kunnat göra motstånd längre!"

Det berättades också i hela staden att en natt ute vid ett frontavsnitt där skyttegravarna lågo nära varandra, skreko fascisterna:

– Hej, ni små rödingar! Vill ni ha sardiner? Vi ha två lådor fina portugisiska. Vill ni ha dom så skicka två man efter dom!

– God aptit och smaklig måltid, jäkla *horbockar!* Satans förrädare och kanaljer, ni vill naturligtvis lägga rabarber på dom vi skicka över för att hämta lådorna!

– Nä då, bara ni inte skicka ryssar, för då kommer dom inte tillbaka. Men äro ni bara spanjorer i ert dike, så ska vi skicka över en åsna med lådorna.

– Italiensk eller tysk åsna? Eller överåsnan Franco själv

Efter en lång och minst sagt grov diskussion kom åsnan, lastad med två stora sardinlådor. Nästa dag började fascisterna återigen ropa:

– Hej, rödskinn! Hur var sardinerna?

– Prima! Ännu ha vi inte märkt några förgiftningssymptom.

– Vill ni ha mera, så skicka över åsnan, så får den gå en tur till.

– Åsnan! Vad säger ni? *Åsnan!!* Den smaka fasen i mej mycket bättre än sardinerna!

Frasmakarna smyga fegt sin väg.

Endast idioter och den speciella sort som kallas stalinister kunna påstå att dessa vitsar och tusentals andra i samma stil, skulle vara fascistiska, härstamma från ”femte kolonnen”. Sanningen är att de som berättade historierna, det var sådana madrileños vilkas antifascism ingen kunde betvivla, pojkar som skulle varit i stånd att göra en piruett framför sin egen, invid deras fötter, öppnade grav. Det var den madrileñska galghumorn, desperationens vitsar, skämtet från ett folk som var stolt över sitt lidande, föraktande t. o. m. sitt eget plågsamma elände. Ingen trodde eller hoppades på något, så vida det inte skulle vara hungern och döden.

I en sådan atmosfär kostade det på att tänka med klarhet, se situationen och känna sig som folkets tjänare, som kämpe för ett ideal. Det var inte heller en lätt sak att bevaka rörelserna från alla motståndarna och besluta i de egna med djärvhets och hederlighet. Folkets moral blev allt sjukligare, så många gånger hade man dolt sanningen för folket att de mest hårresande lögnen och rykten kunde cirkulera. Allt var likgiltigt, tyckte man. Pressen, som led av stor pappersbrist, kunde inte fylla sin uppgift. I radion pratades bara strunt och här och var tog man ett grepp i frasfjärdingen som utfyllnad. Ingen myndighet yttrade sig, de politiska ledarna visste inte vad de skulle göra, alla människor sprungo omkring med de mest absurda idéer och informationerna fick man hämta från ganska grumliga källor. Madrid tycktes mig ett jättestort därhus, i vilket själva förnuftet verkade som uttryck för vansinne.

Härtill kom, att de fega gåvo sig iväg i största hemlighet. Över en natt försvunno tidningsredaktörer, som hela tiden inte kunnat eller gjort annat än broderat på Negríns motståndsfraaser, mötestalare tassade iväg, efter att hela tiden ha stått i talarstolar och skrikat om att Madrid skall bli ett nytt Numancia, om det inte kan bli antifascismens förnämsta fästning. Politiska ledare som vältrat sig i fraser om nödvändigheten att ”skjuta alla fega som skabbiga hundar”, smögo fegt iväg. Ja, t. o. m. många tappra som med hjältemod kämpat i juli och november och senare satt sitt liv på spel i skyttegravarna. Men utanför detta Madrid, slaget av motståndarnas infernaliska artilleri och flygbombardemang, var demoraliseringen mycket värre. Alicante, t. ex. började bli alldeles folktomt. För att hindra denna förödande och skamliga upplösning, tog vår rörelse hand om vakthållningen utefter kusterna. Och så hände det att de av våra kamrater som fått i uppdrag att i Sagunto förhindra de fega att fly, de mejades ned av kulspruteeld. De fegas fegaste dåd...

Men hur skulle sådant kunna undvikas, då alla antifascistiska sektorer, med undantag för den

frihetliga rörelsen, i hemlighet satte upp listor över sina militanter och gav dem pass för att den ene efter den andre med sin familj skulle kunna smita iväg, helt frankt och fräckt överlämnade åt folket att ”organisera motståndet mot den kriminella fascismens rabiata anfall”, som de brukade säga, dessa fejt bortsmygande frasmakare. Det fanns också partiledare, för vilka flyktens timma ännu inte slagit, men dessa ägnade sig bara åt en enda syssla: evakuering. Inte sant, ”kamrat” Manuel Delicado, du som offentligt talade om ”fosterlandets försvar till sista blodsdroppen”, men i hemlighet lagade så att du blev argentinsk medborgare.

Regeringen arbetade på precis samma sätt. Jag har redan nämnt om det skurkaktiga sveket med passen. Nu vill jag tillägga att Negrín från ”position Yuste” organiserade hopsläpandet av det guld och de skatter som ännu återstodo för oss. Det fanns en *Junta Nacional del Tesoro Artístico*, som skulle sköta om och bevara konstskatterna; den sorterade under undervisningsministeriet och leddes av Blanco. Men eftersom Negrín inte litade helt på Blanco, beordrade han i en fart att juntan skulle underställas finansministeriet, vars chef var republikanen Méndez Aspe. I största hemlighet samlades så tavlor och smycken, guld och silver samman, transporterades till depåer i närheten av hamnar där fascisterna några månader senare hittade en stor del. Negrín befallde t. o. m. att stora mängder saffran och kvicksilver skulle hopsamlas för att exporteras. Och något liknande gjorde en och annan organisation för egen räkning...

Skulle vi arbeta på samma sätt? I så fall vore det bara att genomföra den plan som Blanco framlagt för oss vid sin ankomst till Madrid. Vi hade visserligen hållit vårt löfte att inte vidarebefordra hans ord, då vi ansågo dem demoraliserande. Vår rörelse hade män med stålsatt karaktär och en fantastisk djärvhet, beslutna att sätta livet på spel för att hålla sin position – men atmosfären i Madrid med dess desperata lugn, utan all rädsla för anfall och med kollektiv stolthet nog för att kunna skratta döden rakt i ansiktet, denna atmosfär fanns ingen annan stans. Hamnarna voro förlorade i det avseendet och därför accepterade vi att – i en hamnstad – ”rädda våra materiella och moraliska värden” – just inför åsynen av de andra riktningarnas handlingssätt. Men jag vill försäkra att beslutet fattades med all reservation!

Kamraterna Manuel Salgado, González Marín och jag fick uppdraget att utföra detta arbete i centrumregionen. Trevligt uppdrag att skriva ut embarkeringslistor, förstöra vissa arkiv, rädda viktiga dokument etc., då våra kamrater talade om att ”skicka ett piller” mellan revbenen på den som packade väskorna och så låta liket ligga på gatan med en skylt:

”Försedd med pass till den andra världen.”

Vi satte oss in i uppgiften och fingo orienterande upplysningar av sekreteraren i *Subcomité Nacional de la CNT*, vilken några dagar innan förvandlats i National-kommittén. Kamraten talade och läste i över en timmas tid. Vi tego och hörde på, tyngda av ansvaret, men uppdraget hade tillkommit oss på organisatoriskt beslut. Utan att ens vrida på huvudet accepterade vi, precis som man måste acceptera det oundvikliga i det ögonblick då det oundvikligen måste genomföras...

Vi sökte genast att göra oss vuxna situationen, det krävdes energiska mått och steg och djärva handlingar. Vi började med att sysselsätta oss med ”de materiella värdena” och dokumenten, just för att inte oroas i onödan, och vi skickade genast ut ett cirkulär – som jag skrev – till alla syndikat-sekreterare i regionen. I detta cirkulär bådo vi dem att inom ett par dagar tillstå oss en hemlig lista på militanterna i varje organism, med uppgifter om deras tekniska kapacitet, ålder, politiska och militära ”meriter”, poster de innehåft inom och utom rörelsen etc. Vi sade, att medan de andra sektorerna organiserade sig för flykt, den frihetliga rörelsen måste

organisera sig för kamp. Det var ingen lögn. Vi som hade fått det otrevliga uppdraget, ville med dessa listor inte bara få veta vilka personer vi måste snabbt få ut ur landet i händelse att ... utan först och främst ett ”förberedande arbete” för en politisk kupp: räknande av styrkorna!

Se så där ja! nu kom frasen fram. Politisk kupp. ”Statskupp”. Och det är kanske inte alldeles ur vägen om läsaren, under läsningen av en del saker jag nu kommer att skriva, försöker undvika att förväxla min plikt att vara öppenhjärtig och ärlig med en slags fåfänga, som jag är långt ifrån att känna. Man tvivlar på betydelsen av vissa åtgärder och handlingar, ja, det händer att de som i dag fördöma dem som taktiska missgrepp, förr alltid talat om att just så voro deras avsikter – hur som helst, det är nödvändigt att de som själva gingo med i eldlinjen, klart säga ifrån vad de gjorde. Inte för att ”lysa”, utan enbart för att påtaga sig sitt eget ansvar.

”Då ledarna fly ...”

På plenum som den frihetliga rörelsen höll i Valencia, strax innan Barcelonas fall, beslöts det att sända tre representanter till Katalonien för att dessa, åtföljda av den därvarande Nationalkommittén, skulle framföra protester hos Negrín och klargöra för honom att försvaret av den viktiga katalanska staden utom en enbart militär fråga också var ett politiskt problem, vars lösning i sig innehöll möjligheten att etablera samma revolutionära förutsättningar som de i Madrid under novemberdagarna 1936. Förutsättningar som – om Negrín inte ville vara med om att skapa dem – vår rörelse omedelbart måste framskapa så fort regeringen gav sig på flykt.

De kamrater som utvaldes för att vidarebefordra plenums beslut till Barcelona, var Manuel Amil, galisisk kamrat med utomordentlig energi, förut medlem av Nationalkommittén och just vid tillfället sekreterare för Madrids transport-arbetarsyndikat. Vidare Juan López, en gång handelsminister i Caballeroregeringen, en både djärv och bildad kamrat. Samt Eduardo Val, försvarskommitténs sekreterare och en av de mest framstående organisatörerna av Madrids försvar, ärketypen för en konfederal militant, just för sin enkelhet och i sin egenskap av handlingsmänniska framför allt.

Dessa omsorgsfullt utvalda kamrater tillbringade nära fjorton dagar med att vänta på platser i det Douglas-plan som gjorde resan Albacete–Barcelona. Eftersom de personer som kände sig osäkra i vår zon och ville ”offra sig” för antifascismens sak mera i närheten av franska gränsen voro passagerare med förhandsrätt, fingo våra tre kamrater inga platser förrän efter Geronas fall. Ja, just då de voro uppe i luften, inträffade händelser som gjorde det omöjligt för dem att landa på katalansk mark – de måste följa med till Toulouse. Någon dag innan de verkligen avreste, anade vi i Madrid att resan skulle bli resultatlös, så till vida att Katalonien redan skulle vara förlorat. Salgado och jag gjorde en resa till Albacete för att hämta tillbaka kamraterna; de behövdes i Madrid. Men vi hade otur. Bilen gick sönder mitt ute i ödemarken och småspringande i nattkylan nådde vi i alla fall för sent fram till Albacete.

Salgado och jag hade otaliga gånger talat om det som hände och som kunde ha hänt i Madrid under novemberdagarna, och på grundval av dessa samtal skisserade jag upp ett skådespel som jag betitlade ”Al huur los personajes ...” (”Då ledarna fly ...”) I detta skådespelsutkast framställde jag taktiken att medelst en djärv statskupp låta den proletära effektiva och direkta makten, administrationen, kontrollen över styrkorna, övergå i syndikatens och milisens händer, just mellan de två yttre händelserna: tillbakaslåendet av fascistattacken och den borgerliga demokratins representativa element på vild flykt.

Min litterära fantasi blev delvis verklighet under de heroiska dagar i Madrid då Durruti lyste

som en fyrbåk. Jag hoppades att verkligheten skulle gå ännu längre i Barcelona, då Negrín-regeringen övergav staden. Men då hela Katalonien förlorades, då blev skådespelets verkliga bakgrund återigen Madrid.

Salgado och jag trodde så. Den omständigheten att vi levde och arbetade tillsammans, kände varandra väl och nästan alltid överensstämde i tänkesätt och handlingar, gjorde det onödigt att tala om saken. Ömsesidigt kände vi att vi skulle vara överens, den gången då tiden var inne att göra något.

Amil, López och Val, kunde inte fresta sina nerver längre genom att gå i Toulouse och se politikernas skamlöshet, rädsla och bedrägeri. De tre ville genast vända om till Centrum, men det var omöjligt, ty spanske konsuln lämnade ut flygbiljetter endast åt sådana som hade Negríns välsignelse. De tre kamraterna anade vad Negrín tänkte hitta på och ville medverka till att förhindra skurkstrecktet. En dag kunde Val inte tåla längre. Han sade till Blanco: ”Nu är det tid att tala hårt språk. Men i Madrid! Där måste göras något för att rycka upp folket.”...

En vecka efter att Negrín flugit tillbaka till Centrum lyckades våra kamrater återvända. Men för att uppnå det hade de måst ”tala hårt”, ja, mycket hårt med konsuln i Toulouse. Tre dagar innan de tre återkommo hade Casado kallat mig hem till sig. Det var tredje gången vi talades vid. Han låg i sin sängkammare, sjuk i en magåkomma, men ville inte låta operera sig för att inte bli överraskad av en fascistattack eller av andra händelser, vilka liksom lågo i luften. I sjuksängen, med telefonen på nattduksbordet, skötte han sina otaliga uppgifter. Nu bad han mig att jag skulle skriva ett manifest, riktat till alla spanjorer på båda sidor skyttegravarna. Ett manifest till förmån för en hedersam och spansk fred, allmän folkomröstning om ett fritt och oavhängigt Spanien. Detta var kanske några rätt tomma fraser, men i den situationen, viljan att fylla dem med innehåll – försöket att undvika det katastrofala nederlaget i vilket allt skulle förloras – räckte det för att rycka upp en antifascist.

Jag var förvånad över Casados framställning, ty han behövde då sannerligen ingen som skrev manifest åt sig. Och min förvåning ökades då översten började fråga och ge mig några orienterande linjer för arbetet han ålade mig. Jag antog att han ville genom mina ord få reda på hur vår organisation tänkte. Alla människor sonderade ju terrängen...

Nåväl, jag skrev manifestet i fråga samma dag och läste upp det för Salgado. Han ansåg att det dugde. Det samma tyckte Casado och upplyste att det skulle läsas i radio, sedan man fått Negrín att skriva under. Ty det överensstämde ju med hans officiella deklamationer. Då Val kom, informerade vi honom om saken och jag minns att Val log, som man gör då man ser en aning bli verklighet ... Vi gjorde ett överslag över situationen i zonen och ansåg det nödvändigt att opponera oss mot demoralisationen samt att organisera först våra styrkor och sedan alla antifascismens övriga led. Just för att kunna ge effektivitet åt de beslut och avgöranden som skulle komma att fattas.

För antifascismens värdighet.

Det allmänna eländet hade växt i utomordentlig grad. Inför utsikten att få en brutal fascist-offensiv över sig, började också en massa rykten om resningar att cirkulera. Intet att undra på förresten, det fanns inga konkreta uppgifter, men undersökningen av situationen och kännetecknen om de politiska-sociala styrkorna, armén och en del personer, tillät en massa mer eller mindre vilda antaganden. I Levantenregionen kunde det bli en fascistisk resning, enär alla republikanska ledare gåvo sig iväg. Kommunisterna kunde hitta på att sätta igång en våldskupp, med Negrín i spetsen. En del militära chefer kunde resa sig. Vi försökte att snoka reda

på vad som eventuellt kunde hända. Vi lurade ut – in i minsta detalj – vad azaña-mannen, miljonären-demokraten (!) Ramon Rubio, ordförande i spanska Röda korset, avhandlade med Manuel Valdés, fascistchefen i Madrid. Och Ramon Rubio var inte den ende republikan som besökte Valdés på fängelsets sjukhus, där han var inspärrad. Men Rubio talade med Valdés som med en myndighet ...

De militära cheferna hade nog av Negrín, ”han står oss upp i halsen”, hörde man en del av dem säga. De inträdde också i relation mot doktorn, just de dagar då ingen människa visste var regeringen höll hus och då det allmänt talades om nödvändigheten att konstituera ett organ, som efterträdde regeringen. Man visste att parollen om motstånd inte var allvarligt menad, officerarna sågo sig kastade mot det förkrossande nederlaget genom att de tvingades slåss utan materiel i tillräcklig grad, utan entusiastiska trupper och utan någon som helst möjlighet till effektiv stridsföring. Det stod klart för var och en av dem att Negrín var på väg att låta alla duka under i fiaskot, ett fiasko som skulle komma dem att förlora sin yrkesprestige och i många fall även livet, men också skulle betyda ett brottsligt och meningslöst offerande av hundratusentals man, över vilkas lik fascisterna skulle tåga in som rusiga legoknektar, röva och härja och mörda i vår zon, där vi till och med förlorat hedern och värdigheten. Och denna övertygelse, tillräcklig för att skapa atmosfär till en militärrevolt, förenade Casado, Menéndez, Matallana, Escobar, Burillo, Miaja och bröderna Perez Salas...

Nästan alla antifascismens fackliga och politiska sektioner dolde sin ängslan och sitt lidande. Men Partido Comunista utvecklade stor aktivitet. En massa medlemmar av dess centralkommitté – Uribe, Pasionaria, Delicado, Daniel Ortega och andra – stodo i ständig förbindelse med provinsialkommittén i Madrid och förberedde överfallet. De höllo möten på olika ställen, besökte eller kallade på en massa militära chefer och spredde cirkulär till sina medlemmar i armén. I dessa cirkulär frågades vilka order medlemmarna skulle lyda i händelse deras statliga överordnades order skulle stå i motsättning till de som partiet gav. Andra cirkulär innehöllo instruktioner för en resning, vilken som första motiv skulle ha att krossa anarkisterna. Den provokatoriska tonen i stalinist-pressen förebådade med all tydlighet det diktatoriska försöket och avsikterna. Negrín reste på märkligt manér. T. o. m. landsvägarna var skådeplatsen för hans underliga ”sammanträden”. Han meddelade att han skulle fara till en plats, men for till en annan. Han annonserade att han skulle tala, men talade inte. Han skulle hålla ministerkonselj den och den dagen, men inte blev det något utav! På det viset uppnådde han att förvirringen så att säga blev normal, men denna förvirring blev oroande då en avdelning kommunistiska soldater fick uppdraget att bevaka aerodromen vid Los Llanos!

Läsaren kan förstå hur laddad atmosfären var, då den frihetliga rörelsens mest aktiva militanter höllo plenum, dagarna kring den 20 februari.

Ett sådant plenum!

Vi samlades i Nöjessyndikatets lokaler vid Calle Michel Angel, alldeles i närheten där i november Durruti installerat sitt högkvarter. Tvåhundrafemtio gamla härliga pojkar, tränade i långa års kamp, ungdomar med revolutionens glöd i sinnena, djärva karaktärer och alla beredda på våghalsiga och djärva avgöranden! Folk från Madrid, julis och novembers Madrid! Jag skulle här kunna räkna upp namn och återge strålande debattinlägg, ge personbeskrivningar och berätta om deltagarnas revolutionära meriter. Det skulle bli ett par stora tjocka volymer ... Där fanns militära chefer – Mera däribland – och handens och hjärnans arbetare från de mest olika syndikat. Jag måste med tårfyllda ögon tänka på att många, många av dessa härliga kamrater blivit kvar, utlämnade åt martyriet. Aldrig skall det mötet glömmas! Känslan av ansvar kändes tung, det är sant, men det var proletär passion och glöd i talen, ansiktenas

skäggstubb och de trasiga kläderna syntes inte för det ädla som strålade ut från dessa folkets tappreste och bästa söner.

Detta plenum var en värdighetens samling. Vi analyserade grundligt situationen inom zonen, utan överdrifter eller fraser åt något håll, verkligheten framför allt. Vi måste se hur katastrofalt läget var, omöjligheten i att, göra motstånd, ja, omöjligheten att sluta fred. Vi voro alla överens om nödvändigheten att organisera med kampryt i arbetet, att med stridspassion och glöd samla såväl egna som andras styrkor. Detta för att undvika att mellan ”*krig till sista man*” – om vilket många talade, precis som det vore möjligt att ett folk begår självmord! – och ”*den hedersamma freden*” – vilken en del började att tänka på – hela folket skulle gå under i kaos, orsakat av en militär katastrof, följd av etappens sammanbrott på samma sätt som skett i Katalonien.

I avsikt att förhindra ett så ohyggligt trist perspektiv, beslöt plenum att bilda en regional försvarskommitté, med större aktionsradie än enbart omfattande våra styrkor. Kommittén skulle grupperas i följande sektioner: militär organisation, statistik, politik, propaganda och orientering, kontroll av vår ekonomiska styrka, transporter samt effektivt användande av de tekniska resurserna. Att utgöra kommittén valdes enhälligt först som sekreterare Eduardo Val. Vidare Benigno Mancebo, Melchior Baztán, Gonzáles Marín, Manuel Salgado, Manuel Amil och jag. Kommitténs befogenheter – den föddes ju på grund av omständigheterna med exekutiv karaktär! – var extraordinära. Omedelbart sattes arbetet igång och jag beklagar att jag inte har tillgång till det manifest vi omedelbart sände ut. Eftersom jag själv skrev det, minns jag mycket väl innehållet i detsamma.

Vi sade ifrån att den frihetliga rörelsen ställde sig i spetsen för alla som ville gå med, ”för antifascismens värdighet” och var beredd att inte bara uppfylla rörelsens egna löften utan även se till att de andra lägren uppfyllde sina. Med kraft underströks nödvändigheten av att *förverkliga* parollen ”antingen rädda vi oss alla eller vi gå gemensamt under”. Vi uppställde i första rummet *folkets* räddning, före dess ledares. Samt i sista hand, vid det lämpliga ögonblicket, de hederliga kämparnas ”rädda sig den som vill” i motsats till de fega desertörernas ”rädda sig den som kan”.

Manifestet gjorde ett djupt intryck i de politiska och militära kretsarna. Jag vet inte hur Negrín upptog saken, men vår rörelse mottog det med levande intresse och vår press kommenterade det, trots censuren. Jag skrev det med plenums entusiasm och efter de sex–sju timmarnas diskussion är jag säker på att under nedskrivandet påverkades jag av idén – ännu oklar i mitt medvetande – om en resning mot alla bedrägliga skojare som dirigerade den fiktion av staten som ännu fanns kvar. Men senare, då jag tänkte över det färdigskrivna manifestet, märkte jag hur dess innehåll och anda svor emot det som hördes och intentionerna till det slag man arrangerade mot oss. Jag såg att manifestets varmt kända ord var ett misstroendevotum mot Negrín, mot kommunisterna, mot de kräk som hade förbindelse med fascismen via ”femte kolonnen”, mot de ynkryggar som sprungo omkring och sökte pass ... Och jag sökte konkret lägga upp problemet : uppfyllandet av de löften vi givit i manifestet.

Ett par dagar senare talade jag med Val och Amil. Sade dem att hur vi än stodo i och arbetade, så förlorade vi bara tid. Samt att vi löpte risken att Negrín och kommunisterna samt de i vår etapp mullvadande fascisterna reste sig för att krossa oss, eller också att yrkesmilitärerna revolterade och det kunde betyda stor fara för de antifascistiska organisationerna. Jag hävdade att vi andades en luft som formligen luktade statskupp och det i så hög grad att den som inte slog till först, snart skulle få känna slaget. Därför påpekade jag nödvändigheten av att slå till. Jag lade upp min plan. Amil tittade på mig en smula överraskad. Val eggade mig att tala

vidare, han göt olja på min upphetsnings eld och han log, log ...

Jag började undra över detta leende och på natten, då jag talade med Salgado, fann jag också i hans ansikte detta vänliga men underfundiga leende. Då fick jag klart för mig att jag bara uttalade vad de båda kamraterna tänkt och antytt de senaste dagarna! Vi voro alltså överens!

Ett dygn senare lade jag frågan på bordet hos Försvars- kommittén och det talades rent ut med Casado. Så började organisationsfebern, sömnlösheten och de hektiska timmarna – vilka skulle bli en månad av triumf och fiasko, av quijoteska försök och fruktansvärda desillusioner. Dagar, då vi varje minut stodo ansikte mot ansikte med döden och som slutade med att vi från Madrid kommo till London, så blint och viljelöst som ett rö, förlorat i stormvinden ...

Fjärde kapitlet.

Vad avsåg Negrín och kommunistiska partiet?

Då man skall berätta om nedsläendet av kommunisterna i Madrid, dessa moskvadrängar vilka försökte krossa och utplåna övriga antifascistiska sektionerna men främst då oss anarkister, är det nödvändigt att med några ord beröra betydelsen av ”den ryska hjälpen åt Spanien”. Jag återoppar mig därför på ett vittne som med all önskvärd tydlighet och auktoritet bekräftat alla de misstankar och aningar som jag hyste under krigets gång och vilka kom mig att i vår press och vår propaganda kraftigt understryka att stalinismen var oförenlig med vår revolution, ja, kanske dess bittraste fiende. Ty stalinismen kallade sig arbetarklassens försvarare, samtidigt som partiet sökte få sagda klass att enbart tjäna moskoviternas syften och rättfärdiga sin opportunistiska politik med vad som passade Sovjetrysslands intressen. Därför att de saboterade den fackliga direkta aktionen med alla möjliga slags politiska manövrer och disponerade de nödvändiga medlen för att påtvinga och insätta sina normer, män och privat-ryska intressen i vårt nationella liv.

Den ryske ex-generalen Krivitsky, f. d. ledare för Sovjets hemliga underrättelseväsen i Västeuropa, mottog i september 1936 ordern att organisera det sovjetryska penetrerandet i Spanien. Det var han som förberedde allt för anställandet av CPU:s olika klasser av drängar och redskap, främst då den intelligente och sluge Nikolaki, vilken vi i Madrid lärde känna under första krigsåret, då under namnet Orlov, lika alarmerande det som Schwod och Lyovo, vilka han förut använt. Den mannen, en vitrysk typ som varit med i många äventyr och med otroliga språkkunskaper, var det som gjorde Internationella brigaden till ett av den sovjetryska interventionens farligaste instrument. Ingen vet mer än han om alla de mord och kidnappningar som förekommo mot många både in- och utländska antifascister, såsom Kurt Landau, Andrés Nin, Marc Rein, Camillo Berneri, Martínez, Barbieri ... Men det är inte denne Nikolaki – alias Orlov, alias Schwod, alias i långa banor – som angår oss just nu. Det är Krivitskis avslöjanden som är viktigt. Han är nu bekant över hela världen för sina minst sagt sensationella artiklar om Stalins in- och utrikespolitik. Jag citerar följande avsnitt:

”Stalin förstod att det gamla Spanien var dött och att det nya inte skulle kunna bestå. Det stod klart för honom att Spanien skulle komma att hamna antingen på axelmakternas sida eller hos dessa staters motståndare. Stalin begrep också att England ogärna såg Spanien behärskat av axelstaterna, då dessa på så vis skulle komma att behärska inloppet till Medelhavet. Ett vänligt sinnat Spanien vax därför av vital betydelse både för England och Frankrike. Därför var det Stalins mening att i Spanien skapa en av Moskva kontrollerad regim. Med Spanien i sin hand skulle han kunna kräva en kraftig och hård allians med Frankrike och det brittiska imperiet. På samma gång skulle hans intervention förstärka de utländska kommunisternas blinda tro, just

då rätt så skakad genom Stalins otaliga utrensningar av det gamla sovjetgardet.”

Detta uttalande förklarar många saker, exempelvis kommunistiska partiets demokratiskt-borgerliga och reaktionära paroller. Ryssland – fårskallarna må tro vad de vill -intervenerade inte i Spanien i egenskap av ”proletär stat”. (Förresten, vilken paradox ligger det inte i bara ordet ”proletär stat”!) Ryska hjälpen kom inte för att ”försvara socialismen och revolutionen”. Det skulle varit rena trotskismen och Stalin anser det väl en smula för tidigt att adoptera sin f. d. kollegas teorier. Den ryska interventionen hade två mål: att skapa en lämplig jordmån till förmån för den ryska utrikespolitiken, med tanke på möjligheten att Hitler kunde avslå de pakter som Ryssland erbjöd. Därtill med tanke på det ökade japanska hotet och att det rysk-franska avtalet, på Englands önskan, började bli ganska illusoriskt. Vidare sökte man genom interventionen kväva revolutionen. Vår revolution, anarkistisk till sin politiska tendens och fackligt ekonomisk till sina organisationsnormer – i motsats till det bedrägliga erövrandet av staten, som i Ryssland kallas revolution – den skulle nu omöjliggöras och förhindras, så att det sociala system som vår arbetarklass så tydligt såg och förstod inte skulle kunna genomföras. Ryssland intervenerade inte i Spanien för att hjälpa, utan för att utnyttja landet, inte till förmån för revolutionen utan mot densamma. Jag antar att Stalins formel var denna: *Demokratisk republik, regerad i folkfrontens namn av kommunisterna under GPU:s kontroll.*

Inte heller Mussolini och Hitler intervenerade av kärlek till Spanien, utan på grund av den imperialistiska nödvändighetspolitik som uppstått genom den regim de påtvingat sina respektive länder. Men på samma gång hade de för avsikt att organisera en ny, fascistisk ”revolution”. I sin hjälp åt Franco, i sina förbrytelser mot vårt folk, löpte de risker och voro djärvare än Josef Stalin vågade vara. Enligt Krivitski befallde den ryske diktatorn sina agenter och underhuggare att upprätta en hemlig plan för hjälp åt Spanien, men att på allt sätt undvika att Ryssland indrogs i krig för hjälpens skull. Hans sista ord till de agenter som voro närvarande på Politbyråns möte lär ha varit: ”Håll er utanför artillerielden!” Ryssland var rädd för komplikationer, *ville erövra vårt land med vårt blod och vårt guld!* För att bli jämspelt med de båda andra kollegorna i Rom och Berlin hade Stalin bara behövt att hjälpa republiken lika öppet som de hjälpte rebellerna och ställa England–Frankrike inför fullbordat faktum.

Då nu den ryska hjälpens karaktär preciserats, bör det inte förvåna att Ryssland inte längre hade lust att fortsätta på samma sätt efter Chamberlains och Il Duces möte i Rom. Ty vid det mötet beslöt man Spaniens död, precis som München blev Tjeckoslovakiens dödsstöt. Jag har redan talat om det obegripliga förbudet mot vår Extremaduraoffensiv, det oförklarliga uppgivandet av Minorca, vilka händelser inträffade omedelbart efter mötet i Rom. Likaså har jag nämnt att efter Barcelonas fall upplöstes ”*Agencia Campsa Gentibus*”, genom vilken Ryssland skötte vår utrikeshandel – tack vare Negríns koncessioner och vilka han hade att tacka för sin ”ministerpost med Sovjets nåd”. Ryssland, som Blanco också sade oss, ansåg kriget för avgjort och slut och man kunde inte heller vänta sig något av hjälp ifrån Sovjetstaten då vi inte längre hade någon ”neutral” landgräns och alla våra hamnar voro blockerade.

Men varför återvände då Negrín, del Vayo och kommunistledarna till Spanien? fråga kanske många.

Å, de hade mycket att göra där ändå! Centrumzonen kunde inte få ligga övergiven, ty där fanns viktiga dokument, stora värden samt – framstående kommunistiska ledare, såväl civila som militära, medlemmar av GPU, krigsmaterial som kunde upphämtas, flygmaskiner etc. Framför allt ett avgörande och viktigt politiskt problem: själva likvideringen av kriget. Att ha makten var lika med att vara ägare till evakueringsresurserna och det var värt en resa! Erövra

hela makten och bli självhärskare under förevändning att man ville hissa ”motståndarfanan”, det skulle vara liktydigt med att kunna stämpla alla andra antifascistiska sektioner som defeatister om de resignerade och höllo mun och tåligt utstodo statskuppen. De skulle då få bli kvar på land medan stalinisterna embarkerade och dessa senare skulle skyddas av de trupper vilka hade att stå emot fascistattacken medan de retirerade – fint ord! – nådde hamnar och flygplatser.

Och om de svarade med mothugg, med sin värdiga och nödvändiga revolt mot diktatorsaspiranten Negrín, den stalinistiska nickedockan, nå, så mycket bättre! Då skulle man kunna trumpeta ut att de rest sig för att hjälpa fascisterna. (En enkel lögn att kasta fram så där i den allmänna förvirringen.) Avsikten med återvändandet var alltså ambitiöst så det förslår: att sätta sig i besittning av evakueringsmedlen, mörda och smutskasta de politiska rivalerna och sedan kunna utge sig för att ha varit de enda som in i det sista höllo på motståndet.

”Den som slår första slaget, slår två gånger!”

Vår regionala försvarskommitté förstod klart och tydligt att den måste inrikta all sin kraft på att å ena sidan hindra Negrín att genomföra sina avsikter samt å andra sidan skapa de politiska och militära förutsättningar som skulle möjliggöra för oss att bli herrar över vår egen vilja gentemot fienden. Alltså, på samma gång som man trädde i förbindelse med Casado för att studera möjligheterna av en resning vilken för varje dag blev allt nödvändigare, måste man också söka komma till tals med de olika antifascistiska sektionerna och söka leda dem till att uppträda värdigt. På så sätt skulle man kunna undvika att en våldsytring kom från en fraktion, en sak som alltid är mer eller mindre farlig. Ett kollektivt och värdigt uppträdande från samtliga sektioners sida skulle alltså vara mer än eftersträvanvärt.

Under dessa politiska samtal framlade vi följande förslag:

Militärt motstånd under kontroll av folkfrontens överkommitté, vilken skulle utse ett slags nytt regeringsorgan. Vi förklarade att som medel till att fortsätta kriget till sista man eller för att uppnå sådana fredsvillkor att vi inte vanärades av dem, måste vi göra motstånd. Men detta motstånd måste dirigeras av hela folkfronten, ty först och främst har ingen antifascistisk sektion rätt att bestämma över de övrigas liv och ära. Men ännu viktigare; eftersom parlamentet försvunnit i och med förlusten av Katalonien, presidenten för republiken avgått och Martínez Barrio nekat att bli efterföljare och eftersom England, Frankrike och en del andra länder erkänt Burgosregeringen ”de jure” eller ”de facto”, så fattades oss legalitet. I en sådan situation måste de effektiva avgörandena och besluten intressera oss mer än de rent juridiska-författningsenliga. Vidare hävdade vi att Negrínregeringen förde och hade hela tiden fört oss till förluster, ty under Negríns mandat hade fienden tagit ifrån oss norra Spanien, Aragon, Katalonien och Minorca. Vidare kunde man inte godtaga Negríns sätt att vägra lägga papperen på bordet, att vägra meddela folkets representanter vad han ämnade företaga sig. Samt att han stod i öppet motsatsförhållande till plikten att göra motstånd, ty han organiserade för full maskin evakueringen av värden och individer och vi anförde ytterligare som bevis det förut nämnda skurkstrecket med passen.

Då vi talade med José del Rio och andra ledare för ”Union Republicana”, vilka alla skämdes över sin chefs, don Diego Martínez Barrio, handlingssätt, voro vi överens i ovanstående saker. Detsamma gällde om ”Izquierda Republicana” i Madrid, som inte kunde förlåta sin högste ledares, Azaña, avgång – lika litet som de kunde smälta det hycklande och jeremiadfyllda manifest med vilket han sökte förklara sin avgång. Då folket från båda dessa republikanska partier talade om Negrín, förde de fram fruktansvärda saker. Men vi visste att för att skjuta

undan Negrín, kunde vi knappast räkna på andra styrkor än våra egna.

Likaså talade vi med Hilario de la Cruz och Gómez Egido, ledare för socialisterna i Madrid, då Enrique de Francisco befann sig i Frankrike. Socialistorganisationen i Madrid var den mest betydelsefulla i hela socialistiska partiet. Från Madrids lokalavdelning kunde det komma protester och skarpa anklagelser mot den kommunistinfluerade partiexekutiven, från Madrids lokalavdelning kritiserades våldsamt stalinismens kriminella politik i Spanien, och den kritiken höjde sin skarpa röst just under 1938 då Prieto, Negrín, Lamoneda, Alvarez del Vayo och andra medlemmar i socialistpartiet började sin skamlösa stövelslickartjänst åt bolsjevikerna. Med ett ord, madridsocialisterna representerade partiets återupphämtning ur stalinisträsket; i Madrids socialistkretsar härskade. Caballeros anda och geisten hos de militanter som kämpade inom UGT:s leder mot stalinisterna och enligt Araquistains, Carlos Baráibars, Wenceslao Carillos och andra bland proletärerna väl kända ledares linjer.

Hilario de la Cruz och Gómez Egido berättade för oss om en massa svek som Alvarez del Vayo och Negrín gjort sig skyldiga till och man hade så att säga på dagordningen att utesluta dem ur lokalavdelningen på grund av förräderi mot den. De båda socialisterna sågo ingen utväg ur det hotande fiaskot och då vi framlade vårt förslag accepterades det utan reservationer. Ja, de uppmanade oss att gå till revolt, själva saknade de medel att ta initiativet och sade att de i den frihetliga rörelsen såg den enda styrka som var kapabel att resa sig med effektivitet och eftertryck.

Därefter sökte vi komma till tals med kommunisternas provinsialkommitté. Vi stegade in i deras luxuösa palats, fyllt av dyrbara mattor, möbler och konstföremål, skrivmaskiner och – naturligtvis – överallt porträtt av ”det internationella proletariats älskade ledare” ... Vid ”mötet” närvaro från kommunisternas sida Arturo Giménez och Isidoro Diégués, resp. sekreterare och f. d. sekreterare för provinsialkommittén. Vidare Domingo Girón, artillerikommissarie för Centrumkåren, en sympatisk kämpanatur, som några dagar senare talade med oss under andra omständigheter. För den frihetliga rörelsen talade Marín, Batzán och jag. Vi talade tydligt och tillräckligt klart med kommunisterna. Det var också nödvändigt och riktigt. Kommunistpartiet och den frihetliga rörelsen var på grund av sin ställning och sin styrka de två avgörande sektionerna i zonen. Här gällde det därför att åstadkomma verkligt lojalt samarbete från båda parter sida; i annat fall måste den ena resa sig mot den andra. Vi sade ifrån att de själva fingo välja och påpekade samtidigt att vi skulle slå ned den som sökte krossa oss. Lika öppet uttalade vi vår uppfattning om Negrín. De accepterade motståndsbasen utan att yppa om de ansåg den som mål eller medel och likaså accepterade de folkfronten som grund men nekade till att gå emot regeringen – detta senare dock utan att ens protestera eller anmärka på de anklagelser vi riktade mot Negrínkabinettet. Girón sade till sist:

– En annan fråga! Yrkesmilitärerna hålla på att koka ihop något...

– Kan så vara, svarade jag. Men det är farligt endast om de ensamma koka ihop det. I så fall skulle de misslyckas. Men resningen skulle då löpa risken att börja som anti-fascistisk men sluta som motsatsen, trots de första ögonblickens ledare och dessas avsikter. Alltså, om yrkesmilitärerna inte stå ensamma och inneha den viktigaste rollen i en komplott, då blir det inget fiasko och heller ingen risk för urspårning ...

Kommunisterna tycktes då begripa oss. De vidhölllo att kalla oss till ett nytt möte, men – de visste mycket väl vad vi ville och vi å vår sida fattade klart vad de hade för avsikter. Då vi togo avsked gledo våra händer instinktivt åt pistolerna. En säkerhetsåtgärd, då man håller i minnet att vi befunno oss i ”lejonets kula”.

Vår arbetstakt stegrades frenetiskt; vi voro övertygade om sanningen i ordspråket som säger, att den som slår första slaget slår två gånger. I försvarskommitténs hus vid Calle Serrano 111 organiserades resningen. Till det yttre såg huset ut som vanligt, beväpnade vakter vid porten ut till gatan, en man med gevär promenerande fram och åter i korridoren utanför det rum där Val arbetat under hela kriget och ute i trädgården till f. d. markispalatset stod en staty av Diana medan inne i hallen några porträtt av Durruti skvallrade om vad för slags folk som nu huserade i det lilla palatset. Men det var något i atmosfären ... planer skisserades, namn antecknades och vi räknade egna och andras styrkor, informerades oss om ställningen på varje ort. Det var i alla fall en fläkt av de oförglömmeliga dagarna i november 1936, då detta palats också var skådeplatsen för den första början till organiserandet av folkets försvar av sin stad och sin frihet.

Val och Salgado meddelade överste Segismundo Casado flera gånger om dagen de beslut som vi fattat. Segismundo – eller Segis, som vi kallade honom – hade åtagit sig att knyta förbindelser med de militära element som var oss nödvändiga. Han var mannen med den största prestigen ibland dem, främst genom sin professionella duglighet, men också för sin republikanska trohet, samt även för sin intelligens och klarsyn. Vi visste också om hans opposition mot allt manövrerande mot folket och dess antifascistiska enhet. Erfarenheterna han hade från flera komplotter mot monarkin voro också ett plus. (Efter monarkins fall blev han chef för presidentens eskort och under kriget dök han upp som Caballeros betrodde man, i egenskap av ledare för Centrala generalstabens operationskvarter. Han ledde den sista delen av kampen vid Jarama och Brunete – för att reparera andras misstag och blunder – ledde sedan Andalusiska armén och blev slutligen chef för Centrumarmén. Han kunde väl inte ana att den dag Negrín utnämnde honom till general hade doktorn samtidigt förberett hans avsättning och börjat fundera på hans arkebusering...

Den Negrinska statskuppen.

En av de första dagarna i mars lyckades folkfronten i Madrid få företräde hos president Negrín, med vilken man ville tala i avgörande ton. Negrín förklarade med stor entusiasm den situation i vilken vi befunno oss och då någon av delegaterna började visa tvivel, sade doktorn att det var matdags samt att vi skulle ursäkta att han sysselsatte sig med oss så kort tid och – gick utan vidare ! Några timmar senare talade Val och Salgado med generalerna Miaja och Matallana, vilka meddelade att Negrín tänkte befordra och ge viktiga poster åt en del militärer från *Partido Comunista*. Miaja, som sedan november 1936 reservationslöst tjänat stalinisterna och t. o. m. tillät dem att utställa hans medlemsbok på vissa håll, han var nu mer än indignerad och sade ifrån, att det brott som de förberedde var omöjligt att overse med. Matallana för sin del, röd av spänning, talade om den katastrof som måste komma då motståndet bara var en paroll för politisk spekulation i stället för organisering av kampenheterna. Därpå upprepade han vad han sagt till Negrín i Los Llanos beträffande fiendens materialanhopning just på Madridfronten med över sexhundra bombplan beredda till aktion.

Strax efteråt meddelade Negrín att han den 6 dennes skulle tala till Spanien från Radio Madrid. Genom provinsens civilguvernör, José Gómez Osorio, gammal socialistisk militant, visste vi att Negrín undertecknat order, enligt vilka kommunisternas makt ökades. Så skulle Cordon bli ministeriets undersekreterare, till chef för flottbasen i Cartagena ämnade man utnämna överste Galán, och militärguvernör i Alicante skulle överstelöjtnant Etelevino Vega bli. Samma post i Albacete reserverades för flygöversten Mendiola, generalinspektör för rekryteringen i hela zonen blev ”El Campesino”. Lister beforderades och därmed avsågs att kunna ge honom kommandot över Extremadura-armén. Så till sist utnämndes Modesto till

general – han var före kriget inte militär! – med avsikten att han skulle ersätta Casado som chef för Centrum-armén.

Detta var att lägga under sig hela zonens militära styrka, ja, hela zonen i sig själv. Man måste hålla i minnet att alla dessa militära ledare voro medlemmar av kommunistpartiet, att Andalusiska arméns chef – ex-greve av Maoriones och ex-riddare ”dubbad inför Hans Majestät Konungen” – också var ”kommunist”. General Menéndez kunde inte röra sig och sin Levant-armé, ty hans styrkor voro i händerna på stalinistiska chefer och i ”*Jefatura de la Agrupación de Ejercitos*” kände sig Miaja, Matallana, Muedra, och andra militärer som fångar hos generalkommissarien Jesús Hernández. Infanteriet, flottan, flyget, allt var i kommunisternas händer, överallt hade de smusslats in av Negrín och de kunde också kontrollera baserna för tanks och pansartåg. 80 proc. av carabineros och Guardias de Asalto, Seguridad, civilpolisen och SIM – spiontjänst till namnet men till gagnet tjekefilial – var också under kommunistisk kontroll.

Nå, nu befallde Negrín att Madrids civilguvernör skulle fördröja publicerandet av dekretet, vilka de övriga ministrarna inte hade en aning om – fränsett Uribe och del Vayo, som voro tillsammans med Negrín i ”position Yuste”, medan de övriga gingo i Madrid och väntade på det utlovade ministerrådsmötet. Med förseningen av publicerandet ville Negrín uppnå att *först* besätta posterna och *efteråt* publicera ordena. Då han väl hade allt i sin hand, då tänkte han ställa sig framför mikrofonen, som han meddelat, men då för att proklamera sin personliga och absoluta makt – en president-statskupp.

Den 4 mars hade vi organiserat resningen i Madrid, vi hade förbindelsen klar med Andalusien, Extremadura och Levanten. Vi litade fullt på vår djärvhets och den antifascistiska opinionen. Man hade kallat på Mera och sagt honom varför man räknade med honom. Vidare hade man fått med Carrillo, Miguel San Andrés, Besteiro och andra civila element vilka Casado ”sonderat” och informerat – allt i största hemlighet. Så stodo vi den dagen, då det ännu fattades två dagar för att in i minsta detalj ha ordnat allt efter planen. Just samma dag som Galán kom för att ta hand om flottbasen i Cartagena och – om det var möjligt – även flottan som låg ankrad på redan.

Han kom dit med en brigad. Natten innan hade jag fått telefonbud från vår kamrat Miguel P. Cordons, redaktör för ”Cartagena Nueva”. Han sade mig att situationen var mycket ömtålig, därför att flottan saknade både kol och ammunition och därför var helt utlämnad åt fiendens bombardemang, samt utan möjligheter att gå till sjöss och strida. Detta hade framkallat en atmosfär av missnöje, farlig under alla förhållanden, men särskilt under rådande situation. Kommissarien, socialisten Bruno Alonso, hade hela tiden uppfört sig hjältemodigt. Så fort den italienska bombplansflottiljerna närmade sig, manade han sjömännen till samling på sina poster, själv tog han plats på en av skeppens kommandobryggor och eldade sina män med leven för revolutionen och republiken. Jag sade åt Cordons att han inte skulle tappa kontakten med kommissarien och att våra kamrater skulle handla i samförstånd med honom. Dels kände jag till Alonso rent politiskt, men då han dessutom stått ut med ett sextiotals bombardemang i detta utsatta läge, utan att förlora fattningen, då kunde man hysa fullt förtroende för honom.

Flottbasens chef var general Bernal och denne nekade att överlämna kommandot åt Galán. Detta kunde han med goda skäl göra, ty han hade inte fått några som helst order om sin avsättning. Senare gjorde han per telefon förfrågningar här och var för att få reda på sammanhanget och förklarade sig då beredd att överlämna kommandot. Då själva flottan fick reda på den saken, förklarade den sig i revolt och en del enheter gingo ut en bit i öppen sjö, då de visste att de skulle kunna bli beskjutna från kusten. Men även kustartilleristerna reste sig,

det meddelades att två nya kommunistbrigader anlant till Cartagena, och pansarbilarna i basen Archena satte sig i rörelse mot Murcia. Förvirringen som uppstod ur allt detta utnyttjades av "femte kolonnen", vilken i sin tur också reste sig och lyckades bemäktiga sig republikanska flottans radio, installerad i en liten by i Cartagenas närhet. Från denna radio lanserade de propagandan och lögnen att alla resningar voro fascistiska och att hjälp skulle komma från francotrupporna i Cádiz, Ceuta och Mallorca. Samtidigt som de utpekade för fienden var utefter kusten en ockupationskolonn lättast skulle kunna landstiga. Strax efteråt dånade italienska flyget över Cartagena ... då stupade vår kamrat, redaktör Cordons med pistolen i hand, stupade i kamp mot fascistelementens försök att bemäktiga sig hela staden. Det ryktades att Galán blev tillfångatagen av "femte kolonnen" men det var omöjligt att få reda på vad som hände i detta fall.

Den 5 mars grydde och i försvarsministeriets bulletin publicerades de utnämningar som jag redan talat om. Vi hade kunnat förhindra publicerandet, genom att bemäktiga oss tryckeriet under natten. Att vi inte gjorde det, berodde på att vi ville ha ett odiskutabelt bevis på presidentens statskuppsförsök ... Då Tagueña anlände till Murcia för att ta hand om sin nya post, reste sig alla icke-kommunistiska element. På förmiddagen knallade gevärssalvorna i staden ... I flyget, där överste Camacho såg sig ersatt av Mendiola, blev det också en nervös stämning. Att det inte kom till revolt, berodde väl närmast på att vapnets högste chef, Hidalgo de Cisneros, gjort flyget till kommunistisk domän.

Val och Salgado besökte Casado, Centrumarméns chef – fast den posten enligt bulletinen nu skulle besättas av kommunisten Modesto – och med hänsyn till de ovan nämnda händelserna beslöts att resningen skulle äga rum redan samma dag. Ty nästa dag skulle det vara för sent. På morgonen, ungefär samtidigt med revolten i Murcia, kallade Negrín på Miaja och Matallana och befälde dem komma till "position Yuste". De båda cheferna förstodo att kallelsen bara var en fälla och vägrade fara. Presidenten insisterade och till slut lyckades han förmå Matallana att resa, dock först sedan han fått vår lösen om resningen. Miaja stannade i Valencia, där han disponerade över ett par Douglas-plan och senare telefonerade den gamle generalen till Casado och erbjöd sig skicka honom ett plan så att han också skulle kunna flytta på sig till Valencia. Segismundo Casado bara skrattade åt erbjudandet och sade till oss:

– Där ser man hur mycket Miaja begriper av våra planer! Eller kanske han tänker resa sig för egen räkning?

Satsen avslutades med ett leende och det räckte.

Vårt omedelbara motdrag.

Framför oss hade vi kaos. Trotski och Antonov räknade med kaos i oktober 1917. Det skulle räcka med att vi handlade med snabbhet, energi och beslutsamhet, så skulle vi ha nog med bara en handfull män, förberedda på att utföra "tekniska missioner". Motdraget lyckades. Vår informationstjänst fungerade utmärkt. Vi visste att kommunistiska partiet dragit samman vapen och män i sina otaliga lokaler runt Madrid och att de som bäst ordnade med att befästa sig bakom husmurarna. Negrín för sin del telefonerade ideligen till Casado, försökte med alla möjliga konster och knep förmå Casado att resa till "position Yuste", doktorn var oljigt hövlig och "min käre general" hit, "min käre general" dit omväxlade med insmickrande haranger. Casado sade ifrån att hans sjukdom inte tillät honom göra en så lång bilresa. Presidentendoktorn erbjöd sig då att skicka ett flygplan. På det svarade Segis att det var otillständigt att överge Madrid då fienden förberedde en offensiv och det utbröt revolter i den antifascistiska zonen. Det hela var resultatlöst, Casado gav inte med sig och ilskan steg på båda sidor om

tråden. Men i själva Madrid härskade handling under den till synes lugna ytan, beslutsamhet rådde bakom den sedvanliga ironien i samtalen och vitsarna.

Ministrarna gingo för att äta i ”Gobierno Civil”. Negrín, som blivit ängslig av samtalen med Casado, skickade ett flygplan till Madrid för att hämta generalen. Samtidigt ringde han upp ministrarna och sade något om att han visserligen lovat hålla ministerråd den 6:e i Madrid, men att omständigheterna tvingade honom att hålla mötet 24 timmar tidigare och då i ”position Yuste”. De skulle omedelbart medfölja flygplanet och samtidigt se till att Casado gjorde dem sällskap på flygturen, detta senare till varje pris! Men också Casado talade med ministrarna – allesammans utom de båda bolsjevikerna Uribe och del Vayo, vilka redan voro hos Negrín, detta var ju så naturligt. Casado sade dem, och med anförande av våra tillgängliga bevis, att Negrín förberedde en statskupp, att ändamålet med deras resa inte var annat än att Negrín ville låta häkta dem och att det var nödvändigt att omintetgöra den gode doktors planer. Allesammans fördömde de Negríns handlingssätt. Och så kom flygplanet för att hämta dem och Casado. Generalen gav order om att planet skulle återvända till sin bas. Negrín ringde ett par gånger till och till slut kunde han inte återhålla sin ilska eller skyla över irritationen. Casado gjöt olja på elden med sarkastiska anmärkningar:

– Det är omöjligt, herr president. Jag tackar er mycket djupt för Er uppmärksamhet, jag är smickrad över att Ni aldrig glömmer bort mig. Men, jag fruktar att i natt blir här en smula rörelse. Jag bör vara på min post, tillsammans med det tappra folket i Madrid.

Ministrarna voro villrådiga sins emellan och efter överläggningar beslöt de att ge sig av till ”position Yuste”; i flygplan nummer två som doktor Negrín skickat. Casado talade med Paolino Gómez, med Giner de los Rios, med Segundo Blanco och till var och en sade han rent privat:

– Ge er inte iväg! Bli kvar här, ifall det skulle hända något...

Men han uppnådde ingenting. Ministrarna gåvo sig av, medvetna om att i natt skulle resningen ske. Då Mancebo och jag fingo veta att de tänkte resa, ilade vi iväg till ”Gobierno Civil” för att uppmana Blanco att stanna i Madrid. Men väl inne i byggnaden funno vi bara en enda man kvar, en medlem av ministrarnas eskort, vår kamrat Cepeda. Försvarskommittén beklagade det skedda, intet nu kunde intet i världen få uppehålla oss längre.

Klockan halv två på eftermiddagen återvände Val och Salgado från ett besök hos Casado. Allting var slutfört. Klockan en kvart i nio på kvällen gick vi ner i källarna under finansministeriet, Centrumarméns högkvarter under Madrids försvar. Vi voro fem man, Val, Salgado, Amil, González Marín och jag. Omedelbart före oss gick Casado själv. Mancebo gick vid samma tid till generaldirektionen för allmänna säkerheten för att där arbeta tillsammans med kommissarien Vicente Girauta, en socialist som också var insatt i vad som skulle inträffa. Pedrero, chef för SIM i Centrum och vilken hela tiden förut tjänat kommunisterna, ställde sig Casados order till efterrättelse. Mera kallade Guadalajaras civilguvernör till 14:e divisionens högkvarter. Tillsammans med guvernören kallades och kommo också en del andra kommunistiska chefer och ledare. De häktades av Mera och han sökte också få reda på var de gömt maskingevären, som de på ett så skandalöst sätt rövat till sig ett par dagar innan. Efteråt for Mera med sin stabschef till Madrid. 70:e brigaden ur Meras 14:e division vilken låg överksam utanför Guadalajara, tågade in i Madrid utefter Calle Alcalá framåt kvällningen och besatte krigsministeriet, posten och telegrafan, Banco de España, finansministeriet, inrikesministeriet – kort uttryckt: hela Madrids centrum.

Vid niotiden borde också Besteiro, Carrillo och Miguel San Andrés anlända till finans-

ministeriet, de voro också underrättade om resningen och kände till dess grundläggande orsaker och mål. Likaså skulle garnisonskommendanten, general Martinez Cabrera, vara där. Genom honom hade vi uppnått att två bataljoner etappfolk stod under vår kamrat Flores' befäl. Vidare överste Adolfo Prada, vilken förut slagits i norra Spanien, Extremadura och Centrum. I Andalusien var vår kamrat Serafin González Inestal på vakt, kommissarie för andalusiska armén. I Extremadura stod arméchefen Escobar på vår sida. Melchor Baztán, från vår försvarskommitté reste omedelbart till Valencia, med uppgift att där sammanträffa med Menéndez, Burillo och andra militära chefer där. Med Baztán åkte José González och Avelino Entrialgo, medlemmar av den nyss konstituerade frihetliga rörelsens nationella försvarskommitté och de hade kommit till Madrid för att ”sondera” Casado. (Det var kanske en överdriven försiktighet av oss, men vi hade inte förrän i sista minuten talat om för dem vad vi planerade. Nu då de reste hade de en aning om saken, men detaljerna fick Baztán ge dem under vägen.)

I Madrid var det mycket att stå i. Val gav instruktioner åt kamraterna Valle – kommissarie för den ärorika 14:e divisionen – och Emilio Fernández, en av de bästa kommendanten för en brigad, härdad under den hårda militiden. Därefter varskoddes flera syndikat för att de omedelbart skulle komma på krigsfot. Marín och Amil sysselsatte sig med att organisera transportmedlen, Salgado och Mancebo kompletterade polis- och stormplaner. Jag själv hade pressen och propagandan på min lott och skrev ut det manifest som Mera skulle läsa i radio, lät det sluta med en proklamation av Consejo Nacional de Defensa – nationella försvarsrådet. Därpå inspekterade jag radiostationerna i Madrid. Och klockan åtta på kvällen skickade jag Eduardo de Guzmán, ”Castilla Libres” redaktör och författare till boken ”Madrid svart och rött”,¹ i sällskap med en grupp pistolförsedda män att ockupera Radio Union. Min gamle vän och redaktionssekreterare på ”CNT”, A. P. – tanken på honom får tårarna att stiga upp i mina ögon – skickade jag till Radio de Españas studio.

– Men säg, vad ska vi dit för? Vad ska vi göra?

– Lita på oss! I de byggnaderna möter ni inget motstånd. Ni besätter dem, avväpnar vakterna som finns och så lagar ni bara att utsändningarna fortsätter. Normala programmen, pojkar! Alltså en massa gamla grammofonskivor och dessemellan en och annan kommunistisk paroll! Förstått?

– Fattas bara annat!

– Bra, ge er av då. I sinom tid får ni veta vad som ska göras. Jag hoppas att byggnaderna äro i edra händer inom 20 minuter och det utan att ett skott lossas. Då ni väl är inne i husen, ska ni inte ens låta granaterna köra ut er.

– Fint, fint! Var inte rädd, det ska vi klara!

De båda journalisterna-kamraterna blandade sig med de båda grupper av arbetare som skulle följa dem. Vitsar och fraser, med underförstådd och dubbel mening flög i luften. Ett ögonblick såg jag dem i ljusskenet från lyktstolpen utanför försvarskommittén, men då de uppslukades av nattdarket kom jag med entusiasm att tänka på de heroiska patrullerna som stampades fram den 19 juli...

¹ Utkommen i svensk översättning på Federativs förlag. *Övers. anm.*

Femte kapitlet.

Konstituerandet av Nationella försvarsrådet.

Som jag förut sagt, klockan en kvart i nio gingo vi in i det gamla finansministeriets portvalv. Portarna voro öppna och det fanns inte mera vaktmanskaf än vanligt. Nere i källargången, utanför de olika byråerna och chefskontoren för Centrumarmén, trängdes som vanligt en del ut- och inländska journalister. Eftersom jag kände igen dem allesammans och fann "CNT:s" militäre reporter bland dem, stannade jag och hälsade på dem. Jag var inte alls förvånad över deras närvaro, ty varenda kväll vid den tiden brukade de gå dit för att "jaga nyheter". Men då jag såg att det också fanns journalister från utländska agenturer och kommunistiska tidningar, ansåg jag bäst att förhindra, att de skulle komma ut allt för snart. Inte för att jag tror att vår närvaro överraskade dem, men för säkerhets skull var det bäst att inte genast låta dem skicka iväg sensationstelegram och skapa ännu större förvirring. Då allt blir klart, varsågod, telegrafera bäst ni orkar! tänkte jag för mig själv. Jag varskodde Casado om mina dubier och han gav genast order att ingen skulle släppas ned till "källaren" och att de som redan var där, inte skulle släppas ut förrän på senare order. De fingo alltså stanna där nere till efter midnatt.

I samma rum där den trygge Miaja så många gånger tagit emot de nervösa journalisterna under hektiska dagar i Madrid, där satt nu Casado och smålog ironiskt då vi kommo in. Han reste sig och hälsade på oss med en gest som verkade *ordensritual* och Val, Salgado och Marín följde med honom in i ett närbeläget litet rum, medan Amil och jag stannade hos den gamle general Martinez Cabrera, garnisonskommendanten för Madrid. Den store tunge mannen verkade komisk i sin nervositet; plötsligt reste han sig och började spankulera omkring, stötte promenadkäppen i mattan och gav med jämna mellanrum ifrån sig ilska haranger mot Negrín och kommunisterna.

Några minuter senare kommo också Carrillo, Besteiro och San Andrés. Och så avhölls den "sammankomst" som blev förberedande konstitution till försvarsrådet. Organisationens namn föreslogs då från vårt håll. I oktober och november 1936 hade CNT, då aktivt för att upplösa staten, grundat Aragons regionalråd och sökte få den formen att bli landsomfattande. Det var omöjligt då, men mer än två år senare och under helt andra omständigheter föresvävade oss på nytt detta namn på en organisationsform som inte blev annat än ett ärligt försök. Namnförslaget accepterades, så mycket mer som den gamla "Junta de Defensa" från november 1936 var i gott minne, "Junta de Defensa – Consejo de Defensa"... Ja, vi hade också föreslagit hur den s. k. fördelningen av portföljerna skulle göras. Det blev bara uppdraget som ordförande, Besteiro ansåg att den posten passade för en militär, men eftersom Casado inte ansåg sig ha möjligheter att bekläda posten, så blev det av vikt att Miaja skulle förena sig med oss. Carrillo och San André accepterade de av oss föreslagna uppdragen.

De blivande rådmännen läste igenom manifesten som nu skulle föredragas i radio, och då Mera kom var det tid att ställa sig framför mikrofonen. Kamrat Mera anlände i sällskap med sin stabschef, kommendant Antonio Verardini. Vilket underligt par! Mera hade inte förändrats genom att han klätt sig i översteuniform, han var samma gamla murare som förr och till sitt sätt och sinne samma revolutionära proletär. Verardini, mycket yngre än Mera, följde honom överallt på ett sätt som nästan verkade underdånigt. Ingenjör i det civila hade han under krigets gång blivit en av de bästa krafterna inom vår armé, men då han under de långa och många månaderna i fält lärt känna anarkosyndikalisterna närmare, hade han också en helt annan uppfattning om och inställning till den stora strid som fördes. Och faktum är att han under tiden i skyttegravarna "proletariserade" sig i så hög grad att man skulle kunnat gå ed på;

den karlen är härdad och stålsatt för den sociala kampen, härdad i den smedja som syndikaten alltid varit och är...

Mera och Verardini kommo för att tala med Casado och vi bestämde oss för att nu var det tid att i radio proklamera försvarsrådets grundande. Men vi hade ännu inte hört något av 70:e brigaden och vi ville för säkerhets skull ha en styrka som stödde oss ifall... man kan aldrig veta vad som kan uppstå i så förvirrade ögonblick. Då brigaden inte vid tiotiden var i Madrid började vi undersöka saken och kom till det resultat att några officerare i trängkåren, mes av gammal vana än av misstanke, saboterat transportmöjligheterna. I telefonerna hördes knappast ett ljud, Negrín var nu beredd på allt och behövde inte någon av madridborna; förresten var det inte många myndigheter som intresserade sig för att lära känna läget... Klockan 11,30 kom brigaden, kommenderad av Bernabé López. Den fördelade sina mannar på de överenskomna ställena och kamrat Septién, kompanichef, som hade besättandet av finansministeriet på sin lott, kom ner för att tala vid Casado. Portarna stängdes och klockan 12, då, man som vanligt började sända krigsrapporterna, gingo vi alla till det rum där generalkvarterets mikrofon var installerad. Den stod i förbindelse med Radio España och Radio Union. Den officielle hallåmannen – som var speaker-gendarm-kommandant på grund av något hokus-pokus eller kanske av Negríns nåd? – började att läsa rapporterna utan att ha en aning om vad som sedan skulle ske. Han föreföll vara minst sagt förkrossad då, efter rapporternas slut, Besteiro närmade sig mikrofonen och ropade ut:

”Ciudadanos españoles! Después de un largo y penoso silencio, hoy me veo obligado a dirigiros la palabra por un imperativo de la conciencia...”

(”Spanska medborgare! Efter en lång och plågsam tystnad ser jag mig i dag nödsakad att tala till er på grund av mitt samvetes bud ...”)

Hans röst darrade av spänning och trötthet, de grå hårtestarna flögo om hans höga och rynkade panna. Men denne trots allt energiske man sade skarpt ifrån och riktade sig till alla spanjorer:

”Nu är ögonblicket inne att dra fram sanningen och slita undan de nät av lögner och förfalskningar i vilka vi äro insnörda. Det är en ofrånkomlig humanitär plikt och ett krav som uppstått ur nödvändigheten av att rädda den stora oskyldiga massan... Herr Negríns regering, med sina 'flygande' sanningar, halvsanningar och nyckfulla påhitt, har inte kunnat hoppas på något annat än att vinna tid, och denna tid ha de slarvat bort utan att åstadkomma något i den kämpande och icke-kämpande massans intresse. Och denna förödande politik måste till slut stärka tron på att det internationella livet skall råka i sådana svårigheter att det släpper lös en universell katastrof, i vilken – tillsammans med oss – proletärerna från många nationer skulle gå under. Den republikanska opinionen har nu fått nog av denna fanatiska katastrofpolitik, denna negrin-regeringens utförande av främmande order. Vi ha nog av dessa herrars fullkomliga okänslighet för den egna nationens lidande. Jag talar till er från detta Madrid som förstått och förstår att med skakande värdighet utstå sitt martyrium, från denna 'vågbreakare för hela Spanien', som han sade, vår store poet, död på främmande mark.¹ Jag talar till er för att säga att det är då man förlorar, som det gäller att visa sitt moraliska värde. Man kan förlora, men att göra det med värdighet och heder, då olyckan störtar sig över en, det är svårt...”

Besteiro började så att tala rent språk mot fascister och bolsjeviker. Då han slutade, grät han...

¹ Poeten i fråga är Antonio Machado, död i koncentrationsläger i Frankrike, omedelbart efter Kataloniens fall. Den översättliga strofen lyder på originalspråket: ”Rompeolas de todas las Españas”. Övers. *anm.*

Negrín erbjuder överlämnande av makten.

I fortsättningen läste Miguel San Andrés det manifest i vilket konstituerandet av Nationella försvarsrådet proklamerades. Dess text, redigerad vid vårt plenum, hade inte ändrats i en enda detalj och lydde – i en del av styckena – som följer:

”Som revolutionärer och proletärer, som antifascister och spanjorer kunna vi inte längre fortsätta att passivt acceptera den brist på förutseende och organisation, den oansvarighet och de otillräckliga upplysningar om sitt handlingsätt som doktor Negríns regering gjort sig skyldig. Det har gått många veckor sedan man med en allmän desertering likviderade kriget i Katalonien. Alla löften som gavs folket i de mest högtidliga ögonblick ha helt enkelt glömts. Man har dragit sig undan alla plikter och skamligt brutit alla överenskommelser. Medan folket under strömmar av blod offrade hundratusentals av sina bästa söner ha många av de män vilka blivit bemärkta gestalter inom 'motståndspolitiken' övergivit sina poster och i skamlig flykt sökt en utväg att rädda sina liv, även om det skulle ske på bekostnad av deras heder... För att hindra att detta skall upprepas i ännu högre grad just i dessa allvarliga ögonblick, har detta Nationella försvarsråd konstituerat sig. Och i denna organisations namn, som tar sina befogenheter just där det s. k. Negrinkabinettet lämnat dem, rikta vi oss till alla arbetare, till alla antifascister och till alla spanjorer för att ge er en garanti att ingen skall få fly från sina plikter eller dra sig undan det ansvar han åtagit sig i sina löften ... Vi komma inte för att tillverka fraser, inte för att spela hjältar. Vi komma för att visa vägen till ett undvikande av sammanbrott, beredda att tillsammans med alla övriga spanjorer slå in på denna, utan fruktan för följderna. Vi försäkra att vi inte ämna desertera och att vi inte heller tolerera att andra göra det. Ingen av de män som bör vara här, lämnar Spanien förrän, genom fritt och allmänt beslut, alla de som *vill* – inte bara de som kan – lämna landet! Vi föreslå motstånd för att inte dra skam över vår sak, och för att kunna bjuda motstånd be vi om alla spanjorers medverkan. 'Antingen räddar vi oss alla, eller vi utplånas gemensamt i undergången', sade doktor Negrín, och Nationella försvarsrådet tar det som sin första och främsta uppgift att förvandla dessa ord i verklighet...”

Därefter höll Mera sitt energiska och fräna anförande, varpå Casado ställde sig framför mikrofonen. Han riktade sina ord till den frankistiska zonen:

”Jag är den jag alltid varit: ert militär som aldrig sökt kommendera folket, utan sökt tjäna det vid alla tillfällen. Ty jag anser att militären inte är det offentliga livets hjärna, utan en nationens arm. Och då jag svurit nationen trohet, följer jag dess fana. Det är min militära plikt att slåss för folkets frihet och oavhängighet, varje militärs största stolthet måste vara att försvara sitt folks livsvillkor som är friheten och oavhängigheten... Allt sedan den dag kriget bröt ut har varken jag eller de andra militärer som förblevo lojala mot den regim som fredligt och legalt gavs åt vårt land, haft orsak eller nödgats till att förnya lojalitetslöften. Och utan annat att berömma mig av än denna min fullgjorda plikt, riktar jag mig till er, landsmän! Med kännedomen om Spaniens lidande i mitt hjärta och dess rena namn på mina läppar, vänder jag mig till er, för att meddela er att folket haft styrka och samvete nog för att mitt i krigets fasor söka en väg till fred, och denna väg kan endast vara den som leder till fosterlandets oavhängighet och folkets frihet... Vi kämpa inte för något som är främmande för vår vilja och våra intressen som spanjorer. Vi vilja ha ett hemland befriat från varje utländskt ok, fritt från all underkastelse under imperialistiska intressen, dessa som på nytt gå att föröda Europa. Vi vilja se vårt land styras inåt utan våld och tyranni... Välj, spanjorer i den ockuperade zonen, välj mellan utlänningar och landsmän! Mellan den befruktande friheten och det ruinerande slaveriet! Mellan en fred till Spaniens förmån och kriget i inkräktarnas imperialistiska

intressens tjänst! Men vet att kampen inte tar slut förrän ni säkerställa Spaniens oavhängighet! Det spanska folket lägger inte ned vapnen så länge det inte har garantier för en hedersam fred. Det är inte jag som säger detta, det är en miljon mobiliserade män som talar. Det är en etappbefolkning som talar, en etappbefolkning som inte har någon landgräns och inga reträttlinjer, men är beredd att slåss till döds för en värdig fred. Antingen fred för Spanien eller strid på liv och död! Vi äro beredda till bägge delarna, vi fria spanjorer! Spanjorer! Leve Republiken! Leve Spanien!”

Vi lämnade alla studion under upprörd tystnad. Då vi gingo igenom korridoren i finansministeriets källare, omringades vi av journalisterna och bestormades med frågor av alla de slag. De släpptes därpå ut och en timma senare började Europa och Amerika att mottaga telegrafiska reportage om resningen. Vi återvände till Casados ämbetsrum och knappt hade vi kommit innanför dörren förrän det ringde i telefonen.

– Hallå! Centrumarméns högkvarter, överste Casado talar... Vem? Tala högre, jag hör inte !... Ah! ”Position Yuste”!...

Casado lade handen över luren och vände sig till oss med ett grin:

– Nu är Negrín på trå'n!

Och faktiskt, ex-presidenten hade ringt upp!

– General...

– Ni talar med *överste* Casado.

– Det är presidenten som talar, general!

– Här finns ingen general, jag är *överste* Casado. Vad vill ni?

– Vad är det ni har gjort? Jag hörde just på manifesten... men det kan inte vara sant, general! Vad är det som hänt?

– Saken är så solklar, vi försvarar oss och reser oss med vapen i hand mot några rebeller och de rebellerna är ni!

– Men allting kan ju ordnas upp och regleras!

– Det *är* reglerat, min herre! Och framför allt för er del. Nu har ni ju fått tag i någon som ”kastar ut” er! Tillåt mig, general, regeringen är beredd...

– Till ingenting! Regeringen existerar inte längre, det finns ett försvarsråd som samlar alla republikens maktbefogenheter.

– Jag vill bara påpeka att vi äro starka och...

– Försiktigt! Myndigheterna tål inget hot!

– Men, människa! Så hör då, general!

– *Överste*, min herre!

– Det kan inte bli så här. Vi kan ordna situationen så att regeringens befogenheter överflyttas på rådet!

– Regeringen har inga befogenheter, bara ett tungt ansvar och en massa ouppklarade skulder till folket!

– Alltså?

– Jag har bara en enda sak att säga er: Nationella försvarsrådet kräver general Matallanas försättande på fri fot. Garanterar ni fri lejd för honom?

– Absolut säkert, general!

Casado hängde på, luren, men genast ljöd en signal på nytt. Det var Segundo Blanco som också ville ”ordna situationen”. Han talade både länge och väl och vi överraskades av hans ton och ordval. Det kändes svårt att i extralurarna stå och lyssna men inte få sjunga ut.

– Vi måste sluta, Blanco! Vi har mycket att göra i Madrid. Om ni ministrar vilja hjälpa oss i folkets tjänst, så kom hit! Vi ska ta emot er med öppna armar!

Ett par minuter senare ringde Paulino Gómez. Fastän han talade i Negríns närvaro, skvallrade hans ord om att vår resning var honom sympatisk. Han frågade om den allmänna ordningen var god och till avsked lovade han besöka oss i Madrid:

– Det vet ni, överste, jag är med folket! I morgon bittida har ni mig i Madrid.

Folket och dess väpnade styrkor på rådets sida!

Alla telefonerna ringde. Från sina fältposter, stabskvarter och förläggningar ringde armékårschefer, divisions-kommandanter och brigadbefäl, frågade efter Casado, Val eller Mera för att anmäla sin och sina styrkors anslutning till rådet. Alla politiska partiernas organ – utom kommunisternas – över hela zonen, begärde förhållningsregler och deklarerade sig helt på rådets sida.

Men vår uppmärksamhet riktades på Cartagena. Man hade sänt artilleriöversten Pérez Salas dit för att slå ned resningen. Men då han kom fram var det i alla fall för sent för att hindra flottan från att sticka ut till havs. Det vara bara från ett enda skepp som besättningen gick i land och slogs. Skeppskommandanten, Adonis, tillhörde CNT. De andra skeppen var ute till havs då Salas kom. Francisco Galán, mot vars utnämning flottan upprest sig, fick i alla fall hjälp av den i sin egenskap av antifascist. Ty då ”femte kolonnen” satte i gång fick Galán komma ombord på ett fartyg och gå med ut till havs.

Pérez Salas slog snabbt ner resningen. Klockan ett den sjätte mars läste jag i radio:

”Översten-chefen för operationsbasen Cartagena har till försvarsrådet riktat följande meddelande: Rebellrörelsen i Cartagena, stad och omnejd, är vid utskrivandet av denna rapport fullkomligt slut. För vår del ha vi uppnått alla mål. Samtidigt med detta meddelande om likvideringen av rebellrörelsen, har jag nöjet underrätta er att alla trupper under mitt befäl lyckönska eder, samtliga medlemmar i Nationella försvarsrådet.”

Miaja ringde från Valencia:

– Nå, hur går nu det hela?

– Som ni har hört, general, men kom hit till Madrid! Folk tycker om er i den här staden. Här i mitt rum har ni en hel del gamla vänner: Carrillo, San Andrés, Val, Salgado, González Marín...

– Marín också! Novemberpojarna sviker då aldrig! Det var fina pojkar som jag hade omkring mig i Junta de Defensa!

– Så har ni gamle general Cabrera här i rummet och García Pradas...

– Jaså, den spolingen, nå ja, det skulle sett ut om han fattats! Han har väl redan förberett

något streck för mig!

– Det beror på, om ni kommer, general...

– Ja, ja, först ska jag sova en liten stund och i morgon bittida ha ni mig hos er. Leve republiken, Segis!

– Till er tjänst, general. Leve republiken! överstelöjtnant Barceló, chef för första armékåren, ringde från sin kommandopost uppe i Sierran:

– Till din tjänst, Segis! Det var hög tid, du! Jag står reservationslöst till rådets förfogande!

– Utmärkt, Barceló! Och vad nytt uppe hos dig?

– Jag har just talat vid alla enheterna. Allt lugnt!

– Är du säker på det?

– Varför skulle jag inte vara det?

– Jo ser du, i din kår finns det två kommunistiska chefer, instruerade för den andra resningen, deras och Negríns. Både Ascanio och Pértegas tillhör kommunistpartiets provinsialkommitté. Se upp med deras divisioner! Ring om en stund!

– Som du befäller!

Ögonblickligen ringde överstelöjtnant Bueno, chef för andra kåren. Hans kommandopost var ute i Chamartin de la Rosa.

– Allt klart, överste! Inget nytt, de styrkor jag kommenderar stå till rådets förfogande, till republikens och Spaniens tjänst!

– Bra. Och armékårskommissarien?

– Conesa?

– Ja, den där ledaren i Kommunistisk ungdom.

– Han gick för en halvtimme sedan!

– Se upp, Bueno! Ställ upp vakt i högkvarteret. Och ring mig om en halvtimme!

Chefen för tredje kåren, överste Francisco Ortega, höll sig tyst. Trots att han blivit medlem i partiet först under kriget var han en av de mera representativa kommunisterna. Han innehade posten som generaldirektör för Allmänna säkerheten då förföljelserna mot POUM satte in. Då Andrés Nin försvann och polisaktionen mot CNT började avgick han, uppskrämd och förtvivlad. Efteråt försökte han på alla sätt att vinna förtroende hos dem som i honom såg den ansvarige för terrorn under hans direktörstid. Men det lyckades inte. Och kanske därför att han var både för feg och högfärdig för att begära sitt utträde ur stalinistpartiet.

Casado ringde upp honom. Han var hövlig och ängslig på samma gång i sin konversation. Han varken godkände eller fördömde det skedda, bara beklagade att det inträffat. Då vi begärde att han skulle ta ställning till rådet, svarade han att han varken var för eller emot rådet. Casado sade då åt honom att vi visste om att en division ur hans kår, välförsedd med artilleri, var ”på hjul” och i riktning mot Madrid. På det svarade Ortega att han inte skulle ge några order som hetsade folket mot folket.

Det var ju alltid något, men det gällde att vara på vakt. Casado kallade därför på vår kamrat Molina, chef för 13 divisionen, att han skulle gå till attack mot kårens högkvarter i fall Ortega

skulle ge order om marsch mot Madrid.

Natten förgick och telefonerna slutade aldrig att ringa. Casados adjutanter kom och gick, skrivmaskinerna slamrade och jag dikterade – tillsammans med ”CNT:s” militär-reporter – högkvarterets pressnotiser. Bredvid oss hade Besteiro sträckt ut sin gamla och sjuka lekamen på en divan och sov. I hörnet, alldeles intill huvudgården, stod Mera och skrek sina order i telefon, gestikulerade och svängde med armen, precis som om han inte haft den i band, glömsk av såret och smärtorna. Melchor Bastán ringde från Valencia, allting var i ordning. Då de kommit dit hade de genast satt sig i förbindelse med Menéndez och Burrillo, givit dem ”upprorssignalen” och fått dem att handla med största skyndsamhet. Ty kommunisterna hade – innan rådet proklamerats – på Jesús Hernández' inrådan och i förening med Cordon, Federico de Iglesia, Ciutat och Durán m. fl. börjat röra på flera trupperheter mellan Utiel och Valencia, just för att avskära kommunikationerna mellan Levanten och Madrid.

Som jag i ett annat kapitel påpekat, var Menéndez republikan, men Burillo, överste i säkerhetskåren, hade blint tjänat stalinisterna under hela kriget, eller rättare sagt tills de överlämnade honom åt hans öde då han så grundligt gjorde fiasko i Extremadura, där Queipo de Llanos styrkor klippte honom lika lätt som Varelas och Yagües gjort det i Toledo. Den enda ”militära framgången” för Burillo var ockuperandet av Barcelona i maj 1937, på order av Antonov, ryska konsuln. Och nu ville ödet att vi i denne man skulle finna en av våra bästa allierade mot kommunisterna i Valencia. Ty faktum är att en halvtimme efter rådets konstituerande hade våra kamrater och Burillos Guardias de Asalto i Valencia i sina händer. Jesús Hernández flydde ur sitt hus, via balkongerna. ”El Campesino” upptäcktes på en gata, men nästa morgon rakade han helskägget av sig och lyckades så försvinna. De kommunistiska centra ockuperades utan tidsspillan och Menéndez skötte sig med stor takt i Levanten-armén, kanske var kommunistcheferna också för fega – i varje fall, ingenting skedde inom den armén. Från Extremadura ringde Escobar och meddelade att allt var i sin ordning. Och vad beträffar Madrid var situationen inte alls illa. Jag gjorde ronder i staden i sällskap med Rafael Sánchez Guerra, en av Casados adjutanter, och upptäckte bara några SIM-patruller, etappavdelningar och troppar ur 70:e brigaden. Alla kommunistlokaler voro utan telefonförbindelser, men innanför murarna fanns det massor av beväpnat folk. I artillerikommandanturen sökte kommissarien, Domingo Girón, med pistol i hand tvinga cheferna att rycka ut mot rådet. Han häktades av Sánchez Guerra och så drogo vi vidare. Nästa ställe där vi råkade på ”aktivitet” var i ingenjörskommendanturen. Kommissarien Diéguez, bror till ex-sekreteraren i stalinisternas provinsialkommitté, bråkade med överste Ardid för att han ”var feg och inte vågade slåss mot trotskisterna i rådet”. Med hjälp av några, kamrater ur Metallsyndikatet avgjordes bråket, i det de överraskande stormade kommandanturen, men Diéguez lyckades sno sig undan. Jag gick till regeringens press- och propagandadelegation för att kasta ut den kommunistiske deputeraden Felix Montiel, men fann att han övergett skutan. Då jag i gryningen återvände till finansministeriet sov hela staden. Ute vid ett av de närmaste frontavsnitten knallade en kulspruta, liksom ville den påminna oss om att inte glömma bort fascisterna...

Kommunisterna dra trupper från fronterna.

Eduardo de Guzmán ringde upp mig. Han var på ”Castilla Libres” redaktion och jublade:

– Vilket nummer jag har i dag, gamle vän, Vet du att vår tidning är den enda som utkommer?

– Jo, vi visste att den här måndagen var det ”Castillas” tur att få vara ensam på morgonen. Men stoppa inte ännu! Jag skickar dig en kurir med de senaste notiserna.

- Viktiga?
- Det får du se då de kommer. När du är färdig så kom hit, här är det minsann ingen vila.
- Men jag har inte papper mer än till 50,000 exemplar!
- Ta ”CNT:s” rullar, hämta hos ”El Sol”, ”La Voz”, offra allt vad papper som finns i tryckeriet!¹
- Men om jag skickar iväg en bil till ”Mundo Obreros” tryckeri, där ha de papper i överflöd!
- Papper, ja. Och vapen. Du får inte papper till ett visitkort, utan strid...

Casado lämnade inte telefonen, Val satt bredvid honom med sitt. Ingen vilade en sekund. Carrillo, utsedd till inrikesråd, gav sig iväg tillsammans med Girauta och Mancebo för att organisera allmänna ordningen. Carillos påringningar till civilguvernörerna ställde sakerna på Sin spets genom den revolutionära tonen:

- Med oss eller med de där krukorna! Men bestäm er ögonblickligen! I de allra flesta fall blev svaret:
- Jag är med folket, med er. Kom igen med order!

Casado var inte säker på de första armékåren. Han talade ett par gånger med Bueno och Barceló. Till sist, i de första morgontimmarna sade Bueno att han var inringad i sin kommandopost av kommunistiska styrkor.

- Håll ut, min vän! sade Casado.
- Men jag är ensam, överste!
- Visar ni er feg, då skjuter jag er!

Tio minuter efteråt var Bueno i händerna på kommissarierna Diéguez och Conesa. Den kommunistiska resningen vid infarten till Madrid disponerade över den armékår som höll fronten mellan El Pardo och Sierran. Man ringde upprepade gånger till Barceló och den skojaren och kanaljen sade att han tjänade rådet, medan han i verkligheten var med Stalins drängar. Under flera timmar lyckades han lura oss med sitt dubbelspel, men sedan var det slut. Då hade han hunnit häkta sin egen stabschef, med förrädiska medel arrestera en av sina divisionskommendanter, byta ut vaktmanskapat utefter Madridvägen och med Ascenio och Pértegas hjälp hämta flera brigader från El Pardofronten. Överallt påstodo de stalinistiska kommissarierna att vi rest oss tillsammans med ”femte kolonnen” till förmån för Franco. Och så kommenderades trupperna till staden. På morgonen hade de redan två bataljoner i staden installerade i nybyggena för ministerierna. Och det är ett egendomligt faktum att vi mottogo meddelandena om den kommunistiska resningen ”till regeringens försvar”, *samtidigt som vi nåddes av meddelandena om sanda regerings och de ledande kommunisternas fega flykt.*

Blanco talade från ”position Yuste” med den frihetliga rörelsens nationalkommitté och lovade dem att resa till Valencia för att ställa sig till deras disposition. Men – strax efteråt och utan ett ord till avsked och väl vetande att han inte löpte någon risk hos oss, annan än den att inte kunna lämna zonen, följde han med Negrín till Frankrike! Alla ministrarna gävo sig i väg. Inte ens det faktum att de av Negrín bildligt talat behandlats med ”en fot i ändan”, inte ens den folkliga revolten räckte för att rycka dem ur det trask där de dränkt all ansvarskänsla. De

¹ Sedan ”CNT:s” tryckeri sönderbombarderats under novemberdagarna 1936, trycktes vår morgontidning ”Castilla Libre” och vår kvällstidning ”CNT” i samma stora tryckeri som ”La Voz” och ”El Sol”. *Övers anm.*

rymde i de flygplan som Negrín inte glömde då han talade om sitt ”motstånd”. Och samma sak gjorde Lister, Passionaria, Cordón, Jesús Hernández, general Hidalgo de Cisneros, Tagueña, Mendiola, Modesto, Etelvino Vega ... De togo inte med sig de soldater som gåvo dem eskort till aerodromerna, men de togo med sig smycken och ”smältbara” värden. Lister orsakade ju världsskandal då han blev häktad som tjuv och smugglare i Frankrike, överlastad med smycken och guld! Och han var ju inte ensam, även om hans byte var störst. De rymde i transportplan, bombplan och jagare, huller om buller, ty för dem och deras följeslagare betydde de antifascistiska intressena intet, men räddandet av den usla livhanken allt. De fäste sig inte vid att zonen utlämnades åt Francos nåd. Och det var mer än tragikomiskt att höra hur de kvarvarande kommunist-militanterna öppnade striden i de bortflugna fåglarnas namn!

Då Hidalgo de Cisneros gett sig av, kom flyget i händerna på Camacho och från honom fick vi i rådet följande telegram:

”Med de styrkor som stå under mitt befäl, står jag alltjämt till er fullkomliga disposition, enligt enhälligt beslut. Leve republiken! Leve Spanien!”

Vidare kunde vi från högkvarteret meddela:

”Flottchefen sänder följande telegram: Till försvarsrådmannen, överste Casado! Flottan, i god stämning, står till ex disposition! Leve republiken!”

Det var ju en god nyhet, men... telegrammet kom inte från hamnen i Cartagena. Flottan befann sig i öppen sjö och ombord fanns Francisco Galán, som förste politisk-militäre person. Glömmande sina plikter, med ett beslut som kom sjömännen att skämmas (och de ha efteråt lämnat högst intressanta dokument om saken) befallde Galán att eskadern skulle styra på Bizerta. Eftersom alla ledare flydde, trodde man att allt var slut. Eskadern gav sig iväg och med den en massa antifascister från Cartagena, vilka räddat sig ombord på skeppen då ”femte kolonnen” reste sig. Den som har havet, har kusten. Levanten var praktiskt taget redan Francos och fienden omringade oss överallt...

Klockan sju på morgonen kom ”Castilla Libre” ut på gatorna. Guzmán hade verkligen gjort ett magnifikt nummer. Han var nu redan på väg till fortsatt arbete tillsammans med mig i ”Propaganda och Press”, där vi övertogo Montiels plats och redigerade materialet för den övriga pressen i zonen. Folket ute på gatorna diskuterade och slogos om tidningarna, och utanför syndikaten, där vi sedan tre dagar haft våra tappreste militanter på vakt, förvandlade sig grupperna av läsare till formliga möten. Arbetarna omfamnade varandra och dunkade varann i ryggen och gjorde så en gest åt pistolen, liksom ville de säga: nu råder vi oss själva igen! Hela folket var i uppror mot Negrín. De kände att deras uppfattningar rätt tolkades av den grupp män som nu gjort det som borde gjorts redan i maj 1937, då Lister som en stråtrövare tågade in i Aragon, eller åtminstone då Internationella brigaden lämnade landet – tecknet på att Sovjet inte ville riskera mera på spelet.

Men snart nåddes man av underrättelsen att folk häktades i slutet av gatan Paseo de la Castellana. Kommunisterna plockade där in i de nya ministerierna – för att kunna använda dem som gisslan – alla kvinnor, män och barn som promenerade i närheten. Den som inte var ”P. C.” häktades. Gerardo López, Vals sekreterare, gav sig iväg för att se vad som hände, han häktades, men efter tjugo minuter lyckades han rymma och meddelade oss om det som hänt. För att förbereda militära åtgärder skickades kommendant Emilio Fernández från vår försvarskommitté. På Abascal-gatan stoppades hans bil av en grupp soldater under befäl av kommendant Cortina. De båda kommendanterna hade förr i världen fört befälet över 70:e brigaden. Fernández var en av våra allra bästa kamrater, men Cortina, som vi fått se, en

förbrytare i P. C:s tjänst... Fernández steg ur bilen med pistol i hand, gick fram mot Cortina. Fernández hann aldrig skjuta. Cortina gjorde med käppen ett tecken till två maskingevärs-skyttar och Fernández stupade utan ett ljud. Cortina satte mässan tillräta och tågade vidare.

En halvtimme senare, framför portarna till vårt ”*Centro de Instrucción Militar*” sköt kommunisten-kaptenen Manzano två kamrater och fängslade Cicilio Rodriguez och kommandant Tárrega, bror till en av de skjutna. Våra syndikatmedlemmar, vana vid faran, kastade sig då ut på gatorna och började rensningen. Heta strider framför de nya ministeri-byggnaderna, där våra pojkar slogs som lejon för att storma nästena. Då kallade Val på mig från ”Finansen”:

– Ge dej iväg från ”Propagandan”. Du ska stå vid mikrofonen. Kom hit som ett skott! Nu har striden börjat och det är nödvändigt att man överallt hör vår djärva stämma! Om två minuter är du här!

Jag ställde mig i ”Finansens” studiorum och talade i mikron. Det fanns ingen tid att redigera rapporterna och meddelandena, bara att slunga ut detaljer, upprop och paroller. Läsa, notiserna som de kom och improvisera hela ”hallåmans”-tjänsten. Telegram om anslutning till rådet, Casados militära order och uppmaningar, nedkastade i hast på gud vet vad för papper och i för form – allt skulle ut via radion.

General Asencio, av Negrín strax innan Barcelonas fall skickad på resa till U. S. A., sände ett cablegram till Casado:

”Önskar dig nerver av stål i så allvarliga ögonblick, förblir reservationslöst till din tjänst. Leve republiken!”

Don Fernández de los Ríos, spansk ambassadör i Washington, socialist till sin politiska åsikt, proklamerade i varma ordalag sin anslutning.

Mariano R. Vázquez, generalsekreterare för den frihetliga rörelsen, sände från Frankrike ett telegram till Val, lyckönskade honom till resningen och meddelade att han sökte möjligheter att förflytta sig till Madrid.

Diego Abad de Santillán uttryckte på liknande sätt sin anslutning och likaledes gjorde f. katalanske ministern Nicolau D'Olwer.

Julian Zugazagoitia, socialist och f. d. chefredaktör för Barcelonaeditionen av ”*El Socialista*”, Prietos förtroendeman under många år och understatssekreterare i minister-presidiet under Negrín, denne Julian Zugazagoitia uttalade offentligt i Paris att om han varit i Madrid skulle han slutit sig till oss. Inte en enda röst – med undantag av de officiellt och hemligt kommunistiska – höjdes emot oss. Men Martinez Barrio och Azaña, som feget nekat att vända om till Spanien, de stängde igen munnen i dessa timmar av blod och historia...

UGT – vars generalsekreterare befann sig i den republikanska zonen och därtill i Negríns närhet – publicerade ett upprop i vilket det hette:

”Med anledning av grundandet av Nationella försvarsrådet och vad som inträffat de senaste timmarna anser exekutivkommittén det nödvändigt att förstärka den nyss tillkomna organismens auktoritet, och UGT:s medlemmar i exekutiven och dess kommittéer erbjuder härmed sina tjänster.”

Union Republicanas nationalkommitté, vilken haft möte i Albacete i lufthamnens närhet – av ängslan männe? – vände åter till Madrid, genom vårt föredömliga exempel. Klockan 10 kom Miaja och strax därpå Matallana. Hjärtliga omklappningar i ”Finansens” källare.

Rådet sammanträdde på nytt för att slutgiltigt genomföra konstitueringen. Eftersom Miaja under hela kriget, dels mot och dels med sin vilja, varit P. C:s (Partido Comunista) ”sprattelgubbe” funno vi det lämpligt att låta Miaja få presidentposten i rådet. Och så konstituerades rådet definitivt så här:

Miaja, general – president.

Besteiro, socialist utan partirepresentation – stats-”minister”.

Casado, överste – försvarsråd.

Miguel San Andrés, vänsterrepublikan – justitieväsendet.

Antonio Pérez, UGT – arbetsråd.

Wenceslao Carrillo, socialist – inrikesråd.

Gonzáles Marín, CNT – finans- och jordbruksråd.

Eduardo Val, FAI – kommunikations- och offentliga arbetenas råd.

Från den frihetliga rörelsen – CNT–FAI–FIJL – mottog Miaja det första telegrammet som president i Nationella försvarsrådet:

”Undertecknad, den frihetliga rörelsens nationella försvarskommitté, samlad till extraordinarie session, beslutade enhälligt att överbringa meddelandet om sin anslutning till Consejo Nacional de Defensa, som Ni presiderar. Vi lova vår reservationslösa medverkan och stöd till förmån för Spaniens värdighet och oavhängighet.

Juán López.
Sekreterare.”

Sjätte kapitlet.

Rebellernas falska kapitulation.

Dåliga nyheter för Rådet. Den militära situationen i Levanten började bli osäker, på Extremadurafronten uppträdde Cartons och Torals båda divisioner tvivelaktigt. I Centrum hade vi de två första armékåren emot oss och Ortegas trupper kunde vi inte vara säkra på. Fjärde armékåren, vars befälhavare var Mera, låg 80 km. utanför Madrid och inne i staden räknade vi endast med 70:e brigaden, två bataljoner etappfolk och CNT:s militanter. Trots att Asaltogardets och Carabinerotruppernas chefer i toppen deklarerat sig på vår sida, ingåvo de båda formationerna inte så värst mycket förtroende. I Cuenca, vars civilguvernör Monzón var stalinist, reste sig tillsammans med denne alla den allmänna ordningens styrkor och 13:e armékåren. De 500 kommunistiska ”guerrilleros” som stationerats i Alcalá, satte sig i marsch mot Madrid... I hela zonen började samtidigt ett intensivt sammandragande och användande av pansarbilar och tanks, en sak som förvånade många av generalerna och cheferna, ty de hade inte haft en aning om dessa vapens existens. Kommunisterna hade i hemlighet lagt sig till med dem – till vilket ändamål är inte svårt att förstå. Nu började de på allvar att spela ut sitt militära övertag, vilket P. C. tack vare Ryssland skaffat sig.

Vår situation var svår, som synes. Men trots detta förlorade vi inte nerverna, inte heller tron på genomförandet av vårt beslut. Vi litade på folket, som så tydligt visat sig vara på vår sida.

Överste Casado, som aldrig lät sig dras in i politiska tvetydigheter trodde mera på radion och pressen än på vapnen. Och även om Rådets militära inaktivitet underlättade resningen för ett

par kommunistlokaler i Madrid, ville Casado inte vara med om att kalla trupper från fronten.

Vi – det säger jag öppet ifrån – var inte överens med denna relativa passivitet. Och även om vi ibland vanns av deras sentimentalitet som inte ville ställa avdelningar ur vår armé mot varandra, kunde vi under ingen som helst förevändning gå med på att man inte gav order om stormning av kommunistlokalerna. Vi insågo att de order som utsänts härom, saboterades av Pedrero, chefen för SIM. Denne Pedrero var en osympatisk typ, redan före kriget utesluten ur UGT för osolidariskt uppträdande, men då kriget bröt ut hade han genom sina förbindelser med ”undre världen” lyckats skaffa sig en del ”tips” som spion och medelst intriger och kap slickade han till sig Negríns förtroende och chefsposten för SIM i Centrum... (På samma gång som Garcés, en ”kis” från Madrid och expert på att skaffa Don Juan Negrín fruntimmer, fick chefsposten för SIM över hela landet. Kanske fick han den också för att han var ”kalasbroder” med Juanito, en viss hög persons höge son?) Då han väl kommit så långt, återinträdde han i socialistiska partiet och det genom ”stora ingången” ändå! Lydig dräng åt presidentens politik, samarbetade han med stalinisterna och han ställde till så mycket besvärligheter för oss att vi till slut voro tvungna tala ett skarpt ord med honom. Naturligtvis borde vi ha ”knallat ner” honom – ibland skadade vi oss faktiskt själva med överdriven sentimentalitet och hänsyn.

– Nu får det vara nog, Casado! sade jag på eftermiddagen den 6:e. Vi få inte längre låta Pedrero härja. Vi måste kontrollera SIM.

Salgado försågs med ett dokument, enligt vilket han hade samma befogenheter som Pedrero, och så gävo vi oss båda iväg till *Ministerio de Marina*, där SIM:s ”huvudkontor” var installerat. Vi råkade komma dit just som chefen smorde kråset i sällskap med sin – nå, vi kunna ju säga ”privatsekreterare”. Han påstod att ”de sabla kommunisterna” hade häktat henne men att han i sin tur tagit fast Girón, som nu låg fängslad nere i källaren. Just då fördes Girón in, det syntes då att han varit i ”källaren”. Pedrero skrek:

– Skäms ni inte, häkta kvinnor! Tänk om ni hade skjutit henne!

– Det hade ju varit beklagligt! svarade Girón.

– Fan så sturska fångarna äro! tjöt Pedrero.

– Ja, det hade varit beklagligt, fortsatte Girón, ty en hora som slickar ett mänskligt svin i ändan, hon är inte värd en kula!

Pedrero hoppade upp och lade handen på hjärtat som en sjunde klassens skådespelare i ett folkklustspel. Salgado och jag skrattade. Pedrero sökte famla åt pistolen, men så sjönk han ner på divanen utan ett ord. Hans ”sekreterare” rusade ut ur rummet under en ström av otryckbara haranger. Vi kunde så tala på skarpen med Pedrero; han fick följa med till ”Finansen” i sällskap med Girón och några andra kommunister, där de fingo ett par rum för sig själva. Pedrero förklarades av Rådet avsatt och Casado började tala förstånd med Girón. Båda talade lugnt och sansat och inte ett ovetligt ord föll från någondera sidan.

Överstelöjtnant Armando Alvaréz – carabinieri – vilken Negrín gett många höga, uppdrag – for iväg till Cuenca för att söka dominera situationen där. Miaja och González Marín gav sig iväg för att ”titta” på vacklande och rebelliska trupper i olika platser. På kvällen den 7:e var nästan hela zonen lugn och i Rådets händer. Men i Madrid dominerade de kommunistiska styrkorna. Man hade skickat iväg ett par tre kanonskott mot de nya ministerierna, men blåste genast ”eld upphör”, mest för att inte varsko den närbelägna fascistfronten om hur allvarlig schismen var, ty då skulle de naturligtvis genast försöka intåga i Madrid.

Rebellerna kröpo fram ur sina ställningar och avancerade in mot staden. Casado fortsatte att vägra kalla trupper från fronten. Tack vare vår passivitet underlättades rebellernas fram-marsch. Carabineros och Asaltogardet missade. Just som jag stod framför mikrofonen blev jag plötsligt avkopplad från ”Radio Union”. Kommunisterna hade stormat studion och började sjunga segerhymner därifrån. Men efter en kvart hade jag isolerat dem från sändarstationen och kunde därför dementera ”kommunistsegern”. Eftersom Casado inte längre fanns i Centrum-arméns huvudkvarter, visste man där varken ut eller in. Då andra armékåren satte igång marschen från Chamartin mot ”position Jaca” – Centrumarméns huvudkvarters förläggning – utnämndes Mera till chef för Centrumarmén, för att söka klara situationen. Han och Verardini gävo sig av till ”position Jaca” och togo hand om befälet över den bataljon som utgjorde Jacas garnison och uthärdade de anstormande kommunisternas eld i tre timmar, men måste till slut ge upp. Ty andra armékåren sköt inte bara med kulsprutor, gevär och mörsare, även kanonerna dånade mot den sega bataljonen. Då positionen alltså var omöjlig att hålla – en bataljon mot en armékår! – måste Mera ge upp. Han, Verardini och ett par andra chefer lyckades fly i nattmörkret och då de väl nått fram till ”Finansen” blev det genast konferens med Val och Casado. Centrums generalstab överlämnades åt Verardini som ögonblickligen drog upp en plan för striderna i Madrid. Mera gav sig av till SIM för att utnyttja deras kommunikationer. Vårt tålamod var slut. ”Till Madrid med 14:e divisionen!”

”Till Madrid med hjältarna från Casa de Campo, El Prado, Jamma, Brihuega och Brunete!”

”Till Madrid med 14:e divisionen!”

Mera ringde upp Guadalajara, där Liberino – en UGT-ist – vikarierade för honom som chef för 4:e armékåren.

”Skicka hit Gutiérrez med sin 14:e division! Luzern ska följa med. De råkar på motståndarstyrkor i Alcalá! Brass på utav tusan! Ingen tvekan, divisionen sira fram!”

Ännu ett försök att förhindra strid gjordes. Jag meddelade per radio att vårt flyg skulle göra uppstigning och att folk inte skulle låta alarmera sig. De republikanska maskinerna gjorde mycket riktigt en uppstigning, en vanlig vaktflygning längs fronterna och då de flögo över något rebellnäste, visade de ”färg”, den republikanska trikoloren. Vi hoppades få rebellerna ta sitt förnuft till fånga. Hopplöst! Flygplanen hälsades med kulsprutesalvor på en del ställen.

Under samma tid, på morgonen den 7:e mars, tillbringade Val och Amil två timmar i samtal med Girón för att be honom per radio uppmana sina partivänner att ge sig, eljest skulle rådet bli tvunget att sätta hårt mot hårt och massor av Giróns kamrater skulle då stryka med. Konversationen med Girón var proletärt-kamratlig och med ömsesidig revolutionär respekt, men han böjde sig inte. Efteråt talade jag mera privat med honom, utan att uppnå något praktiskt resultat.

Från sin kommandopost begärde Ortega permission att besöka oss. Den beviljades och han kom åtföljd av sin stab, sammansatt av enbart kommunister. De stegade in i Casados rum, denne låg sjuk i sin säng, med telefonen inom räckhåll. Ortega och lians mannar ville undvika kamp. De talade ensamma med Girón, men i stället för att lyckas övertala honom, skällde de ömsesidigt ut varandra. Inför Casado stod Ortega och kallsvettades då han framlade sitt förslag. Med tårar i ögonen begärde han om fullmakt att gå, till ”Jaca” och där söka komma till tals med Ascanio och Pértegas, vilka utnämnt Barceló till chef över Centrumarmén och befordrat honom till överste!

– Men min käre vän, det är rena självmordet ..., sade Casado.

– Möjligt. Jag känner Ascanio, det är troligt att i stället för att höra på mig, så skjuter de mig. Men jag vet också hur partiet fungerar. Ock jag är tvungen att göra något hedersamt utan rädsla för faran! Jag är, vid min uniform, inte den som många tror...

Hans adjutant och de andra officerarna som följde honom, hade samma quijoteska idé och det var inget annat att göra än ge dem tillåtelse till företaget.

14:e divisionen vräkte som en lavin över Alcalá och marscherade mot Madrid. Två timmar senare ringde Ortega för att av Casado begära villkoren för rebellernas kapitulation. Som villkor begärdes intet annat än truppernas omedelbara återsändande till fronten och avsättande av de rebellerande cheferna. Klockan 7,30 accepterade Ascanio och Pértegas villkoren och förklarade sig villiga att kapitulera.

I den stalinistiska tjekans klor.

Jag rusade till det rum där Girón befann sig, för att låta honom läsa igenom kapitulationsvillkoren som jag på Casados uppdrag redigerat ut. Girón verkade nöjd och vi räckte varandra handen i glädje och broderskap. Full av entusiasm sprang jag till studion för att radiera villkoren och meddelandet om kapitulationen. Då jag gjort det och eftersom jag ansåg striden för slutförd, slappnade spänningen i nerverna, denna spänning som hållit mig på benen en hel vecka, under vilken det inte varit tid till vila och sömn. Som en sömngångare tumlade jag från den ena väggen till den andra i korridoren...

Nu skulle vi kunna vila ett par timmar! Vi lämnade ”Finansen” på samma gång, Salgado, jag och Val. Salgado och jag bodde på samma ställe och Val sade till chauffören:

– Kör först hem de här bägge!

– Nej, svarade jag. Först ska vi upp till Försvarskommittén och omfamna kamraterna!

Under vägen passerade vi områden där man nyss slagits, men ingenting inträffade, lugnt foro vi vidare. Uppe i vårt oförgätliga högkvarter i Calle Serrano mottogs vi av ett femtiotal kamrater med stort jubel. Allesammans hade genomlevt fyra dygn med geväret i hand, Gerardo López hade därifrån dirigerat våra kvartersgrupper och en tapper kvinna – jag måste av hänsyn till henne utelämna hennes namn – som förut kommenderat trupper i Alcarria och hade kaptens grad, höll entusiasmen levande hos kämparna.¹

Aldrig har jag känt den speciella ”CNT-värmen”, så som denna morgon, då glädjen gjorde våra mest hårda och sega kamrater till barnungar. Dessa kamrater, som visat att den stalinistiska björnen inte är så omöjlig att ge på huden, som det utmålats...

Jag drog mig tillbaka en stund för att läsa igenom de två föregående dagarnas press. Madrids dagliga tidningar – bortsett från de rena P. C.-organen – proklamerade alla sin anslutning till rådet! Ja, de som innan den 6:e varit tveksamma och accepterat det kommunistiska inflytandet, de gingo nu längst i sina anfall mot stalinismen. Jag vädrade reaktionära tongångar, precis på samma sätt som då samma tidningar applåderade ”demokratin av ny typ”, lancerad av P. C. Jag ringde upp min tidning, ”CNT”, fann min redaktionssekreterare på sin post och från det ögonblicket ägnade sig vårt organ helt och hållet åt att inte bara förklara resningens orsaker, utan främst att med kraft påvisa dess proletära innehåll. Ty jag märkte på pressen i allmänhet att den gärna ville ge resningen sken av att vara antirevolutionär. Den som

¹ Övers. av denna bok har en gång i ”Arbetarens” spalter presenterat den kvinnliga kamraten i fråga. Hon befinner sig fortfarande i Madrid, gömd tillsammans med en del andra kvinnliga militanter.

fullständigt var överens med oss i det fallet, en man vars utläggningar och uppfattningar fullständigt överensstämde med våra, det var Javier Bueno – Asturiens främste hjälte under den blodiga kampen 1934, anförtrodd chefredaktörskapet för UGT:s organ ”Claridad”. Denne oklanderlige revolutionär, som intet parti eller organisation någonsin under hela kriget haft en anmärkning mot, skrev en serie fruktansvärda artiklar i sin tidning, en svidande vidräkning med det stalinistiska rävspelet, men alltid med hans nobla stil, fylld av kunskap, värdighet och revolutionär glöd.

Då vi åkte hem, föll det chauffören in att köra Castellana fram, i stället för Calle Serrano. Vi passagerare hade redan somnat i bilen, förbi av trötthet. Mellan de nya ministerierna och 7:e divisionens kvarter, vilket kommunisterna bemäktigat sig två dagar innan, stoppades bilen av en soldat. Ögonblickligen omringades vi av maskingevärsbeväpnade män. Jag väcktes av att bilen öppnades, och sökte få min ”Colt” ur hölstret. Det var försent. De begärde dokumentation och Salgado presenterade sina papper. Vi häktades och fördes till kvarteret och chauffören befalldes att ställa bilen där. När vi så fick klart för oss vad det hela betydde, vaknade stoltheten: vilket idiotiskt sätt att dö!

Det fanns en antitank-kanon i porten, fönstren i den stora byggnaden voro täckta av sand-säckar, överallt gevär och kulsprutor. Cortina och hans folk hade då samlat ihop en anseilig arsenal! Mellan en pluton ”dynamiteros” fördes vi fram till ”herrar chefer”, typiska representanter för ”ledarna av den marxistiska-stalinistiska ungdomen”... De voro i alla fall så nervösa att vi omöjligt kunde svara på blandningen av dumma frågor, insinuationer och grovheter av de mest idiotiska slag,. Trots allt deras skrikande med pistolerna mot våra bröst, lyckades de inte klart få reda på vilka vi voro, rättare, vilken roll vi spelade – då varken mitt eller Salgados namn figurerat i samband med rådet. De slängde in oss i ett hål där vi satte oss på ett par halmbolstrar för att invänta nya händelser. Salgado och jag hade vårt öde avgjort, men vi måste söka rädda chauffören.

Soldaterna som vaktade oss, flögo upp i givakt. In trädde en grupp chefer och officerare, i spetsen Manuel Fernández Cortina, en typ som man alltid kände igen därför att han helt och hållet liknade en gris på två ben.

– Hehe, Casado-gubbar, va?

– Från CNT.

– Men i tjänst hos Junta... de Burgos.

Vi lade upp ett gapskratt; en kapten förde handen till pistolen, men Cortina höll honom tillbaka. Han ville veta vilka vi voro. Då hans fingrar närmade sig mina fickor, blev jag fundersam. Ty jag påminde mig att bland alla papperen fanns anteckningar från fyra sammanträden med

Försvarskommittén och ett brev som Gorkin och Gironella – ledare för POUM – skrev till mig, som tack för den kampanj ”CNT” mer än någon annan tidning satte igång för POUM och mot det kontrarevolutionära tribunal som dömde dem. Jag hade ingen lust att låta det svinet Cortina få snoka i de papperen och därför gällde det att spela fräckt:

– Jaså, den store Stalins gossar ha förfallit till att leka ficktjuvar också! En fin sak för vår press! och så räckte jag honom mitt kort som chefredaktör för ”CNT”.

– Herre Gud! Låt mej se på dej! Är det verkligen du som är Pradas? Han satte sitt gristryne obehagligt nära och kikade så på fotot i kortet.

(På grund av min aktivitet som journalist och talare, helt i CNT:s tjänst, trodde de mest dumma kommunisterna att det var *jag* som hetsade CNT och FAI mot partiet. Mig hade de därför ett särskilt gott öga till, därför att de i sin dumhet trodde mig vara själen i propagandan och handlingarna, av den enkla orsaken att jag råkade lysa utåt med mitt namn.)

Cortina sken upp som om han erfarit en stor njutning. Han tände en cigarrett och då han så fick veta vem Salgado var, sade han insmickrande älskvärt:

– Ni kan be mig om vad ni vill. Här behandlar vi folk på ett anständigt sätt!

– Jo, det är ju klart. Den dödsdömde nekas ju aldrig något... Och på samma sätt behandlar våra pojkar Girón.

– Girón?! Vet ni var han är?

– Vi talade med honom för ett par timmar sedan, och lika litet som det händer honom något, lika litet händer det de några hundra kommunister som vi ha häktade... Men jag ber dig om en tjänst. Vi håller alla av våra kamrater. Låt oss få skicka ett meddelande till de våra ... ja, var inte rädd, det är bara för att säga dem att vi befinner oss väl och detta vilja vi för att de inte skola tro att ni skjutit oss. För då knallar de våra ner hundra av ert folk. Du får läsa meddelandet, om du anser det vaxa i ordning, så skickar du ett bud med lappen till vår Försvarskommitté. Vidare skall du respektera vår chaufförs liv, sen får du göra vad du vill med oss två.

Mitt försök att väcka hans feighet gav gott resultat. De började se fundersamt på varandra och efter en stund sade Cortina – kanske för att skrämma oss som man skrämmer en stackars fascist – att vi skulle ställas inför ”el tribunal de la Checa” – tjeka-domstolen – och den skulle få avgöra saken. Utan att fortsätta visiteringen avlägsnade de sig, men det låg ett bekymmersamt drag i deras ansträngda leende.

Så lämnades vi ensamma och vi gjorde oss inga förhoppningar. Vi förstodo att Ascanios och Pértegas kapitulation bara var ett trick för att vinna tid och reorganisera styrkorna. I kasernen var det upprörd stämning och ungefär en timma efter Cortinas besök hörde vi skottsallvor ute från gården. Vi utbytte en blick som sade: ”Nu sköt de några fångar!”

Därpå kom en pluton soldater för att hämta oss. De släpade ut oss på den yttre gården. Där stod vår bil, men med en annan chaufför vid ratten, samt Cortina och den övriga högen av officerare. De förde oss till Chamartin, under stora försiktighetsåtgärder. I andra armékårens högkvarter upptäckte vi Diéguez, Conesa och en hel del andra kommunister, bland vilka Bueno rörde sig som en olycklig trasa i människohamn. Inte ett ord sade man till oss och efter en halvtimme skickades vi åter till Madrid. Men i stället för att spärra in oss i samma rum som förut, stoppade de in oss i ett som var mycket större, utsatt för skott som kunde riktas mot byggnaden utifrån gatan. I detta rum fanns ett tjugotal officerare, alla med bakbundna händer. Vi råkade ut för samma öde. De surrade åt hårt om våra handleder, för att stoppa blodcirkulationen och då jag protesterade mot att de behandlade Salgado på det viset, surrade de ännu hårdare.

I det tillståndet befann vi oss ända till klockan 6 på kvällen. Då hämtades vi nästan medvetlösa ut i en bil. Bredvid chauffören, men vänd mot oss, riktade en individ i svarta glasögon sitt ”parabellum” mot oss. En massa handgranater i bältet och var sin ”avispero”¹ märkte jag hos de båda andra ”guerillakrigarna” som vaktade oss. I täten en motorcyklist och

¹ ”Avispero” är det vanliga namnet på en särskild sorts maskingevär av ny och liten modell. Övers. *anm.*

bakom en stor bil med över tjugo fångar, bland vilka även vår chaufför befann sig. Cortina tog adjö med ett oljigt leende. Vi körde förbi Fuencarral, kom i närheten av Chamartin de la Rosa. Den stora bilen, som inte var så snabb, förlorades snart ut sikte. Salgado och jag undrade om den kanske skulle någon annan väg? Så där ja, nu var vi på El Pardo-vägen. Vi kände väl till terrängen. På denna ödsliga väg släpades Andrés Nin, bortrövad av några ”pigga” Interbrigadister ur det hus i Alcalá där han var fånge ...

Detta minne gav oss en förkänsla av döden och vi ansågo det inte längre mödan värt att hoppas. Vi började att så gott vi orkade skälla ut våra vaktare, svarade på deras vitsar med de grävsta otidigheter... Jaså, de skulle skjuta oss! Nå, det gällde att stupa med Världighet, inte bara för den egna, personliga stoltheten, utan först och främst som värdig representant för den frihetliga rörelsen. Ty CNT–FAI-folket ger gott föredöme ända till sista andetaget! Och våra barn, hur skulle vi genom vår vacklande hållning kunna smutsa ner deras enda, arvedel: vårt hederliga revolutionära namn!

Så småningom nådde bilen fram till Fuencarrals kyrkogård och tjekamannen i de svarta glasögonen befallde chauffören att stanna...

Fyra mord i El Pardo.

Men de kommo sig inte för. Troligen hade de fått mycket svävande order. Ty strax efteråt trädde vi in i kungliga palatset i El Pardo, detta avlägsna och ensliga, lilla palats, skådeplatsen för favoriten Godoys amorösa äventyr med Maria Luisa, Carlos IV:s gemål... Hennes katolska majestäts sommarresidens hade drag av både slott och kloster och nu var det generalkvarter för Ascanio, chefen för 8:e divisionen. Vi befriades från handbojorna och stoppades in i ett snyggt rum, där framför stockelden satt i samtal kommandant Macia, Barceló's stabschef och överstelöjtnant Gallego, chef för en division ur första armékåren och vilken ett par månader tidigare utträtt ur P. C.

Jag blev alldeles mållös, då jag såg Gómez Osorio, Madrids civilguvernör och Trifón Gómez, republikens generalintendent, föras in. Den förste hade fyrtio års proletär kamp bakom, sig i UGT:s järnvägsmannaförbund, den andre var en av de äldsta medlemmarna i socialistiska partiet. Ingen av dem hade rest sig med oss, men häktades genast i civilguvernörshuset. Och nu stod de framför Neka-domstolen”, misshandlade av folk som inte var värdiga att knyta deras skoremmer en gång!

Jag avstår från att berätta en stor del av det som hände under min vistelse på den plats där Andrés Nin mördades. Jag nöjer mig med att säga: Från detta mördarnäste släpades överstelöjtnanterna Maldonado, Pérez Gazolo och Arnoldo Fernández – samtliga från Centrumarméns generalstab, lojala och hederliga militärer och icke anslutna till något parti, därför totalt värdelösa i stalinisternas ögon – till en bil i sällskap med den socialistiske kommissarien Peinado Leal. De fyra olyckliga mejades ned av samma kulsprutesalva, seden de först tvingats att gräva sin egen grav.

För att vi ideligen skulle jagas upp och skrämmas, flyttades vi än hit än dit, ena gången en av oss, nästa gång två och två, från det ena rummet till det andra. Därefter kommo vi tillsammans igen och vid ett sådant tillfälle märkte vi en ny fånge bland oss: Morales, från Partit Socialista Unificat de Catalunya – det katalanska kommunistpartiet! – en fullkomlig negrinist som också innehaft höga förtroendeposter hos doktorn. I sitt upprörda vansinne häktade de till och med sina partibröder! Nå, vi togo det som bevis för att det inte gick dem så väl i händer, som de sökte oss.

Senare fingo vi veta att de lyckats bemäktiga sig nästan hela Madrid där de reste barrikader på huvudgatorna och öppnade eld med tanks. De vågade sig inte på att storma våra lokaler, men socialisternas huvudlokal gävo de sig på. De hindrade utgivandet av en del tidningar och skickade sina åt alla håll, utan att de lyckades få folk att tro på tråstilarnas budskap att rådet handlade på Francos order. På samma gång spredde de en massa manifest, fullkomligt i strid med de paroller som deras parti utfärdade i Valencia, där de fingo ge ut sina tidningar. Ty i dem sades inte ett ord om revolten, de bara gnällde om nåd och förskoning för de av oss häktade kommunisterna.

I Madrid ramlade hjärtat ner i skorna på dem, då – sedan en del frontavsnitt justerats – de nödvändiga styrkorna hämtades till staden. Liberino, Gutierrez och Luzón öppnade striden i San Fernando de Jarama. Strax därpå, attacken mot ”Jaca”. Kommunisterna drogo sig tillbaka till Chamartin. Då själva staden skyntades förenade sig bataljoner ur 14:e divisionen, 13:e och 25:e, alla tre svart-röda truppförband. Från det nyss tagna ”Jaca” fingo de olika cheferna sig olika uppdrag förelagda och medan en grupp attackerade Chamartin-zonen drog andra grupper till stadens inre med sina ”dynamiteros” i täten. Gutierrez och Luzón, under hela kriget briljanta chefer, visade som alltid personligt mod. Den förre bemäktigade sig med pistol i hand en antitankkanon från kommunisterna, den senare tog ifrån dem en kulspruta och fängslade fyra av manskapet. Och för att inte tala om den bataljon som kommenderades av Cerézo, vilken i intensiva ögonblick och våldsamma strider lyckades storma de nya ministerierna, trots flera hundra mans förluster!

Kampen i Madrid var svår och ytterst våldsam i sin slutfas och att den varade så lång tid – från den 6 till den 13 mars – berodde på att rådet sölade med att besluta sig för att med kraft slå ned resningen. Till en del också på förvirringen, ty många av kämparna visste inte varför de sändes att slåss och därför i en del fall vägrade att gå till attack. Förvirringen var så stor att vi måste förse våra trupper med en vit armbindel, för att utmärka deras ”hemort”. Och folket i Madrid, vars humor aldrig förnekar sig., döpte genast armbindeln till ”Vigselringen”, varmed de gävo adjektiv betydelse åt överste Casados tillnamn.¹

Från vårt fönster i Pardo-palatset sågo vi hur nya fångar kommo från Madrid och hur soldater hämtades från fronten. Andra dagen vi voro i Pardo kom Barceló för att hälsa på oss. Han stegade in i rummet med väldigt militärt rabalder. Han bjöd oss cigaretter men vi avböjde hövligt. Så drog han eftertänksamt ett bloss på sin havanna och frågade oss om vi hade det bra, och till sist, som för att upphöra med skådespeleriet, yttrade han:

– Det gör mig ont det som håller på att ske. Ni vet väl att det krigas i Madrid. Rådet har nu inte mera än ”Finansen” och den faller också inom kort. Men, man känner väl Casado! Han kommer hellre att skjuta sig själv än ge sig. Vad anser ni? Är det inte tid att upphöra med striden?

– Det var en fråga! ropade Trifón Gómez. Den skulle aldrig ha börjat!

– Ni har rätt. Jag är beredd att se till att repressalierna inte gå ut över massan. De som rest sig böra ge sig. Vad slåss de för?

– Vad slåss ni för? frågade Gallego torrt.

– Nu ska du inte vara dum, Galleguito – svarade Barceló och dunkade Gallego i ryggen. Jag slåss som alltid, till regeringens försvar.

¹ ”Casado” betyder gift och eftersom en armbindel är ”ringformad”, hade madridborna genast vitsen klar: ”*anillo de Casado*” = giftasringen, eller som vi säger: ”vigselringen”. Övers. *anm.*

– Men, för tusan, regeringen har ju gett sig av!

– Det är bara prat. Och om den nu rest, så kommer den tillbaka ... Saken är den att *Partido Comunista*, då alla myndigheter här fallit samman, har blivit regimens representation. Man har sett mig på min post, man har lagt märke till mig och fått för sig att jag skulle vara stundens man...

Trifón Gómez blinkade åt mig och den stupide Barceló fortsatte:

– Man har anförtrott kommandot över Centrumarmén åt mig...

– Och befordrat er till överste, efter vad jag kan se. Det är väl sista befordringen Negrín gjorde? kommenterade Gallego.

– Hm, hm, mina herrar. Tänk över saken! Jag kommer för att garantera er att inget skall hända er och meddelar att rådet har förlorat spelet. Till och med flyget är på vår sida.

Och, som ett filmtrick, hördes våra flygplan i samma ögonblick. Palatsets sirener tjöto och, Barceló kastade sig på golvet, och bad Gallego flytta sig från balkongdörren. Och så föll några bomber över huset och dess närhet. Då bombardemanget var över – ett par minuter bara – tog Barceló avsked, upprörd och förargad. Han visste inte vad han skulle svara då Trifón Gómez sade åt honom att så länge han satt häktad stoppades all livsmedelstillförsel för zonen. Generalintendenten för republiken kan inte sitta i tjekefängelse och samtidigt sköta sitt viktiga uppdrag!

Senare förvärrades vår situation. De förde bort kommandant Macia och strax därpå Trifón Gómez, Morales och guvernören. I gryningen stoppade de ner mig och Salgado i ett källarhål, stinkande som pesten och fullt av råttor. Våra protester tjänade till intet. Och längre fram stoppades ytterligare ett antal fångar in: trettonio officerare ur armén, majoriteten av dem utanför hela bråket. Bland dessa fångar befann sig också Juan Sande, en av vårt marina vapens främsta gestalter samt Bernabé López, chef för 70:e brigaden. De meddelade oss att det fanns över 800 fångar i palatset. Tillsammans beslöt^o vi att vägra äta den eländiga soppa de satte för oss, vidare att inte frivilligt gå en och en ur det isolerade hålet. ”Antingen alle-sammans eller också ingen!” beslöt vi. Dessa beslut förhjälppte oss till att nästa dag få gå ut och förrätta våra behov. Vid sådana tillfällen passade vi på att skaffa oss en viss uppfattning om läget i kvarteret. Vi såg hur det ställdes upp kanoner, restes barrikader och befästes med sandsäckar i vråna. Tydligt fruktade de attack.

På eftermiddagen ombads jag komma upp till Diéguez. Samtliga talade för att jag skulle gå och då jag kom upp, fann jag inte bara Diéguez utan också Montiel, några redaktörer från ”Mundo Obrero” och ett dussin ”ledare ur proletariatets elit”. Himmel, så tappra och modiga de voro! De krävde att jag skulle tala i radio! Jag påminde mig Girón och beslöt att följa hans exempel, i förhoppning att de inte visste vad som hände i Madrid eller vad våra kamrater gjorde.

– Vad jag kan göra, om ni nu envisas med att vilja utnyttja mig, det är att skriva ett brev till vår Försvarskommitté. Ni får befordra brevet till Madrid hur ni kan...

De blevo röda av ilska men för att inte visa att de kände sig slagna, gävo de mig papper och penna. Jag började skriva:

”Käre kamrat Val! Laga så att det blir slut på striderna ty de kommunistiska ledarna äro beredda att ge sig om de få garantier...”

Att de inte arkebuserade mig!

Vårt försvar av kommunisterna.

Hela natten sutto vi och berättade historier. Sande, gammal sjöman på alla hav, brynt av sol, saltvatten och vind, gallego ända ner i stortån, berättade sina historier på Curros och Rosalias språk¹ och blev favoriten i högen. Men dessutom hade vi en massa pojkar från Andalusien, grabbar med krut i. Nästa morgon, jag tror vid åttatiden; fingo vi besök av Francisco Ortega.

– Goda nyheter, mina vänner! Striden är slut och ni äro fria!

Då han fick syn på min ruffiga figur med skäggstubben på väg att bli ett magnifikt helskägg, kom han bort och omfamnade mig. Efteråt berättade han att Aseanio häktade honom, sedan han väl kommit till ”Jaca” och att de spelat falskt beträffande godkännandet av kapitulationsvillkoren. Samtidigt fick jag av honom förklaringen till bombardemanget: våra plan hade skickats att bombardera ”Jaca” och kvarteret för andra kåren. Och då soldaterna från Rådet segrade överallt sökte så många kommunistchefer som möjligt att smita var de kunde. Han började så berätta om våra stormningar av kommunistnästena, då han avbröts av Sánchez Guerra, vilken fått i uppdrag att ta hand om fångarna. Då vi alla släpptes ut till de väntande bilarna berättade någon att vår chaufför lyckats smita ur vakternas klor. (En härlig pojke! Jag undrar var han har blivit av?)

Då vi for in i Madrid hälsades vi av soldater och civila med viva-rop. Nere i ”Finansen” blev det ännu mera stormande välkomstscener. Casado befallde att alla soldater omedelbart skulle återvända till fronten. Vi gingo hemåt, för att äntligen få ett par timmars ro och vila.

På eftermiddagen bar det iväg till Försvarskommittén. Med vilket jubel de omfamnade mig och Salgado! De hade trott oss förlorade. Deras segerglädje formligen strålade om dem. Deras? Ja, ty för vår del fanns det ingen anledning eller möjlighet att njuta av segern. Samma kväll sammanträdde Försvarskommittén. Baztán, som på tillbakavägen från Valencia blev häktad i Torrejón de Ardoz och därpå förd till Chamartin, hade lyckats smita ut från Buenos kvarter då våra flygplan bombarderade stället. Vi tänkte igenom de gångna händelserna och det stod klart för oss, att kampen inte bara kommit oss att förlora en vecka dyrbar tid, utan också i ohygglig grad försvagat våra motståndsrresurser. De närmaste dagarna gällde det att ställa alla antifascismens krafter på prov, med större risk än de nyss skedda händelserna erbjudit. Och för att söka lösa de allvarliga problem vi hade framför oss var det nödvändigt att handla snabbt, säkert och med god organisation, i annat fall skulle vi inte ha något att säga till om gent-4 emot fienden, vilken redan förberedde en stor offensiv.

Vi beslöto att i hast sammankalla ett plenum, för att detta skulle få ta ställning till våra handlingar och ge riktlinjer för kommande arbete. Val gav en ingående redogörelse, och enhälligt godkändes det som vi hittills gjort. I fråga om framtiden inträffade det att de kamrater som några dagar innan förordat motstånd utan några som helst förbehåll, nu började tala om att ”inför ännu allvarligare läge reorganisera våra styrkor för att tvinga fascismen till en värdig fred”. I det tragiska spelet av dualismer och paradoxer i vår kraftmätning, fanns det väl inget så fruktansvärt som detta ”kriget för freden”. Vi sågo oss besegrade, det hade varit vansinnigt att neka till det. Men vi vägrade att gå, med på att nederlaget skulle dränka antifascismens heder och värdighet. Omständigheterna och oförutsedda händelser över vilka vi inte kunnat råda, krävde att vi skulle ge oss utan förbehåll. Men vi, för folkets och den antifascistiska sakens skull, sökte en basis för fred. Och i denna strävan – det är viktigt att framhålla den saken! – enades alla folkfrontens sektioner, även kommunistpartiet. Om någon

¹ Gallegerna befolkningen i provinsen Galicien, ha en ovanligt rik folklig litteratur och deras språk liknar portugisiskan. Curros och Rosalia, två bekanta galiciska författare. *Övers. ann.*

skulle tvivla, anför jag här några meningar ur ett hemligt manifest, publicerat av partiets Politbyrå. Manifestet spreds i Madrid den 13 och 14 mars.

”Vi kommunister önska fred, men en fred som garanterar oss att få förbli spanjorer, inom vårt fäderneslands integritet. En fred, i vilken alla oavhängighetens kämpar gå fria från förföljelse och inte bli utplånade som vilda djur.”

Detta vill alltså säga att P. C. erkände Francos militära triumf – inkräktarnas rättare sagt – ty att inte erkänna den saken skulle vara liktydigt med att sticka huvudet i busken, som en struts. Men manifestets uttalande var också lika med att P. C. ville och var berett att slåss för att antifascisterna skulle kunna få möjlighet att leva med garantier i Spanien. De avsågo alltså att beröva Francos seger dess politiska innebörd, erkänna ett fullbordat faktum men icke dess konsekvenser. Och i den avsikten överensstämde de fullkomligt med Rådet och med oss.

Beträffande Rådet, hette det i manifestet:

”Vi kommunister kämpa inte mot Nationella försvarsrådet, men vi anse det nödvändigt att ordningen återställes och att förföljelserna mot vårt parti upphöra. Att alla de militära chefer återinsättes på sina poster, från vilka de avsatts endast av den orsaken att de voro kommunister. Att alla våra lokaler som stängts åter öppnas, att man åter tillåter utgivandet av våra tidningar och frigiva alla våra häktade kamrater och att man åter samlar och enar alla antifascistiska krafter.

Här talas om en hel del vilket kräver en liten förklaring. Vad beträffar ”ordningen”, så kunna vi med rätta fråga: Vem var det som störde den från början? Kommunister! Eller låt oss hellre säga rebellerna. Vilket i detta fall är samma sak. Hur skulle Rådet kunna gå med på att låta de upproriska fortsätta att kommendera trupper? Skulle Rådet ha låtit en massa för mord ansvariga kommunistledare få gå fria? Skulle vi tillåta tryckningen och spridandet av deras pressalster, som under hela tiden från Rådets proklamerande, inte gjort annat än kallat Rådet för Francoagenter? Vad det så gäller ”de antifascistiska krafternas samling och enhet”, skulle Rådet inte ha kunnat annullera det beslut som enhälligt fattats av samtliga övriga riktningar. Ty dessa hade alla deklarerat sig ”incompatibles con el stalinismo”. (Oförenliga med stalinismen.) UGT uteslöt alla kommunister. Madrids lokalavdelning av Socialistiska Partiet hedrade sig genom att utesluta Negrín och del Vayo. De unga socialister som fanns inom JSU – Förenade socialistiska och kommunistiska ungdomsförbunden – bildade sin egen federation för att slippa stalinistväldet. Till och med i Socorro Rojo – Röda hjälpen – Union de Muchachas – Flickornas union – Mujeres Antifascistas – Antifascistiska kvinnor – och andra stalinistiska enheter med ”neutral” natur, befann sig folket från P. C. nästan omedelbart fullständigt ensamma. Vad så beträffar de kommunistiska lokalerna! Det sköts kanske inte varken med kulsprutor eller handgranater från dem, just mot Rådets styrkor? Häktades och fängslades inte i dessa lokaler hundratals antifascister av olika riktningar? Om nu CNT:s män under stridens gång ärligt och öppet stormade dessa lokaler, tag den saken lugnt, herrar bolsjeviker. Man måste veta att förlora. Och många skulle göra sig själva en tjänst med att tåga. Just på den punkten skulle Stalins pojkar må bra av tystnaden. Ty i detta Madrid, som inte sett mat på, månader, hängde förtrytelsen i luften då folk såg hur i kommunistcentra det fanns lassvis av alla sorters livsmedel. Förargligt att våra män stormade lokalerna, vad? Så att Madrids hungerande kvinnor fick se all den ”bacalao”¹, alla de säckar med ris och kaffe, alla de tusentals burkar kondenserad mjölk, alla de tvållådor och olivoljefat som där fanns upplagrade. Och i Provinsial-kommittén hittades inte bara mat i tonvis, utan även smycken och sedlar – de

¹ Spansk lutfisk. Övers. anm. 124

senare av så gammalt datum, att Franco inte förklarar dem makulerade och värdelösa.

Det är alltså nödvändigt att rätt förstå frasen i manifestet, den om att ”P. C. inte slåss mot Rådet”. Det vill väl säga att de inte ansåg Rådet som förrädare mot anti-fascismen. Alltså bara en rival som besegrat herrarna i P. C.! (Om man nu skall fästa sig vid manifestets utgjutelser, man har blivit bränd så många gånger...)

Partiets Politbyrå var ju bara ett spöke vid den tiden, men gjorde i alla fall följande påpekande i manifestet:

”Vi ha varit, äro och förbli fiender till dem som fejt hålla före att vi utan varken strid eller villkor skulle överlämna den miljon tappra soldater som vi ha i vapen, eller detta folk som trots krigströtthet fortfarande håller sig uppe med brio och kurage även om det bara är för att dö med heder och ära i behåll.”

Under förvirringen i Madrid hämtades en massa fascister ur sina fängelser och släpptes lösa. Av vem och vilka? Hm. Om den saken skola vi tala litet längre fram. Faktum är att då order gavs om deras häktning måste man avsätta en massa poliser, som voro rädda och inte vågade fullgöra befallningarna. Mer än 50 procent av folket i vår zon undvek att ”kompromettera sig”, tvärtom, så många som möjligt sökte ”situeras sig” genom att göra fascisterna och ”femte kolonnfolket” så många tjänster som möjligt. Man ansåg Francos triumf oundviklig och nära förestående, men eftersom vi förbjödo desertering, eftersom vi hindrade en stor del att fly, spelade en hel del räddhågade dubbelspel. Det vill säga alla dessa som stodo mellan svärdet och muren – mellan fascismen och vår motståndsvilja. Denna ängslan förde med sig en farlig politik särskilt från vissa tidningars sida. De var så extrema i sina angrepp på P. C. att jag fick intrycket att redaktörerna, i sin feghet och sitt kanaleri, på detta sätt sökte rädda sitt liv genom att erbjuda Franco att utplåna ”bolsjevikerna”.

Därför började jag att i ”CNT” skriva en serie ledande artiklar där jag med all kraft sade ifrån om saken. Jag försvarade kommunisterna ända till krigets slut, enligt denna uppfattning: Vi frihetliga spanska arbetare äro anti-stalinister, därför att stalinismen är en diktatorisk politisk rörelse som i Spanien äventyrar nationens oavhängighet. Men inför fascismen äro vi bröder, vi och medlemmarna av P. C. Utom det att vi båda bekämpa den, äro vi även och i första hand arbetare i strid mot kapitalismen. Och detta, broderskap :ålägger oss att garantera den största ömsesidiga respekt.

Genom att tala på det viset – och så talade också Javier Bueno i ”Claridad” efter att ha konfererat med oss – lyckades vi uppnå att oppositionen mot P. C. inskränkte sig till de rent juridiska intermezzon som utspelades vid tribunalen. En naturlig sak att rebellerna och de som bevisligen gjort sig skyldiga till mord, dömdes. Men å andra sidan lyckades vi också upprätthålla en proletär politik inom Rådet och i kraft av denna förbjöds en del tidningar som av ängslan skrivit så att folk kunde få för sig att ”antibolsjevismen” och ”fascismen” skulle vara samma sak.

Den som säger att det fanns antikommunistiska förföljelser och förtryck, han ljuger! Man släppte i stället lös majoriteten av de arresterade. Endast de som regelrätt dömdes, främst av allmänna opinionen, var man fast och hård med. Barceló, utan antifascistisk historia, dömdes till döden, medan däremot Bueno släpptes fri. Möjligt är att man dömt Pértegas, Diéguez och Ascanio till döden, om man hade fått tag i dem, men de gav sig upp i Sierran och gömde sig som milicianos i trupperna där uppe. Naturligtvis under falskt namn. En som säkert inte kunnat rädda sig om han blivit fast, var Cortina, likaså kapten Manzano. Den förste på grund av mordet på Emilio, den andre för trefaldigt mord på medlemmar ur SIM, vars lik hittades

inne på gården till 7:e divisionens kvarter. Conesa strök med. Ja, han var en god antifascist men arkebuserades som ansvarig för mordet på Pérez Gazolo, Arnaldo Fernández, Maldonado och Leal. Vid offrens begravning, genomförd med stor ståt och djup sorg i vårt kära Madrid, gingo bakom Rådet representanter för alla myndigheter och organisationer över hela zonen samt tusentals och åter tusentals antifascister, vilkas hjärtan blödde då de defilerade förbi de florbehängda och blomsterprydda kistorna under fanborgen. De carabinieri-trupper, Asaltogardister och brigader som deltog i sorgmarschen ropade med kraftiga och sträva kämparöster:

”Leve republiken!”

Sjunde kapitlet.

Konsekvenser av striden i Madrid.

Ministerierna upphörde att existera i och med att deras namn försvann – namnen var det enda de hade! Finansministeriet var bankrutt, d. v. s. papperspengar fanns nog, men utan garanti för täckning. Med denna fiktion hade vi att se till att det inte blev stopp i vårt usla ekonomiska maskineri. Visst fanns det en massa värdesaker och konstskatter, men de hade av vissa herrar förts till olika platser, i syfte att släpas ur landet. Vad skulle det ha tjänat till att samla ihop dessa skatter, även om vi *kunnat* göra det? Vi kunde inte ens tänka på något sådant som att sälja dem till utlandet och man kan inte äta sällsynta målningar av den flamländska skolan, inte kläda sig i det spanska måleriets mästerstycken och inte heller skjuta med pärlor och diamanter.

Statsministeriet¹, det var Besteiro och beträffande de andra inrättningarna var det likartat. Det gällde att arbeta snabbt och utan långa, förberedande procedurer; att lita mera, på männen än på själva organismerna. ”Nödfallsregeringens” skissartade struktur gjorde arbetet ytterst påkostande och vi drunknade formligen i brist på tid – tid, lika nödvändig som luft att andas!

Under den fasansfulla veckan av strider, såg Madrid sig nödsakat att konsumera de livsmedel som voro avsedda för dess armé. Efteråt hämtades – trots dåliga och otillräckliga transportmedel – de reserver som funnos lagrade i en del hamnar. Republiken hade gjort uppköp genom *Campsa Gentibus*, och vid upplösningen av denna Negrin-ryska firma överfördes dess kommersiella rörelse på *Mid Atlantic* – nästan ett ”skenföretag”, tillkommet för att den fascistiske tjuren inte skulle ta allt republikanskt kapital på hornen, då den kom för att bemäktiga sig hela arenan. På så vis kom det sig att *Mid Atlantic* hade stora förråd av livsmedel lagrade för Spanien och vi kunde få dem, bara vi sökte komma åt dem. Eljest skulle *Mid Atlantic* behålla dem och inte röra en fena ... Likaså gällde det att genom *Mid Atlantic*s förmedling förskaffa de båtar som en dag kunde behövas för evakueringen. Med dessa båda fakta i tankarna talade Rådet med Trifón Gómez, en man mer lojal mot sitt folk än mot den regering som övergivit alltsammans. Gómez accepterade uppdraget att resa till Frankrike för att på bästa sätt ordna de båda affärerna. Men vi hade så dåligt med flygplan, att då Gómez reste till Toulouse den 17 mars, måste han göra resan i franskt plan!

Han anlände till Paris klockan 7 på kvällen och till midnatt konfererade han med Don Federico Luchsinger, direktör för den avvecklade *Campsa Gentibus*. Direktören gjorde upp en

¹ Consejeria de Estado = statsrådsbyrå, skulle man kunna säga, om inte det ordet fått en helt annan betydelse i svenskan. Consejero de Estado = statsråd, d. v. s. den man som i rådsregeringen fått hand om ”statsministeriet”. Consejeria de Estado = statsråd, d. v. s. den organism som ”consejeron” — rådmannen — har att sköta. *Ö. ann.*

plan och erbjöd all hjälp som stod i hans makt, samt sände ett telegram till Besteiro i vilket han anmälde sin anslutning till Försvarsrådet. De två rådgivande medlemmarna i *Campsia Gentibus*, Don Toribio Echevarria och Don Honorato de Castro, liksom några andra av de högre funktionärerna, erbjödo Trifón Gómez sitt medarbetarskap. Juristen Sánchez Román deltog i förhandlingarna och gav de största erkännanden åt Försvarsrådet. Anmärkningsvärt är ett yttrande av Don José Prat, en av republikens mest framstående juridiska rådgivare. Denne yttrade, enligt Gómez' till oss riktade meddelande: ”Den gest som de män vilka utgöra Försvarsrådet utfört, är utom beundransvärd även värdefull på internationellt område. Framför allt då det rör sig om länder som erkänt Francoregeringen, där har Negrín ingen position som regering, där är Franco-regeringen den legala men regeringen *de facto* är Försvarsrådet.”

Gómez besökte också Doria Victoria Kent och Señor González Arnau, båda från den upplösta republikanska ambassaden i Paris. Dala Victoria erbjöd Försvarsrådet sina tjänster och förklarade sig villig att arbeta under detsamma, inom eller utom landet. Socialisterna Andrés Saborit, Amador Fernández, Belarmino Tomás, Muiño och Neira erbjödo sig att på allt sätt hjälpa Gómez och föreslog att de gemensamt skulle bilda en politisk grupp i Paris, som stöd åt Försvarsrådet. Fernando de los Ríos för sin del meddelade, att Indalecio Prieto uttryckt ”fullständig anslutning” till oss. Och nu låter jag Gómez själv berätta en mycket viktig sak:

”Avhöll flera sammanträden med Don Francisco Méndez Aspe – exfinansministern – och Don Juan Negrín. På morgonen den 18, då jag gick att uppsöka den förre, fann jag i hans bostad även Don Antonio Sacristán, vilken talade med mig, men utan att göra erbjudanden eller klargöra sin ställning. Don Méndez Aspe, vilken vid detta sammanträde uppträdde som finansminister, hade jag all möda att övertyga om, att jag inte längre var hans generaldirektör. Till sist fattade han det viktiga i mitt besök och kallade mig till nytt sammanträde klockan 12,30 på middagen, för att tala med Don Juan Negrín. Och verkligen, vid överenskommen tidpunkt och hemma i Negríns bostad, konverserade jag med den förre regeringschefen en halvtimmas tid. Han uttryckte sig i mycket ohyfsad ton om herrar Casado och Besteiro och tyckte det var riktigt och rätt, det som hänt med López Otero Maldonado, Peinado och Pérez Gazolo. Bl. a. yttrade Negrín ett flertal gånger: 'Det finns ingen annan laglig regering i Spanien än min!' Jag lät honom ge luft åt sin ilska, utan att lägga vikt vid hans påståenden och utbrott. Efter att ha lyssnat till så framstående jurister som Sánchez Román, José Prat och Fernando de los Ríos, visste jag vad jag hade att hålla mig till. För att behandla det viktigaste ändamålet med min resa, stämde till sist Negrín möte med mig till klockan 8 på kvällen. Det sammanträdet drog ut till långt fram på natten och bevistades också av Méndez Aspe. Tonen var nu mera dämpad och de formulerade alla möjliga slags erbjudanden beträffande livsmedelsförsörjningen och evakueringen. Dock utan att alls klargöra hur och på vad sätt översändandet skulle försiggå. De beklagade bara bristen på 'divisas' – utländsk valuta –, berättade om att det lagts beslag på livsmedelslager och tillgodohavanden, orerade om ställningen för *Mid Atlantic Shipping Co.*, ja, t. o. m. om den situation som ministrarna själva befunno sig i. Summa summarum: snart började de att begära 'divisas' av mig! De tillade att ryska, mexikanska, Förenta staternas och andra regeringar, vilka inte erkänt Franco, absolut inte ville underhandla med annat forum än regeringen Negrín och att dessa regeringar inte gävo det minsta hopp om att underhandla eller ens tala med Försvarsrådet. Jag drog genast den slutsatsen att man kunde vänta ytterst liten hjälp från Negrinsidan och att det enda som de tänkte på var att ingen skulle kunna säga, att om Försvarsrådet måste ge sig, så var det på grund av brist på livsmedel till armén och civilbefolkningen.”

Folket i allmänhet kände sig lugnare efter konstituerandet av Försvarsrådet. Sedan striderna

avblåsts kunde Madrid därför under några dagar hämta andan igen, känna tillförsikt och frihet från ångest. Men, men ... stämningen nådde sin höjdpunkt. Naturligtvis kan saken psykologiskt förklaras, men det är inte min uppgift här, Kort och gott: folk fick för sig att i och med det ryska inflytandets upphörande, skulle allting ordna sig som genom ett trollslag – hokus-pokus! Kriget skulle ordna upp sig av sig själv, nu kunde soldaterna vända hem. I hemmen skulle det ögonblickligen bli bröd och allt skulle se ut som om ingenting hänt ... Denna kortvariga och vansinniga optimism, framsprungen ur lättnaden och befrielsen från ett olidligt förtryck, lämnade dock snart Madrid, som febern lämnar en tillfrisknande. Det skedde då vi började vår propaganda om ”krig för freden!” och med all kraft hävdade att av fienden kunna vi inte vänta oss något annat än det som vi ha kraft att ta med vapen i hand. Faktum är, att kommunisternas försök att illegalt och underjordiskt göra sig hörda, hade det goda med sig, att Madrids trötthet förvandlades till energi.

Resningen tvingade oss att byta ut kommandoposter. Överstelöjtnant Ardid var en faxa i fortifikationsstaben, hur mycket han än sökte göra sig till bolsjevik. (Fascisterna påstodo sedan själva att han var i förbund med dem!) Han blev avsatt. Exgreven av Moriones fick följa i Ardids spår och från andra platser plockade man bort tvivelaktiga officerare och chefer. Men väl att märka – dessa avsättningar förekom endast i de avdelningar av armén som rest sig. I de andra ändrades inte på befälsposterna. Terál och Cartón, för att nu ta ett par exempel, fortsatte att kommendera sina divisioner i Extremadura. Ciutat, Durán, Federico de la Iglesia, fortsatte på sina befälsposter i Levanten. Mantecon – sorgligt ryktbar som generalguvernör av Aragon efter det att Lister ockuperat regionen, liksom en gång hertigen av Alba från Nederländerna – behövde inte betala sin blodsskuld. Han fortsatte att vara armékommissarie. Ty Försvarsrådet – långt ifrån att känna hämndlusta – förstod nödvändigheten av att garantera motståndet mot fienden och undvika en ny resning. Men massor av vårt folk var inte överens om vår taktik. De tyckte vi voro för snälla:

– Tänk om stalinisterna vunnit! Stackars ass i så fall!

– Ja, – det är kommunisterna, det, svarades det.

Tidningen ”CNT:s” kampanj, som jag i föregående kapitel nämnde om, vilken förordade och talade för det proletära broderskapet mellan kommunisternas proletära medlemmar och våra styrkor, den kampanjen framkallade protester, inte minst mot mig personligen:

– Men vad betyder nu allt detta? sade kamraterna till Val. I samma spalter där man hela tiden levererat batalj mot Stalins söner, där söker man nu befria dem från folkrättvisan, sedan vi väl besekrat dem på bekostnad av eget blod! Vad tror du de hade gjort med oss om de lyckats med sin kupp? Här gäller det att dräpa ohyran en gång för alla! Kom ihåg Kronstadt och Ukraina! Glöm inte Barcelona, Aragón och tyranniet som de tvingat på oss under hela kriget! Glöm inte illdåden och morderna vid fronterna och bakom. *Kan* ni över huvud taget glömma det?

– Vad vi inte glömmet är att fienden lurar, att vi förlorat en vecka, att allt kan brista om denna hatstämning får räcka längre. Vi måste förstärka den proletära muren mot fascismen. Endast arbetarklassen är revolutionär och antifascist till slutet.

Vad som hände bland kommunisterna var något förfärligt. För att rätt fatta detta, måste man ta med i räkningen den torra och hårda stalinistiska fanatismen, miserabel och olycklig då den blir fullkomligt konsternerad inför friheten. En kavalleriskvadron som givit sig av från Alcarria-fronten under striderna i Madrid, vände efteråt inte tillbaka till sin plats utan gick hel och hållen över till Franco! På en del frontavsnitt hände det att kommunistiska korpraler och

sergeanter fängslade lojala republikanska officerare och förde dem över till motståndarlägret. I de arméenheter, som kämpat under "P. C.-stjärnor", steg antalet deserteringar dag för dag och nådde en sådan siffra, att man måste dra tillbaka hela bataljoner från skyttegravarna. På samma gång, under det kriminella inflytandet från några stalinistkommissarier och chefer, lojala endast mot sitt parti, gingo många soldater hem till sitt, så att en "spontan" demobilisering av vår armé påbörjades.

Nya bevis på Negríns brottslighet.

Det problem som det kommunistiska sabotaget mot Rådet förorsakade var fruktansvärt. Hur skulle man kunna möta det? Med avsättningarna var det otänkbart att nå effektiva resultat. Dessutom väntades varje ögonblick en fientlig offensiv och vem skulle i hast kunna stampa fram nya officerare, i stånd att föra kommando under ytterst försvårade omständigheter? Inte skulle det heller tjäna något till att fylla fängelserna. Efter att ha funderat på alla möjliga utvägar beslöt man att slå in på denna väg: Propagandan inom armén skulle vara välvillig mot kommunisterna å ena sidan men å den andra samtidigt skrämja upp de illojala kommunistcheferna. A. P., "CNT:s" och min redaktionssekreterare, fick uppdraget att redigera "La Voz del Combatiente", centrumarméns dagliga tidning. Och från dess spalter satte han in med samma kampanj som vi i "CNT" och "Claridad" börjat föra. Casado, i sin egenskap av försvarsrådman, tillställde de lojala cheferna och kommissarierna ett cirkulär, i vilket han rekommenderade dem att tala med kommunisterna i sina arméenheter, begära att de klart skulle ange om de stodo på Rådets sida och i så fall kunde stanna på sin post. I motsatt fall skulle de lämna posterna och samlas på en viss plats varifrån de inom sex dagar skulle föras till en hamn, där de kunde få ta en båt och lämna Spanien. Denna generösa plan fingo vi knappast tid att genomföra, men ändå evakuerades många kommunister dessa dagar, dagar då det för oss ansågs som en vanära att ha passet i fickan.

Men dessa åtgärder löste inte problemet. Att kommunisterna kunde sabotera Rådet berodde främst på att de rörde sig – och det gjorde vi alla! – i en nederlagsatmosfär. Vår huvudsakligaste fiende, fruktansvärd och omöjlig att slå, var den situation i vilken vi befunno oss: andlig, fysisk, ekonomisk, politisk och militär utmattnings. Till detta kom så ängslan för att fienden skulle vältra sig över oss på nytt med all sin styrka och slagkraft.

På nytt måste vi sätta vakt utefter kusten. Baztán och Marín reste till Cartagena och Alicante. Där försäkrade man dem att ingen som var i vapenför ålder skulle lämna landet. Men självbevarelsedriften var starkare än hedern – hos en massa människor. På nätterna fylldes kustens vikar av flyktingar som sedan gåvo sig iväg t. o. m. i små fiskarbåtar ... Många av dem hade pass som de fått utställda under föregående etapp och en del hade på illegalt vis skaffat sig dem, genom underordnade myndigheter och organisationer. I övrigt var det för dessa människor viktigast att de kunde rymma. Med eller utan pass, det var en underordnad fråga.

I Alicante, där avresa ordnats för kvinnor och barn, gav sig "hela världen" på flykt. En dag kom vår kamrat Cascales för att visa oss det pass som en underordnad myndighet i hemlighet utställt åt honom. Samtidigt berättade han att han befunnit sig ombord på "American Trader", med vilken många hundratals antifascister flydde. Men Cascales hade hoppat i land, "för jag hade lust och så var det inget mer med det", som han sade. Val föreslog då Casado att skicka dit en brigad för att undvika oordning och störningar.

– Gott, jag är överens, men om nu också brigaden ger sig av... ?

I armén fortsatte upplösningen; tappra pojkar, som sedan krigets början varit vid fronten, frivilliga milismän som deltagit i hundratals hårda strider, gingo över till motståndarens sida, försedda med ett gevär eller en kulspruta, som om de trodde sig på så sätt kunna köpa nåd av bödlarna. På samma sätt ökades antalet av dem som återvände till sina byar och hemstäder. Till vår rörelses försvarskommitté kommo många chefer för arméenheter, de kommo på ett sätt som aldrig förr: de voro ängsliga och rädda!

– Hör på, Val. Det är nödvändigt att göra något för att hindra sammanbrottet.

– Ja visst. Ingen tvekan. Skjut de fega!

– Men de äro inte fega. Det är så ... jag vet inte hur det är fatt. Men hur skulle jag kunna skjuta dessa pojkar som slagits som lejon vid min sida? När jag ser dem påminner jag mig allt vi upplevat tillsammans under tiden i fält ... De ge sig nu iväg som den mest naturliga sak i världen, de smita inte. Jag måste sluta ögonen för att inte se dem. Det sliter hjärtat ur bröstet på mig!

– Se bara till att inte fronten bryts sönder.

– Fronten, säger du! Hm, det kanske inte ser så farligt 134 ut på håll, men tro mig, när du minst anar det bryter den ihop.

– Till din post! Mer energi och mer tillförsikt. Än så länge gäller det att mäta sig med fascisterna.

Efteråt talade vi om saken. Chefernas ansvar var ohyggligt. Man kunde inte överge dem i deras fasaväckande situation. Ty även om det inflytande som demoraliseringen i landet bakom fronten hade på trupperna, inte var så omöjligt att bemästra, bedrevo fascisterna från sina skyttegravar en intensiv propaganda bland våra soldater. De lovade guld och gröna skogar, talade om sina triumfer, föreslogo massövergång, rådde pojkarna att häkta officerarna och sade att de bara skulle bli kanonföda om de envisades med att tjänstgöra som skyddsmur åt några ledare, vilka talade om motstånd för att kunna organisera sin egen flykt.

– Ser ni inte vad Negrín gjorde? Har inte de kommunistiska ledarna lämnat er i skyttegravarna? Alltså, Rådet kan göra likadant. De offra er, för att de själva inte skola nås av Spaniens rättvisa. Arriba España, grabbar! Leve "El Caudillo", kamrater!¹

I landet bakom fronten växte "femte kolonnen". Falangens "banderas" tog emot alla räddhågade, alla förrädare. Säkerhets- och Asalto-polisen gick ur våra händer. Vi fingo klart för oss att Negrín tydligen inte haft en aning om att hans regering levat på toppen av en vulkan. Det spreds ett fascistiskt manifest under nattens skyddande mörker. Det hade samma ton som skyttegravspropagandan. Två timmar efter sedan vi fått tag i ett exemplar hade vi också reda på vilka som utfört tryckningen. Två stackars satar, tyngda av år och många barn, utsvultna och förtvivlade. De darrade av ängslan, tiggde om nåd och kastade sig på knä. Vi arkebuserade dem inte. Tack vare deras förklaringar lyckades vi komma åt fascistorganisationer i staden.

Manuel Valdés, fascistchefen i Madrid, lyckades komma ut ur fängelset under stridigheterna. Vi hade inte kunnat få tag i honom och inte heller polis som vore villig att utföra uppdraget att söka och häkta den mäktige. Girauta såg sig tvingad att personligen utföra en del häktningar, då han inte litade på sina poliser. Vi inom Rådet sökte bemästra denna allvarliga situation. Det

¹ Arriba España! = de spanska fascisternas "heil Hitler", betyder "Upp med Spanien!". "El Caudillo", det spanska ordet för "Führer", "ledaren" (så kallas nu Franco). *Övers. anm.*

gällde att få fatt på den som släppt ut Valdés, sen fick det vara vem det vara må, dödsstraffet skulle han inte undgå. Rubio, ordföranden i Röda korset, slank oss ur händerna. Han var, som jag förut sagt, vänsterrepublikan. Flera försök gjordes och en del husundersökningar företogs.

Några dagar därefter måste Miguel San Andrés, medlem av vänsterrepublikanernas parti och vårt justitieråd, lägga sig på ett sjukhus för att opereras. Då vi hade så överfullt av arbete fingo vi aldrig tid att hälsa på honom. Antagligen funno fascisterna honom på sjukhuset, då de tågade in i Madrid.

Den 18 mars skickade Besteiro ett telegram till Trifón Gómez, uppmanade honom att hos mexikanska ambassaden efterhöra hur många emigranter från vår zon som kunde bli mottagna i hans land. I samma telegram fick Gómez uppdraget att i samarbete med Fernando de los Rios söka få Washingtonregeringens tillstånd att låta emigranterna resa med USA:s handelsfartyg, dessutom söka en finansgrupp som kunde förskotta en viss procent på värdet av en del varor som befunno sig utanför Spanien, söka komma till en förnuftig uppgörelse med Hannover Sales Corporation, i vilken firma man före Barcelonas fall deponerat en miljon dollars för köp av lastbilar. Gómez fick dessa och andra liknande uppdrag, ty det visade sig ju omöjligt för honom att kunna få ut ett rött öre av den s. k. negrinregeringen. Denna regering hade – enligt ett meddelande från spanske ambassadören i Paris – den 10 februari 1937 skickat en enorm guldsändning till Ryssland (510,079,529 pesetas). Despositas, gjorda i London, översteg en summa av tre miljoner pund sterling och säkerligen fanns i Frankrike en minst lika stor summa. Frankrike, de korrumperade finansskandalernas land framför alla andra, var uppskakad av Negríns och hans hejdukars finansiella omoral. Méndez Aspe, vilken i Argentina köpt en last av 3,600 ton kött, återkallade ordern och annullerade ett kontrakt som han träffat med en engelsk firma om leverans av 3,000 ton ”bacalao”. Om denna senare annullering skedde före eller efter det att han åt spanjorerna i koncentrationsläger gett 4,800 lådor kondenserad mjölk och några ton andra livsmedel, kan jag inte säga, men det har ju inte så stor betydelse.

Allt detta behövde inte vara främmande för dem som förstått Negríns ”motstånd”. Jag citerar här ett brev från. Gómez till Fernando de los Rios:

”Jag kommer ihåg, att då jag den 9 februari sammanträffade med regeringschefen Negrín och finansminister Aspe i spanska delen av Le Perthus och framlade nödvändigheten av att förse centrumzonen och söderzonen med livsmedel, yttrade Negrín något svävande om att visst skulle zonen förses med livsmedel, men man skulle akta sig för att magasinera. Méndez Aspe var mera rakt på sak, ty ordagrant sade han att 'det hela kommer bara att vara ett tiotal dagar och om det finns livsmedel i zonen för så lång tid, så är jag inte anhängare av att skicka dit mera!' Senare, vid en sammankomst som vi höllo i Paris, påminde jag honom om hans ord i Le Perthus. Då svarade han: Den uppfattningen var inte endast min, den var regeringens.”

De räknade med kriget som avgjort och slut, likväl reste skurkarna tillbaka till Madrid för att svamla om ”motstånd”! Om detta inte är ett brott, vad är då brottsligt i denna värld?

Men vi fortsätta! Sedan Trifón Gómez förhandlat med *Campsia Gentibus* och Méndez Aspe, drog han den slutsatsen, att den förra inte hade några varor för Spanien och den senare inte en centimo för spanjorerna. Vad beträffar inkasserandet av en del fonder och vissa spanska produkter som fanns lagrade i utlandet, voro Gómez' alla ansträngningar resultatlösa. Det skulle inte återstå annat än att företa nya värdeexporter för att skaffa de medel, som behövdes

för att täcka de mest omedelbara och skriande behoven. Först och främst fattades bensin. Men då vi förut påmint om den saken hade man svarat att tidigast den 12 april skulle vi kunna få bensin. Gómez uppsökte mexikanske ministern i Paris för att söka åstadkomma omedelbar leverans av rimlig kvantitet, men ministern var borta och hans ställföreträdare var försvuren åt Negrín – alltså, plus minus noll ur det besöket.

En blind längtan efter fred liksom låg i luften och det var nödvändigt att nå därhän. För oss kunde freden inte vara detsamma som att likvidera kriget på vad sätt som helst, ty efteråt ... Det behövdes ett stort moraliskt mod för att öppet nämna det som alla människor viskade om. Efter en grundlig undersökning av situationen visade sig Rådet ha detta mod. Man beslöt att föreslå fienden fredsförhandlingar, som svar på de proklamationer som fascistpropagandan riktat till vår zon via Radio Nacional och med officiös karaktär. Detta beslut fattades samma dag som överste Francisco Ortega försiktigt meddelade Casado, att vid Jaramafronten, besatt av tredje armékåren, började fienden intensivt att röra på sig. Tydligt och klart var detta början till en offensiv i stor skala. Vi räknade då, må så vara överdrivet optimistiskt, med att ”försena” ockuperandet av vår zon två, tre veckor; tillräckligt lång tid för att värdigt och lugnt genomföra evakueringen av dem som ville och måste lämna landet. Rådet började därför att än mer intensivt anskaffa skepp och båtar för ändamålet. Detta för att ha allting förberett till den dag då intet mer kunde hejda den fascistiska lavinens rullande ...

Fredsförhandlingar inför folket.

Att ta steget fullt ut till fredsförhandlingar, det skrämde oss. Inte ens Negrín vågade sig på att öppet göra det. Ingen vågade, fastän det i vår situation var en allmän önskan hos folket och den enda lilla skymten till utväg ur svårigheterna. Vi grepos av en märklig fruktan. Det gällde att växla ”jargong”, byta ut parollerna och propagandan från de gånga två åren mot en diametralt motsatt. Och denna ängslan för klara ord, gjorde att man från Rådets mikrofon natten till den 21 mars, radierade ett chifferbudskap till fienden, en inbjudan till förhandlingar. Vilken verkan hade detta i vår zon? Folket anade vad budskapet betydde och det enda som störde dem var att budskapet skickats med code. Detta konkreta faktum – relation med fascisterna för att förhandla om fred – upptog folket väl, och zonens press beskrev, utan undantag, denna handling som en heroisk gest av Rådet.

I våra, den frihetliga rörelsens, kretsar tog man illa upp att budskapet sändes per chiffer. ”Brist på klarhet och öppenhet”, hette det. Vår Försvarskommitté fick naturligtvis som vanligt registrera vad som rörde sig inom rörelsen och vid ett möte måste kommittén behandla händelsen ifråga. Visst hade en dumhet begåtts, men annars kunde man hoppas en del av förhandlingarna. Men varför inte utnyttja dem som det bästa propagandainstrument i fiendezonen? Där, i deras etapp, torterad under fascistoket i över två långa år, där ha vi en reserv! De önska fred på båda sidor om fronten. Med freden spekulerade fienden mot oss, vi borde också spekulera mot fienden, just med freden! I båda lägren skall man känna till förhandlingarna! Och den saken föreslogs i Rådet av Val och Marín och budskapet från dagen innan radierades på nytt, men nu på ren och klar kastilianska. Det var åtta, tio rader, i vilka Rådet uttryckte en önskan att få komma till tals med Burgos för att uppnå fred, en värdig och spansk fred. Folk andades ut med oförtydlig lättnad. Vi i försvarskommittén beslöt^o att ge händelsen stort rum i vår press och per radio och på allt sätt köra med den i propagandan. I syfte att formligen dränka Franco i ett skri på fred i hans egen zon. Och, om inte det skulle lyckas, beslöt vi att genast sätta igång med planen att organisera ett tiotal kolonner om tusen man vardera, försedda med lämpliga vapen och avsedda att tränga in i fiendens etapp. Dessa kolonner skulle vara smidiga och starka på en gång., ha inkorporerade i sig de bästa

antifascistiska militanterna och försedda med god politisk och militär ledning. Om så fienden skulle kasta sig emot en av den reguljära arméns fronter och få den att vika – den var ju i så dåligt skick – skulle kolonnerna kasta sig till attack fullständigt självständigt och naturligtvis då, mot fiendens svagare punkter, utan annan uppgift än att tränga in i fiendens etapp och få den att revoltera eller – duka under på försöket.

Detta förslag måste vi hålla hemligt, inte bara därför att överraskningsmomentet var nödvändigt för effektiviteten, utan också därför att vi i och med att vi föreslog^o fredsförhandlingar även officiellt måste växla politik. Under kriget förlorade vi – i själva aktionen – den revolutionära karaktären; med fredsförhandlingarna måste naturligt fast beklagligt nog, de antifascistiska önskemålen underordna sig de spanska. För att med någon verkan kunna tala till båda lägren måste vi ta steget till den sak som förenade båda: kärleken till vårt land, patriotismen – om man så vill, bara detta ord inte hade en så falsk och dålig klang i alla andra språk. Det återstod oss att visa att inget annat än kärleken till Spanien inspirerade oss, att det endast var kärleken till Spanien som drev oss till fredsförhandlingar.

Den frihetliga rörelsen som rätt fattade det hela, publicerade och radierade ett manifest från rörelsens nationella försvarskommitté Manifestet signerades av Juan López (generalsekretären) och i detta skisserades fredsvillkoren upp. Detta manifest fann anklang i hela zonen. Omedelbart efteråt for López, Celedonio Pérez och en socialistisk kamrat, åtföljda av överstelöjtnant Carlos Romero – vilken några dagar innan återkommit från Frankrike med viktiga upplysningar – till Paris för att försöka samla upp så mycket som möjligt av republikens värden. Celedonio, den kamrat som drog mig in i den anarkistiska rörelsen, kom hem till mig för att ta farväl. Vi drack ”kaffe” tillsammans. Han tittade på min lille son som klättrat upp i mitt knä och vid åsynen av det hem som otvivelaktigt snart skulle komma att upplösas, bad han med tårar i ögonen att bli befriad från sitt uppdrag, att få vänta till sista minuten och dela vårt öde ...

Försvarsrådet utsåg Casado och Matallana som sändebud till Burgos, om fascisterna nu accepterade dem som representanter för vår zon, och så begärde vi fräckt ett sammanträffande. Fascisterna svarade med ett chiffrertelegram, i vilket de inte talade om ”reglerande” utan om ”kapitulation”. De ville inte höra talas om annat än kapitulation utan några som helst förbehåll. Det hela föreföll oss på sätt och vis hoppfullt, ty av vidare detaljer framgick att ”för reglerande av vissa materiella punkter i samband med kapitulationen är det nödvändigt att en yrkesofficer kommer hit, försedd med vittgående fullmakter”. Alltså – de medgav^o trots allt en viss marginal för diskussioner. Naturligtvis meddelade de att dessa förhandlingar inte kom dem att förändra inställning och påpekade att vår skrivna och muntliga propaganda hade en ton som stod i motsats till vår önskan om fredsförhandlingar. Detta påpekande övertygade oss om vikten av att fortsätta propagandan om vår vilja att slåss om de sökte krossa oss.

Under den sarkastiska titeln ”*Concesiones del Gobierno Nacional*” – ”Den nationella regeringens eftergifter” – översände fascisterna följande ”grundval för likvidation”:

1. Det nationella Spanien vidhåller sina erbjudanden om pardon, vilka gjorts per radio och i proklamationer. Det nationella Spanien skall vara generöst mot alla dem som, utan att ha begått några brott, lurats in i striden.
2. Chefer och officerare, vilka lägga ned vapnen och ej äro skyldiga till sina kamraters död eller andra brott, tillerkännas, utom nåd till livet, även andra förmåner och välvilja, vars storlek och karaktär bero av de tjänster som de i dessa sista ögonblick göra Spaniens sak, eller

om deras insats i kriget varit av mindre omfång.

3. De, som sträcka vapen, undvikande onödiga offer, och ej äro skyldiga till mord eller andra brott, kunna erhålla en ”salvoconducto” (egentligen ”passersedel för resor”), som ställer dem utanför vårt territorium, åtnjutande emellertid full personlig säkerhet.

4. De spanjorer som i utlandet gottgöra sitt hittillsvarande leverne tillerkännas hjälp och beskydd.

5. Varken innehav av tjänst inom den röda zonen eller enkelt medlemskap i politiska läger som äro fientligt inställda till den Nationella Rörelsen, ger anledning att ställas till ”brottsligt ansvar”.

6. Brotts som begåtts under det röda herraväldet omhändertages endast av Justitietribunalen. Civilstraffen mildras med hänsyn till den dömdes familj.

7. Ingen skall undanhållas friheten för begångna brott längre tid än som åtgår för hans korrektion och återuppfostran.

8. Fördröjning av kapitulationen och gagnlöst motstånd mot vår framryckning, bli orsaker till allvarligt ansvar och detta utkräva vi i namn av det blod som onödigt ljutits.

Det är en självklar sak, att Nationella försvarsrådet inte accepterade sådana ”eftergifter”. Eftergifter åt fascismen! De grundvalar för fred som Rådet föreslog voro följande:

1. Kategoriskt och avgörande erkännande av nationell överhöghet och landets integritet. Även om vi tilltro Nationalregeringen att hysa samma intresse söm vi av att erkänna denna princip, tro vi det dock vara nödvändigt att garantier lämnas för att ingjuta tro och tillförsikt hos egna och andra, garantier för säkerheten och allvaret i ett sådant erkännande.

2. Säkerhet för att de civila och militära element som tagit en värdig del i denna blodiga strid, behandlas med största respekt beträffande person och intressen.

3. Garanti för att sanktioner eller repressalier icke övas mot andra än sådana som av vederhäftiga domstolar dömts för brott. För att undvika misstag är det nödvändigt att klart definiera vad som skall hänföras till politiska brott och civila brott.

4. Respekt för de yrkesmilitärers liv och frihet vilka icke gjort sig skyldiga till ”civila brott”.

5. Respekt för de milismilitärers och kommissariers liv och frihet, vilka inte uppträtt brottsligt.

6. Respekt för de offentliga funktionärernas liv, frihet och intressen, enligt samma villkor som ovan.

7. Tillstånd för en tid av minst 25 dagar för de personer som vilja lämna det nationella territoriet.

8. Vid ockuperandet av zonen få varken italienska eller moriska trupper närvara.

9. Nationella försvarsrådet godkänner dessa grundvalar.

Man hade klart och tydligt sett att fascisterna medelst sina ”eftergifter” – i vilka man kunde utläsa ”fullkomligt rättsligt förfarande” mot alla som inte förrådde oss – sökte ernå en resning i vår zon till deras favör. Rådets förhandlingsbas innehöll en diplomatisk ”pik” i första paragrafen, medan vi med de sex följande sökte dela upp vårt folk i två huvudgrupper, just för att den ena – utan livsfara – skulle kunna stanna i Spanien och den andra, som löpte risken att dömas till döden eller livstidslånga straff, skulle kunna lämna landet. Medelst den åttonde

punkten sökte man skapa möjligheter till att genom frånvaron av de hatade kolonial- och inkräktartropperna skapa en gynnsam atmosfär då massorna av spanjorer som varit skilda i över två år återigen skulle finna varandra. Denna gynnsamma och opolitiska atmosfär kunde kanske bidra till att stäcka ockupationsarméns framfart ...

Inkräktarna godtaga ingen pakt

Den 23 erbjöd sig Rådet att till Trifón Gómez i Paris skicka alla nödvändiga uppgifter beträffande varor som vi kunde exportera. Samtidigt ombads han att på nytt stöta på hos Martínez Barrio – ordförande i den stora Comité Nacional de Ayuda a España – samt hos *Mid Atlantic Shipping Co* – vars flotta hade en kapacitet av över 150,000 ton – för att förmå dem att sända några fartyg. Samma dag landade i Gamonal, nära Burgos, en av våra flygmaskiner och ur denna steg två av Rådets representanter: överstelöjtnant Garijo som subalternchef med ”vittgående fullmakter” och kommandant Ortega – jag påminner mig just nu inte hans förnamn – i egenskap av den förres adjutant och sekreterare. Garijo, vilken befordrats två gånger under föregående regeringar, var ingen vänsterman och låtsades heller aldrig vara det. Men han var lojal. Tillhörde under den tid som gått till historien under namnet ”Madrids försvar”, d. v. s. november 1936, centrumarméns generalstab och blev sedermera medlem av ”Agrupación de Ejercitos” i vår zon. Hans begåvning visades bäst genom organiserandet av vårt hemliga underrättelseväsende i fiendens zon. Två representanter för Franco mötte för att ta emot de våra. Den ene av dessa, den viktigaste personen, var överste Hungría, en farlig typ som före kriget sysselsatte sig med att i hemlighet studera de revolutionära inflytanden som förefanns bland folket och under kriget var han en av de mest framträdande representanterna för den antiproletära förföljelsen i francoläget.

Garijo försvarade Rådets villkor: Hungría ansåg en del av dem för antagbara. Man föreslog honom då att han skulle skriva under ett dokument, vari uppräknades de punkter där de båda lägren kunde anses vara, överens, eller också en deklaration av meningsskiljaktigheterna; detta för att senare kunna stå till ansvar inför landet. Han förklarade att han inte kunde göra detta. Han var mycket hövlig i sin konversation men vidhöll oböjligt ”kapitulation utan förbehåll” och som bevis på denna oböjlighet visade han Garijo en bred plan – militär, inte politisk – för ockuperandet av vår zon. I denna plan stipulerades i detalj vad Rådet hade att göra vid en viss tidpunkt, precis som i en operationsorder. I detalj, sade jag. Ja, där stod vad Rådet skulle göra vid ett visst klockslag på en viss dag med en viss arméenheter – så minutiöst var det hela uppräknat. Bl. a. skulle vit flagga hissas i vissa positioner, officerarna skulle fångslas och trupperna ge sig, myndigheterna skulle utbytas mot fascistiska sådana och som förebådande gest ”symboliskt överlämnande av republikanska flyget”. Detta sista skulle, enligt planen, ske mellan timmarna 15 och 18 den 25 mars. Allt detta var ju inte annat än en förolämpning mot oss. Då Garijo fick detta dokument förstod han att han inte kunde fortsätta i Burgos ...

Han förde dokumentet till Madrid och Rådet började genast att överlägga. Det föreföll oss alla från början till slut vara en skurkaktighet som endast kunde uttänkas av folk, som äro vana vid förräderi. Val kom till Försvarskommittén med en kopia. Där sades genast ifrån att det var nödvändigt att slåss. Fiendens attack skulle inte låta vänta på sig. Men det gällde att fördröja den på vad sätt som helst. Den 24, i Paris, besöktes Trifón Gómez av en delegation för kväkarna, vilken frågade Gómez om Rådet möjligen ville att kväkarna skulle göra direkta hemställningar i Burgos för att uppnå fred. Han svarade att ”vi är ytterst tacksamma för varje försök som ni kan göra för att söka hjälpa till med evakueringen av de spanjorer som måste lämna vår zon”. I Rådet beslöt man att å ena sidan varsko de höga kommandona för att de

med största energi skulle slå tillbaka varje angrepp, samt å andra sidan att fortsätta med försöket i Burgos. Det begärdes att nytt sammanträffande och detta accepterades av Burgos. Den 25 återvände Garijo i sällskap med Ortega till Burgos och de förde med sig samma politiska propositioner som förra gången samt därtill en materiallockuperingsplan för vår zon, mycket detaljerad och varigenom vi trodde oss kunna vinna minst tjugo dagar för att under denna tid hinna ordna evakueringen av de ”komprometterade”, som termen löd. Hungría och hans följeslagare förstodo att i Madrid förväxlade man inte fred med förräderi. Rådet ville, på grundlag av den naturliga och realistiska nödvändigheten att erkänna fullbordat faktum, förhindra skamlös flykt och rädda hundratusentals hotade liv undan den hotande katastrofen. önskade Franco inte bara militär triumf – var det också hyeneinstinkten som drev honom att vilja – bada i blod? Hungría diskuterade mycket hövligt även nu, och snart befunno sig båda i färd med att redigera ut de fredsstatuter, vilkas slutgiltiga erkännande berodde på Burgos och Madrid. Men plötsligt kallade ”Hans excellens generalissimus” på Bin tjänare Hungría, befallde honom att göra slut på de där förhandlingarna och gav en mycket kort tid för Garijo och Ortega att förpassa sig ur fascistzonen. De vände därför omedelbart om till Madrid, trots att väderleken inte var så lämplig för flygning.

Efteråt publicerades i Rom- och Berlinpressen en massa kommentarer till denna ”ledarnas djärva gest”. Det är mycket möjligt att ”ledaren” kände till opinionen inom sitt eget läger och verkligen ville förhandla och underskriva en pakt med Rådet, men att inkräktarna, herrarna i Rom och Berlin, förbjödo den saken. Varje form av pakt hade varit till nackdel för dem, och den ”store ledaren Franco” hade ju ingen egen, spansk vilja. Saken förblev tydlig och klar, de som frambesvurit kriget i Spanien för att skaffa sig några viktiga operationsbaser, för att skaffa sig en ny imperialistisk position gentemot England och Frankrike, de kunde inte godkänna en fred mellan spanjorer, inte ens då de kunde vara säkra på att de antifascistiska ledarna skulle försvinna ur landet.

Då vår Försvarskommitté fick kännedom om detta, började man på allvar syssla med att stampa fram de förut nämnda autonoma kolonnerna. Propagandan stegrades och våra militanter samlades än en gång på syndikaten, beredda ... En del tidningar fingo känna på ingrepp. Det var sådana tidningar som av byxångest lutade åt förräderi. I flera provinser utnämndes ”förtroende”-guvernörer, och Pedrero åkte ut ur SIM där Salgado på allvar fick hand om ledningen. Salgado och jag gävo oss iväg till marinministeriet, där som förut påpekats, SIM för Centrum hade sina lokaler. Jaha, där höllo alla människor på med att bildligt talat packa sina resväskor. Pedrero hade utfärdat pass åt hela personalen och de som dröjt sig kvar visade en så feg och räddhågad uppsyn att vi måste dra på munnen. Men vi förstodo också att vi blivit lämnade ensamma. Och varför skulle vi söka hålla tillbaka dessa människor, vilkas antifascism hela tiden varit synnerligen tvivelaktig? De skulle bara vara till hinders. Låt dem fara!

Vi beslöto att stanna i lokalerna och vi togo emot de av den gamla personalen som ville stanna, säkra pojkar alltså.

Vi satte igång arbetet genast; under tiden började bilarna att defilera utanför, personalen och Pedrero avtågade med sina koffertar. I sista minuten lyckades vi hindra bilrovet. De högre SIM-agenterna ville nämligen åka ”två och två” i bilarna, precis som om det rört sig om en behaglig utflykt. Vi skulle inte haft en bil kvar om de fått råda. Därför skickade vi en soldatpiket till garaget och förbjöd utlämnandet av bilar. Herrarna i SIM fingo packa ihop sig i de bilar de redan snappat åt sig ...

Då ”avskedet” var avklarat begävo vi oss ned för ett besök hos fångarna. Feliciano López de

Uribe, exfiskal i Madrid och av folket kallad ”Burgosfiskalen”, en man som sålt sig åt kommunisterna bara för att få en position som tillät honom leva flott, kastade sig på knä framför oss. Överstelöjtnant Bueno grät och omfamnade oss samt bad oss hälsa till ”Segis”. Båda herrarna sändes per automobil till Valencia där de fingo löpa. De hade pass som de fått före vår resning och då de togo avsked av oss sade de:

– Och ni? Stanna inte kvar, för guds skull! Madrid är förlorat och om fascisterna får tag i er så ...

– Åh, kära vänner! Förlåt, men vi trodde inte att ni skulle uppföra er så här.

Vi voro, uppriktigt sagt, förargade över tonen i deras repliker. I huset fanns omkring ett trettiotal fängslade kommunister. Vi besökte dem. Först stötte vi på Girón och han ådagalade det största intresse för vad som rörde sig i Madrid. Han frågade efter läget vid fronterna, hur stämningen var, och om vi trodde oss kunna stå emot en fascistattack. Vi pratade nära nog en halvtimme med fångarna och från en del av dem skildes jag med en omfamning. De foro alla i omnibuss till Valencia.

SIM-byggnaden var så gott som tom. Pedrero lämnade oss fullkomligt utan pengar och andra medel; vi kunde inte ens betala de kvinnor som skötte rengöringen. Det enda som de lämnade till vår disposition, herrar Pedrero et consortes, var några buteljer likör, ett antal konjaksflaskor och viner från Malaga, Jerez, Bordeaux och Mosel ... (Mest glädde jag mig över de lådor Camelcigarretter och Partagás-cigarrer som tydligen inte fått plats i herrarnas väskor.)

Vi kommo i kontakt med SIM-agenterna på de olika platserna ute i zonen och nere i Andalusien, en del måste vi på något vis avsätta, andra kunde få vara kvar i tjänsten. Till Andalusien skickade vi en handfull kamrater – efter några dagar blev det tyst från dem. Än i dag vet jag inte vad de råkat ut för ...

Den 26 mars skickade Rådet två meddelanden till fascisterna, avsedda att uppehålla dem ännu några timmar. Men Burgos svarade ögonblickligen:

”*Viktigt!* Inför jätteoffensiven på olika punkter vid fronten råda vi fiendestyrkorna i linje att hissa vit flagga och utnyttja den korta pausen till att ge sig, begagnande i största möjliga grad de instruktioner som givits för frivillig kapitulation.”

Rådet beslöt genast att samtidigt som man vid fronten skulle slå tillbaka fiendens attacker, skulle man per radio i detalj offentliggöra förhandlingarna med Burgos. Republikanen José del Rio läste genast inför mikrofonen alla de meddelanden och förslag som jag här refererat. Olyckligtvis gjorde del Rio en del kommentarer, klumpigt och dumt men på en gång tvekande och i timid ton.

Striderna hade redan börjat på olika platser i Andalusien och Extremadura. Vårt folk, som de första timmarna slogs tappert, började sacka av under det att fienden vältrade på för fullt och lyckades kapa viktiga enheter. På natten förstodo vi att nederlaget var oundvikligt, men vi ville därför inte ge oss. Ännu den 27 mars kontrollerade vi ordningen i Madrid och folket som lämnade staden; det var ingen upplösning eller panik. Försvarskommittén utsåg de kamrater som hade att leda de förut nämnda kolonnerna. Då började fiendens attack på Jaramafronten. En vanvettigt hård kamp. Italienarna ville lämna Madrid isolerat från den övriga zonen och tvivelsutan lekte dem också i hågen att ta revansch för Brihuega. Den frihetliga rörelsens nationalkommitté sammankallade plenum med regionalkommittéerna. Tid: Nästa dag. Plats: Madrid. På morgonen telefonerade Val till mig från Försvarskommittén. Han kallade också på

en annan kamrat, vars namn jag här inte bör nämna.

”Kom hit! Redigera proklamationer och manifest för motståndarزونen! På ögonblicket, gosse! Redan i dag ska minst tre miljoner exemplar tryckas och de flygmaskiner vi ha skola kasta ut dem över Francolandet. Huvudtema i flygbladen: *Revolt mot inkräktarna!*”

Vi började skriva ut flygbladen. Jag föreställde mig vad det skulle bli av vårt folk, sedan kampen mellan fascister och antifascister slutat, och ett återuppbyggande skulle bli omöjligt därför att tyskar och italienare skulle vara herrar och bara tänka på att utnyttja landet och folket i ett nytt krig ... Tio, tjugo, trettio flygbladstexter ... jag skrev, förföljd av min livliga föreställning om vad som väntade spanska folket i dess helhet, skrev, upptänd av indignation, vrede och ett sista hopp, fylld av omtanke om det land där ett folk utan like lever och bor. Jag skrev, med samma geist som en gång i november ... Genast till tryckeriet! Sak samma om inte tidningarna först fingo ta del av texten. Bataljen var det intressanta. Madrid i november räddade sig genom folkets tro på sig självt. Varför skulle det inte kunna rädda antifascismens sak, heder och ära även nu? Jo, om det i fiendezonen också fanns resonans för fred mellan spanjorerna. Revolt mot inkräktarna! Fyra dagar, tre – ja, bara två om det inte går att fil mer, två dagar bara, för det sista försöket!

”Kriget är slut, kamrater!

Typograferna på ”CNT:s” tryckeri samlade sig kring i faktorn och lyssnade, då han läste upp texten till flygbladen för motståndarsidan. Sättarna lämnade sina linotyper, regaler och kaster, tryckarna sina snäll- och digelpressar och jag vet inte, men kanske de anade att detta voro de sista raderna från chefredaktören ... (Chefredaktören – hm! Nå ja, till gagnet var jag ju chefredaktör men i umgänget med pojarna på tryckeriet var jag väl närmast en slags lillebror, som man tåligt lyssnade på då han i bullrande entusiasm eller kokande ilska rasade något om dagens tema.)

Senare ringde ”blygesällerna” upp mig på SIM:

– Sno dej! Ge dej av kvickt!

– Är ni ängsliga? frågade jag. Vill ni inte tillsammans med mig uppleva en ny 7 november?

– Du din ... men det är klart att vi ska sätta manusen. Fast ... du ska se att ”dom” kniper oss just som vi står på huvet i kasterna!¹

– Äsch, ingen fara. Man slåss på skarpen.

Och nu var Madrids frihetliga rörelse på nytt under vapen. Gevär och handgranater skymtade i bilarna, maskingevären oljades och smordes på nytt. I Försvarskommittén kokade det av upphetsning och spring – åh, precis som i denna oförglömmeliga november! SIM sköttes av ett fåtal personer, men nytt och effektivt folk. Rådet, samlat till möte i ”Finansen”, mottog några representanter för Comité Internacional de Coordinación y de Información para Ayuda a la España Republicana.² Av denna representation fick rådet det fasta löftet om räddning av flera tusentals antifascister, just genom garanti av franska krigsskepp. Rådet tog arméns puls, som på en yrande sjukling, och teg, teg ... Vid middagstid brast Jaramafronten. Strax efteråt en ny katastrof: hela kompanier gingo över till ”dom”, andra gingo ifrån fronten och hem till sitt. Officerare och kommissarier funno sig ensamma. På två–tre timmar upplöste sig hela

¹ ”Dom” — Madridbefolkningens beteckning för fascistlägret. Antifascistiska lägret kallades ”vi”.

² Den stora inte internationella Spanienkommittén, där Georg Branting var Svenska Spanienkommitténs representant och där Spanien representerades av Don Martinez Barrio. *Övers. anm.*

tredje armékåren och de italienska kolonner som attackerade kåren marscherade fram till (kalla och Aranjuéz, för att från den senare platsen betäcka frammarschen från Ocaña till Tarancón, den lilla strategiskt viktiga staden utefter vägen Madrid–Valencia, c:a 80 kilometer utanför Madrid. Gonzáles Marín talade i radio och sökte ingjuta ny entusiasm för samling mot fienden. Men det var som förgjort. Jaramafiaskot fick snart farliga konsekvenser. Madridfronten försvagades ännu mera då en bataljon Carabineros gick över till fascisterna, utan att så mycket som lossa ett skott. Rådet skickade genast reserver till Carabanchel för att fylla luckan efter carabinerosbataljonen.

Inför dessa allvarliga symptom beslutade Rådet att evakuera Madrid och zonen. Ty nu tydde alla tecken på att staden inte bara skulle bli isolerad utan också utan försvarare, utan garnison. En evakueringsjunta grundades i all hast med representanter från folkfrontens olika organisationer och armén. Denna junta började arbeta i samma hus som vi i SIM, omedelbart, samma eftermiddag. Strax innan hade jag konsulterat Val och Casado och ringde så upp tryckeriet:

– Avbryt arbetet! Gå hem, pojkar!

– Ingen tid, va? Ska vi förstöra satsen?

– Nej, låt skeppen stå, ”dom” kan gott få läsa texten då ”dom” kommer. Salud, mina vänner, jag omfamnar er allesammans!

Salgado och jag ville ha säkerhet för att det inte skulle finnas en enda antifascistisk fånge i fångelserna, och då vi gjorde de nödvändiga undersökningarna fingo vi erfara att fångelserna voro tomma. Redan under den första skymningstimman hade fångarna gett sig av. I sjuksalarna funna vi bara fyra patienter, vilka inte kunnat ge sig iväg. De andra sjuka fångarna hade lämnat sängarna, insvepta i filter. Säkert hade de i minnet vad som skett i Toledo, där morerna tågade in i sjuksalarna med dragna knivar och styckade i vild blodtörst ... Då vi kommo tillbaka till SIM ringde min *compañera* och ville att jag skulle titta hem ett ögonblick, slita mig ur virveln för att åtminstone få se vår son. Hon fick mig att komma ... ty hon lät lillen prata i telefonen ... Vår organisation hade beslutat att inga kvinnor skulle ge sig av, undantagandes dem som innehaft politiska poster.

Ensam i nattmörkret travade jag på gatorna, besökte några vänner och bad dem gömma en del dokument åt mig, och så tog jag ett språng hem. I trapporna stötte jag ihop med folk som rusade iväg med väskor och bylten, trots att utfart ur Madrid ännu var förbjuden. Tårarna stodo mig i ögonen; sorg och en annan ännu mera förödande känsla fyllde min själ. Ack, detta Madrid, Spaniens hjärta, var krossat och kunde inte mer klappa ... detta Madrid, där även de sönderskjutna murarna och bombarderade gatorna voro mig så kära ...

Då jag kom innanför dörren märkte jag att min hustru log och försökte behärska sig.

– Nu är det här slut, packa våra saker! sade jag.

– Tur i eländet att våra ägodelar rymmas i en koffert! sade min hustru och försökte vara tapper.

– Det räcker med en handväska, min vän! svarade jag. Vår organisation har beslutat att ni kvinnor ska stanna kvar.

Dödstystnad lägrade sig över oss och fyllde vår själ. Den lille, som satt på golvet och stirrade på sin mor, blev överraskad av att se henne gråta.

Telefonen ringde. Det var Sócrates Gómez, son till Madrids civilguvernör, ledare för den

autentiska ”Juventud Socialista” och Wenceslao Carillos sekreterare i ”Inrikes”. Som gammal vän ville han nu varsko mig:

- Kom hit, Pradas, om du är ensam och kan. Trupper ha börjat tåga in i Madrid.
- Fascister?
- Måtte väl vara det, eftersom de komma från El Pardo, över Tetuan och Cuatro Caminos. De äro redan framme på Calle Bravo Murillo.
- Det var som själva f ...

Jag ringde genast upp min redaktionssekreterare:

- Var beredd på allt. Vänta mig hemma, jag skall hämta dig.
- Du är upprörd, gosse! Vad betyder det som nu kan hända? Nej du, behåll ditt lugn, säger jag dig. Tänk på att i ett enda ögonblick av svaghet kan man förlora många års historia. Jag tänker inte stanna hemma. Skulle just i väg för att redigera ”La Voz del Combatiente”.
- Gott, jag tackar dig för att du bromsade ... jag hälsar på dig på redaktionen.

Från Försvarskommittén begärde jag en bil och under tiden ringde jag upp Adolfo Prada, Casados efterträdare som chef för Centrumarmén:

- Överste! Kan ni säga om det är våra trupper som dra in i Madrid?
- Vad för något? Var någonstans?
- Vid Cuatro Caminos ... men är ni inte underrättad?
- Sannerligen, här kan man förlora förståndet!
- Tala med Casado. Hälsa honom att jag sticker iväg för att se vad det är fatt.

Då bilen kom körde jag först till Försvarskommittén och hämtade Gerardo López och ett par andra kamrater, varpå vi foro iväg till Cuatro Caminos. Då kommo fram till Glorietan¹, varifrån det var 500 meter till Universitetsstaden, svepte våra lanternor över en grupp soldater. Vi stego ur bilen och togo pistolerna i händerna. Toner av *jotas* och *fandangos*, handklappningar och guitarrackompanjemang omvälvde oss. Asaltogardister med geväret på axeln. Soldater, långsamt spatserande, lastade med maskinpistoler, handgranater och kartuscher. Sångerna och musiken kom från en grupp bredvid. Vi gingo fram till dem. De hade en massa vapen framför sig på marken; en konjaksbutelj gick ur hand i hand.

- Här kommer en liten droppe ”sorgenfri”! Kriget är slut, kamrater!

De voro tydligen fulla. En av dem hade baskermössa. Requetébasker.

- Vilken enhet tillhör ni? frågade Gerardo.
- Ge fan i enheterna. Vi är från alla håll, från bägge sidorna. Titta på den där! Halvtannat år i ”Clinico”, han var med Franco. Vi, samma tid i skyttegravarna där, republikaner. Åt helvete med bråket! Leve freden, kamrater!

Vi återvände till bilen och beslöto oss för att fara till de ställen där deserteringarna försiggingo, för att se om vi skulle kunna förhindra dem. Vid Tetuan de las Victorias stannade

¹ ”La Glorieta” — den centrala plats i stadsdelen där Metron, spårvägen och bussarna hade sin änd- och knutstation — 500 meter från närmaste skyttegrav. *Övers. anm.*

vi. Gatan var överfull av milismän. Hela bataljoner på promenad in till Madrid.

– Men vart i h-e går ni? Vad är det fatt egentligen?

– Vad som är fatt? Tja, vi har slutit fred i skyttegravarna.

– Ni?

– Ja, vi så klart. Officerarna har gett sej av ...

– Det är inte sant!

– Inte det? Hälften av dom stack i eftermiddags.

– Och ni har lämnat ställningarna?

– Solklart. I El Pardo har ”dom” och ”vi” kastat gevären i samma skyttegrav. För se ... många av vårt folk har gett sej av med ”dom”, för de hade familjer däröver. Några av Francos stackare har kommit med oss. Vet ni varför? Jo se, dom hade sån lust att se Madrid, krama om en flicka och gå på vift.

– Alltså, fascistfronten har ...

– Vicken jäkla front, va! *Se ha largao to Cristo a casal!*¹ På det här avsnittet finns inte en själ, varken av ”vi” eller ”dom”.

– Och nu då?

– Å, det kan väl inte vara sämre än förut, antar jag. Tro mej, jag har stått tre år snart i skyttegravarna. Det dör mera folk i striden än för arkebuseringspatrullernas ”blåbär”!

De hade slutit soldatens fred, krigarens fred, denne krigare som den auktoritära disciplinen tagit bort idealen för. En fred från skyttegrav till skyttegrav, en fred utan parlamentärer, fullkomligt instinktiv. El Pardo-fronten fanns alltså inte mer! Inte heller Casa de Campo, inte heller Universitetsstaden

Vi återvände till Försvarskommittén och något senare for jag med Val till samma plats. Soldaterna började då fylla gatorna inne i staden. Massor av dem kröpo ner i metrostationerna vid Cuatro Caminos. Ja, t. o. m. i andra ändan av Madrid döko dessa grupper av trötta soldater upp, i kvarteren kring Puente de Vallecas.

Var det vårt folk, eller Francos? Ingens. ”Kriget är slut, kamrater!” Den skyttegravsfrasen gick från mun till mun, från Andalusien till Extremadura, från Extremadura till Jarama och från Jarama till Manzanares' stränder – Madrid! Det var den som gjorde Madrids kapitulation.

Gråt över Spaniens brustna hjärta!

Val och jag foro till Rådet. Där beslöts strax efteråt att rådsmedlemmarna Antonia Pérez, Carillo, José del Rio och González Marín tillsammans med Miaja skulle resa till Valencia för att söka organisera, evakueringen och söka få hjälp av *Comité Internacional de Ayuda*. Från San Andrés hade vi inte hört ett ord. Inte hade vi heller tid att se efter på kliniken. Val och Casado stannade kvar i Madrid och strax efteråt stötte jag ihop med Besteiro i ”Finansen”. Det var svårt att i denna gamling igenkänna Largo Caballeros kampbroder under generalstrejken 1917. Men bara detta minne gjorde honom sympatisk i mina ögon. Jag respekterade honom,

¹ Ett typiskt uttryck på madriddialekt och motsvarar väl närmast på svenska: ”Varenda jäkel har steppat hem till sitt.” *Övers. ann.*

fast jag aldrig kunde förstå hans ”katedersocialism”. Jag anade inte att Trifón Gómez senare i brev till de los Rios skulle säga om Besteiro:

– Då män handla som han, så må de göra misstag och fel, men de förtjäna att man följer dem in i döden.

Där satt han på en soffa, rökte och bläddrade i papper, mager som ett skelett. Jag tyckte han såg ut som en mumie.

– Och ni, don Julian – frågade jag. Varför far ni inte bort?

– Nej, jag ger mig inte iväg. Våra rivaler har kallat mig förrädare och jag stannar i Madrid, för att svara på den beskyllningen, antagligen med min arkebusering. Dessutom, jag är så gammal ... Jag vill dela samma öde som detta folk utan like, så stort i lidandet ...

Rösten dog ut i en snyftning. Då först lärde jag känna Julian Besteiro, en helgjuten man.

Jag gick därpå till redaktionen för ”La Voz del Combatiente” och träffade där redaktörerna från ”CNT”. Redaktionsarbetet pågick som vanligt. Det enda ”ovanliga” var att skrivmaskinsflickan hittade en luxuöst framställd bok: Pasionarias föredrag inför stalinistpartiets senaste plenum. Mellan ett par blad fanns ett visitkort med författarinnans namn och alla hennes ”uppdrag” uppräknade. Den ostyriga skrivmaskinsflickan tog pennan och skrev under Pasionarias namn och titlar: ”Hälsar Franco och beklagar att hon inte kunde invänta honom i Madrid, som hennes önskan egentligen var.” Vi fingo oss ett gott skratt och kortet gick runt i gänget. Ett grovt skämt kanske, men ...

Jag vände tillbaka till SIM, men där fanns inte mycket att göra. Salgado begav sig hem för att hälsa på familjen och stannade hemma över natten. Strax efter att han gått kom vår rörelses Nationalkommitté på besök för att höra om det inte kunde göras något ”sjutusandjävla” trots allt. Om vi inte skulle kunna spränga de obebodda delarna av Madrid i luften? Åtminstone.

Uppriktigt talat, jag var alldeles slut av det jag nyss sett och detta i förening med tröttheten gjorde att jag inte orkade sitta i stolen. Jag gav en kamrat uppdraget att passa telefonerna och slängde mig på en packe tidningar

Klockan sex på morgonen kom evakueringsjuntan in, efter en hel natts arbete. Klockan åtta for jag till Rådet för att man där skulle stämpla några tusentals ”salvoconductos” som juntan överräckt åt mig. ”Finansen” var nästan tomt. I Casados ämbetsrum gav Val telefonorder till syndikatfederationen att de skulle skicka militanterna ur staden.

– Men, hör du Val! Passersedlarna då?

– De får fara utan dem. Vi har inte tid med sådant nu. Ring upp Salgado och ge er av till Försvarskommittén och där grejar ni sakerna tillsammans med Gerardo. Kvickt, ingen tid att förlora.

Casado satt bredvid och genom den andra telefonapparaten gav han order om demobilisering; gradvis demobilisering av Centrumarmén, för att vara exakt. Detta för att undvika att fienden skulle kapa någon av arméenheter och ändå avhålla sig från alltför kraftig framryckning.

Uppe på Calle Serrano 111, Försvarskommittén, fann jag Mancebo, Baztán och Amil och de sysslade nu med att bränna upp det som var viktigt att förstöra. Kamrater från olika ”barriadas” togo avsked av varandra och i det hårda famntaget sades utan ord vad det kostade på att förlora Madrid. Så kom Eduardo de Guzmán och honom skickade vi att söka få tag på en bil och helst med bensin till. Strax efteråt kom Mauro Bajatierra Min tappre och pittoreske

krigskorrespondent, en don Quijote i de mest sällsamma äventyr, med sin stålvilja besegrade de många åren.

– Hör du, gamle gosse, vad gör du här? Skynda dig till Federación Local, därifrån går det bilar till Valencia.

Han ville tydligen säga mig något, men kunde inte. Han omfamnade mig och gav mig så en extra klapp på axeln. Men då han skulle gå så märkte jag att han torkade tårar ur ögonen och så snodde han sina stora ”preussare” – precis som förr då han avlämnade sina ”krigskrönikor” på redaktionen.

En timma till stannade vi i Kommittén. Den timmen var som ett sekel av lidanden.

Mancebo gav sig av och Val ringde.

– Tio minuter har ni på er för att komma hit!

– Hör du, du! Vi ska väl åtminstone få krama om hustru och barn!

– Ta farväl per telefon. Tio minuter!

En sista, hastig titt över det hela: voro alla viktiga saker förstörda? Så började pojkarna att plocka in sig i bilarna. Salgado ringde upp sin compañera och då jag tog luren för att ringa upp min ledsagerska, nåddes mitt öra av en suck.

– Jag vet inte om vi ses. Man jag ska försöka.

– Om du inte kan så ... jag vet vad kampen vill säga. Vänta, lillen vill tala med dig.

Han, den lille, skrattade där han vilade i armarna på sin gråtande mor ...

Vi foro iväg till SIM och så till ”Finansen”. En halvtimma senare lämnade vi den byggnaden definitivt. Alla fackliga och politiska organisationer hade hunnit bra undan med evakueringen av militanterna. Madrid var dödsstilla. Då vår bil passerade Paseo de la Castellana sågo vi ett par grupper av arbetare betrakta vimplarna på vår bil, tecknen på att ”högsta kommandot” åkte i vagnen.

Casado sade mig senare i London: ”Om det då hade förekommit den minsta lilla protest skulle jag stannat i Madrid. Bättre då döden än att vara hatad av detta folk utan like!”

Vi passerade över Chamartin och kommo fram till Aragónivägen. Körbanan överfylld av bilar och alla slags fordon. En flod av människor rann mot Valencia ... över Barajas foro vi till aerodromen i Algete och därifrån talade Casado och Val per telefon med flera av Centrumarméns enheter. Då Mera och Verardini meddelade att demobiliseringen av fjärde armékåren snabbt genomfördes just då, gävo vi oss iväg till det flygplan som förde oss till Valencia. Aerodromens soldater voro på sin post och i bästa ordning. Vi samspråkade en stund med dem och Casados röst darrade av rörelse. Vi lyfte och på båda sidor om planet nere på marken blev kvar en hälsning: knutna händer lyftade mot höjden, den antifascistiska hälsningen ...

Vi skymtade Madrid, ”vårt” Madrid, och Salgado som satt åt höger och tydligast kunde se tornen, finnarna och den välkända silhuetten, började gråta som ett barn, av sorg över Spaniens brustna hjärta. De frihetsälskandes förlorade Mekka ...

Två timmar senare lämnade CNT–FAI–FIJL:s nationalkommitté Madrid. Klockan ett på eftermiddagen, då demobiliseringen var fullständigt genomförd för Centrumarmén, tågade fascisterna in i Madrid. Några kamrater som försinkat sig vid avfärden kunde i Tarancón

skymta de italienska trupper som brutit Jaramafronten...

Valencia. I Presidentpalatset sutto rådsmedlemmarna som lämnat Madrid, likaså Miaja, Burillo, Armando Álvarez Camacho och general Aranguren. Hela palatset var fullt av folk och det var omöjligt att arbeta där. Val beslöt att installera sig i ett hus bredvid, i den gamla Capitania Militar för Levantregionen. Vi satte oss i förbindelse med Almeria, Cartagena, Murcia, Alicante och andra orter, för att få reda på vad som hände i zonen. Miaja for med flyg till Oran i Afrika och Rådet uppdrog åt en av hans adjutanter, vår kamrat Barrios, att fara till Marseille för att sätta fart på hitsändandet av några fartyg ur Mid Atlantics flotta. Hälften av bolagets flotta skulle räckt för att alla de som ville embarkera skulle kunna få det. Man räknade med att några båtar redan styrt kurs på Spanien och *Comité Internacional de Ayuda* försäkrade att de av den anskaffade båtarna snart skulle anlända. Man skulle alltså med en viss tillförsikt kunna motse händelsernas vidare utveckling.

Levantfronten var ännu obruten. Matallana stannade hos Menéndez i Levantarméns högkvarter. I själva staden var man bekymrad, men det rådde ingen nervositet. De kamrater som anlant från Madrid samlades av oss framför CNT:s regionalkommittés hus. De samlades i perfekt ordning, utsågo delegater, voro lugna och sansade och – så långt det kunde vara möjligt – även nöjda. I Valencia bildades en evakueringsjunta, liksom i Madrid. I hamnen funnos två båtar, till hälften lossade. På samma dags eftermiddag kunde den ena, ”Lezardieux”, ånga iväg mot Oran med över 500 flyktingar ombord, bland vilka många voro kommunister. Den andra båten, en engelsman, accepterade inte frivilliga lossare och därför stoppades lossningen. Folk som samlats i hamnen slutade upp att räkna med den båten. Ångaren ”Stambrook”, anskaffad av Rådet, ankrade i Alicantes hamn. I Cartagena låg ”Campillo” och på andra platser utefter kusten fanns några fiskebåtar färdiga att avgå. Vår kamrat Llopis, ordförande i Alicantes stadsfullmäktige, ringde upp oss varje halvtimme och försäkrade att allt såg ut att gå bra, vi kunde genast sända kamrater till Alicante, ty där skulle deras utresa vara säker. Detta meddelade vi till Nationalkommittén, Regionalkommittén och Madriddelegaterna och dessa beslöt att rekommendera marsch till Alicante, men det var inte så många kamrater som fäste sig vid det.

Valencia började bli översvämmat av folk från allehanda orter och atmosfären blev febril. Det kom då och då nya grupper från Madrid och naturligtvis blev det ett frågande. Men ingen visste något om Mauro Bajatierra, han hade inte synts på Federación Local. Rafael Henche de la Plata, Madrids borgmästare, hade inte kunnat lämna staden, ty Ayuntamiento's chaufförer hade vägrat att tjänstgöra.¹ Från Javier Bueno inte ett ord. Ingen hade sett honom. Eljest tycktes det som om största delen av våra militanter skulle ha anlant till Valencia. Frampå eftermiddagen hade vi glädjen att också se militanterna inom armén komma. Mancebo, Baztán och Amil rapporterade för oss att evakueringen av centrum genomförts så fullständigt som det var möjligt under rådande förhållanden.

Rådet satt i permanent sammanträde och fick på nytt besök av representanterna för *Comité Internacional de Ayuda* – fransmän, skandinaver, engelsmän och andra – och av Monsieur Forcinal, kommitténs mest aktive medlem, fick Rådet gång på gång löftet att Frankrike med sina krigsfartyg skulle garantera utresan för alla som behövde lämna Spanien. Ja, han var så säker på den saken att han försäkrade det på Frankrikes heder! Man märkte inom *Comité Internacional de Ayuda* en speciell trängtan efter att rädda kommunister, jag varken vet eller vill veta varför, och historien förtjänade inte att bli föremål för en olycklig diskussion.

¹ Ayuntamiento = en stads administrativa organ. *Övers. anm.*

Det fanns inga gränser runt vår zon, evakueringen var det fruktansvärdaste av problemen, och då vi fått så många försäkringar om hjälp att i görligaste mån lösa frågan, fylldes vi av sådan glädje att ingen hade lust till bråk för tendenserna till att ”sälla” flyktingarna.

Ungefär på samma gång mottogo vi två nyheter av mycket olika karaktär: Levantfrontens genombrytande, genom att trupperna helt spontant och oundvikligt övergivit ställningarna, en sak som inte upprörde oss så speciellt, ty det skulle varit orättvist att tvinga trupperna att täcka evakueringen, så som läget var. Underrättelsen nummer två var av annat slag: *Mid Atlantic* ”Maritima”, en ångare som skulle kunna ta ombord flera tusen flyktingar, hade anlänt till Alicantes hamn. Dessa nyheter, vilka nådde Rådet då Valencia började förlora sitt lugn och gatorna började fyllas av lastbilar som voro fullstoppade av trupper från de närbelägna frontavsnitten, de avgjorde antifascismens öde. Alicante var den hamn som låg längst från de övergivna skyttegravarna och för tillfället den enda hamn där det fanns båtar. Man talade med Moncieur Forcinal. Han sade till han skulle sätta sig i förbindelse med Oran och Marseille för att fartygen skulle sätta kurs på Alicante. Alla till Alicante! Det gavs order om att alla zonens bensinmackor skulle gratis dela ut bensin och olja. På organisationens uppdrag skickades Baztán till Cartagena, Amil till Alicante och andra kamrater till en del andra platser där fiskebåtar funnos tillgängliga. De mest kända av vår rörelses militanter fingo var och en sina specialuppdrag och alla arbetade för fullt utan att tappa kontrollen över nerverna. Resultatet av detta arbete var att en karavan av hundratals fordon klockan åtta på kvällen lämnade Valencia för att ta vägen till Alicante. En perfekt organiserad karavan som omfattade närmare 5,000 man, åtföljda av ett detachment militär.

Händerna upp – i Valencia.

Från Cartagena meddelades att ”Campillo” lagt ut med 500 flyktingar, varav hälften utgjordes av våra kamrater. Klockan 10 på kvällen lämnade ”Stambrook” Alicantes hamn med 3,500 flyktingar ombord, hälften från den frihetliga rörelsen. Från Almeria stävade ”Bon V.-24” ut med 110 landsflyktiga ombord och från småhamnar i närheten meddelades att ”V.-31”, ”Industria” och ”Cavilan de los Mares” lagt ut med olika antal flyktingar i sitt förvar. Från Alicante tillsade man oss än en gång att skicka dit mera folk för att fylla ”Maritima”.

Efter vad vi kunde förstå ryckte inte fienden fram vid fronten, men vi fingo inte glömma att den var nära, bara 40 kilometer från Valencia. Fasciststyrkorna där kommenderades av general Orgaz, vilken två månader senare yttrade till den schweiziske tidningsmannen W. M. Ullman för tidningen ”Der Bund”: *”Som min herre vet var intåget i Valencia inte en fråga om strid. Fälttåget i allmänhet avslutades med att de röda förlorade Katalonien, och det var inte nödvändigt att företaga strategiska operationer. Man hade från vår sida vidtagit alla åtgärder för en stor offensiv, men jag var som sagt övertygad om att hela den röda zonen skulle falla ihop sedan Barcelona kommit i våra händer.”*

Monsieur Foreinal irriterades av Rådets ständiga frågor och började bli orolig, då han inte fick något som helst meddelande om att fartyg seglat ut med kurs på Spanien. Men herrarna i *Comité Internacional de Ayuda* voro så säkra på sin sak att de skickade en av de sina – den kommunistiske deputeraden fransmannen Charles Tillon – till Alicante. Burillo gav sig också iväg dit, likaså överste Ortega, men denne återvände då han var halvvägs, ty han skrämdes upp av alla fordonen och människorna och grät som ett barn uppe hos oss, därför att han tappat bort sin son och sin adjutant. Frammot midnatt voro vi inte så många kvar i Valencia. Det var tid att ta farväl av de bästa vännerna, de käraste kamraterna, de anhöriga och till livet självt. Guzmán och ”A. P.” foro till Alicante. I samma riktning startade vår regionalkommitté

för Levanten, men först i gryningen. I Presidencian befunno sig Casado, Val, Carillo, Antonio Pérez, Gonzáles Marín, Mera, Verardini, divisionskommisarierna Mariano Valle, Guevara, Acracio Ruíz, Liberino, Luzón, överstelöjtnant Gallego, José del Rio, Gerardo López, Salgado, Gómez Osorio, hans son Sócrates och jag ... Rådet ville veta hur många flygplan som funnos, för att med dessas hjälp evakuera de högre militärkommandona. Flygchefen Camacho ringde upp zonens lufthamnar och gav order om att de flygplan som funnos kvar skulle flyga till Valencia. En hel del plan voro ”bortflugna”, meddelade Camacho med en suck. (Men – som på överenskommelse, som hade de bara väntat en given signal, flydde piloterna. Flera timmar senare fingo vi reda på det.) Antonio Pérez gav sig av till Alicante, där hans son redan befann sig. Likaså meddelades oss att Carlos Rubiera och en son till Largo Caballero befunno sig där. Gómez Osorio, Gallego, Guevara och några andra startade också de mot Alicante. Försvarsrådet satt fortfarande i sammanträde ty det hade ett otal problem att ta hand om. Vi andra sutto med vårt arbete i rummet intill. De upplysningar vi fingo voro få och intetsägande, och allteftersom timmarna skredo tycktes det oss som om staden förvandlats till ett fängelse. Vilken natt av vakna mardrömmar och nervpåfrestande undran, vilken natt av lidande och sorg!

Och på morgonen blödde våra hjärtan då Val underrättade oss om det Trifón Gómez senare i rapport till Försvarsrådet meddelade så här:

”Från Mid Atlantic kom fartyget ”Maritima”, vars kapten var fäktig nog att lätta ankar och gå ut ur Alicantes hamn den 29 mars med endast fyrtio evakuerande ombord. Naturligtvis har Mid Atlantic – ett företag som åtnjöt negrinregeringens förtroende och fått på sig överfört alla Gentibus tillgångar – också överlämnat alla akter och tillhörigheter till Burgos-regeringen ...” Den nyheten var ett fruktansvärt slag och när man sedan fick veta resten! Trifón Gómez hade i Paris talat med Martínez Barrio och denne herre som hade så mycket beröm för Rådet, lovade att skicka litet livsmedel, men inte en enda båt för evakueringen. Mid Atlantic meddelade generalintendent Gómez att inget av deras fartyg kunde segla, ”därför att hyran för skeppen inte var betald”. Det vill alltså säga att trots att Negrín och hans rövarband disponerade över miljoner kunde Mid Atlantic inte betala hyra för skepp, avsedda att rädda omkring 20,000 antifascister. (Med de pengar som rövats ur Spanien grundade senare ett politiskt parti ett rederi i Paris, varigenom de förvandlade transporten av flyktingar till Mexico till en simpel affär ...)

Vi gävo allt förlorat och tanken på att alla de antifascister som samlats i Alicante inte kunde komma bort därifrån, då vi sågo oss oförmögna att förhindra den tragedi som de senaste underrättelserna kommo oss att tydligt skönja, gav oss vårt livs bittraste stunder. Vi kände oss så ensamma i Presidentpalatset. Det fanns en som återvände till Madrid försedd med falska dokument ... Rådet fick emellertid nytt hopp, då monsieur Forcinal, vilken stod i förbindelse med engelska och franska konsulerna, ånyo upprepade sina löften om att skepp skulle komma till Alicante.

– Tappa inte modet! Jag har frågat i Marseille om båtarna lade ut i går kväll. Snart har jag svaret här. Mitt lands konsul i Alicante får instruktioner från Quai d'Orsay¹ och enligt, min uppfattning borde ni bege er till Alicante, nu också.

– Vi är de sista, Forcinal. Ge vi oss av så är Valencia i Francos händer, de facto. Eftersom inga republikanska organ finnas kvar.

¹ Quai d'Orsay = franska utrikesministeriet.

Staden började anta en otrevlig atmosfär. Nu kom det visserligen inga flyktingskaravaner, inga människor jagade av fusiljeringshot och fascistrepressalier. Men dessa massor av ”neutrala” ... det var falska blickar, det var små bråk och en irriterad stämning som riktigt skrek ut, att här vänta vi bara på signal för att ”spontant” veckla ut falangens fanor. Det kändes nästan ängsligt att gå ut på gatorna. Men den som inte var rädd, det var gamle general Aranguren. Han stegade upp till presidentpalatset, stödd på två, käppar och i full militär ståt, trots att de flesta militärer klätt sig civila för längesedan. Men ”barfota” kom han. Hans sjuka ben tilläto honom inte att gå i stövlar, de reglementsenliga ridbyxorna voro inte igensnörda och på fötterna hade han ett par gamla tofflor. Vi förde generalen till en sydamerikansk legations lokaler, där förut en massa ”högre ansvariga” fått skydd. Men snart nog stack han därifrån och dök ånyo upp på rådet.

– Tänk nu på saken, general! sade Casado. Ni har ingenting att uträdda. Jag föreslår inte något som har med feighet att göra men kampen är slut och ni, utan trupper, kan dra er tillbaka.

– Och du då? Varför drar du dig inte tillbaka, du som är ung? envisades den gamle. Jag ska säga som det är: jag vill att ”dom” ska ta mig då de komma. Jag har inte begått något brott! Trogen mot republiken och folket känner jag mig stolt över att ha hjälpt till att låta förrädarna betala för sitt kanaleri mot landet och folket. Låt dem arkebusera mig! Det blir då den sista tjänst som jag, gamle militär, gör min nation.

Camacho kom på visit och meddelade att av alla flygplan fanns det bara två kvar, två jaktplan, klara för flygning. Det beslöts att med de planen skulle Mera, Verardini, Liberino, Mariano Valle och Acracio Ruíz lämna landet. Val gav mig uppdraget att följa med till flygplatsen La Señera, för att se till att de verkligen kommo iväg.

Det kom bara ett plan till flygplatsen. Det andra styrde kurs på Oran, då det lyft från Albacete, efter vad det såg ut för dem som stodo vid hangaren. Två man måste stanna kvar, alltså. I sällskap med dem återvände jag till Rådet och ännu några gånger skickade Val ut mig på olika uppdrag utanför och i staden, och då jag från den sista utfärden for till Presidencia föreföll det mig som om vi vilken minut som helst skulle befinna oss på fientligt territorium.

Många av oss hade inga pass. Jag fick en skriven order med bemyndigande för att skaffa pass åt samtliga, likaså tillstånd för dem att gå ombord i Alicante samma dag. Då jag skulle lämna huset för att skaffa papperen gick jag ut på en balkong, lockad dit av ett oroande ljud. Mycket, mycket lågt flög ett plan över staden och dess vingar voro försedda med svarta kors. Fascistplan. Jag stack iväg som ett skott för att skaffa fram passen och nere på gatan mötte jag en bil, med Salgados son vid ratten. Tio minuter senare körde flera bilar fulla med fascister genom staden i olika riktningar. Det var högra armen lyft till romersk hälsning och det var skrik om ”Arriba España”, blandade med det fåniga gastandet på ”Franco! Franco!” Naturligtvis kulsprutor på bilarna. Staden, nu tom på antifascistiska militanter och bebodd huvudsakligast av ”neutrala” och fascister, gjorde hyckleriets – eller förräderiets – saltomortal. Tog med ett enda steg hoppet från republikansk till fascistisk, repeterade fascisternas gapande på ”Franco!” och hissade den ”nationella” rödgula fanan, ja, staden gjorde som då man råkar ut för rövare, den gjorde ”upp med händerna”.

Vi tänkte genast återvända till Presidencia men det fanns inga planer, gatorna myllrade av folk, ”los señoritos”¹ kröpo fram ur sina gömställen. En del grupper trängde sig runt

¹ Señorito = ung herreman, eller rättare: diminutiv av ”señor” = herre. ”El señoritismo” var bland de revolutionära antifascisterna beteckningen för s. k. snobbar och ”fint herrskap”. Övers. *ann*.

fascistbilarna och falangisternas pistoler dök fram ur blomsterkvastar. Det idiotiska skrånandet på ”Franco! Franco!” överröstades då och då av ”femte kolonnen”, vilken sjöng:

”Cara, al sol, con la camisa nueva
que tú bordaste en rojo ayer ...”

(Ansiktet mot solen, med nya skjortan på
som du i går broderade med rött.)

Till sist lyckades vi ta oss till Presidencian. På en kasern mitt emot hissade en grupp officerare den monarkistiska fanan och från något hörn tonade de första takterna till den gamla ”Marcha Real” – Kungliga marschen. Utanför Rådets hus stodo Asaltogardister i sträng martialisk givakt, till tonerna från marschen och skriken. En av dem grät så tårarna blötte ner hans ”tangorabatt”, det hann jag se innan jag tog trappan i tre skutt. I förstugan mötte jag Salgado och han meddelade att de äntligen förmått general Aranguren att i sällskap med Armando Álvarez ge sig av till legationen samt att Matallana tydligen också satt sig i säkerhet.

– Och vad ska vi göra? Här finns inga möjligheter att försvara sig.

– Fort! skrek då en obekant som kom springande. Vaktofficerarna hålla på att öppna champagnebuteljer

Casado kom ut, lugn och bestämd.

– Kom till bilarna! sade han till oss i hallen. Jag närmade mig Val och frågade medan vi gingo ner för trappan:

– Men vart ska vi ta vägen? Det är knappt möjligt att komma ut.

– Vi försöker. Nyss gav sig Carillo iväg. Vi måste försöka utnyttja förvirringen, följ vår bil bara, riktning Alicante.

Chaufförerna, bland dem Salgados son, vaktade bilarna med pistoler i händerna och starten gick på ett ögonblick. Full fart! I täten åkte Casado, Val och en till i en Crysler, tätt följd av vår Packard, där Salgado, Gerardo, Valle, Acracio och jag åkte. Bakom oss i en gammal Rolls Roy for González Marín och några andra kamrater. Chaufförerna körde som om de varit beslutna att fara rätt igenom vad som än sökte hindra vår färd. Vi togo av nedåt hamnen för att slippa passera stadens centrum, och då vi väl kommit utanför staden togo vi av på en liten biväg för att senare komma ut på södra huvudvägen i riktning mot Alicante ...

Hur vi lämnade Spanien.

Då vi passerade Silla stängdes en massa portar och en grupp töser lyfte handen till fascisthälsning. Längre fram passerade vi förbi en samling militärlastbilar. En del soldater hoppade upp, andra ner, och virrvarret var så stort att man än sträckte knutna nävar i höjden, än viftade med vit flagga, än gjorde romerska hälsningar, allt medan skyttegravssånger och politiska hymner från båda lägren ekade ur skrovliga halsar. Vi körde med 120 km. i timmen. Rätt snart togo vi upp två överstar, Peneiroa och Zamarro, vilka lämnat Valencia redan på morgonen men kört sönder bilen på vägen. Nära Gandia nådde vi ifatt Carrillo som väntade på oss. *Efter vad man meddelat honom hade en timme tidigare femhundra ”musketörer” från heroiska 25:e divisionen – på väg till Alicante – levererat batalj mot ”femte kolonnen” i Gandia, just som de tänkt resa sig.* Skulle vi kunna passera? Det fattades ännu 150 km. till Alicante och det var tydligt att vi skulle få skjuta oss fram ett stycke i taget. Vi fortsatte fram till Gandia. I full fart susade vi genom gatorna, där vi inte upptäckte andra levande varelser än

falangistpatruller i sina blå skjortor, med gevär på axeln och patronbälte om midjan. I riktning mot Valencia kom en bil med monarkistvimplor fladdrande om lanternorna. Grupperna av falangister växte och strax före utfarten från byn märkte vi att det var omöjligt att passera. Vägen var avskuren! Första bilen stannade och vi andra bromsade in så det knakade. Val gjorde ett tecken och så backade vi, utan att förlora grupperna vid utfarten ur sikte. En häftig sväng åt vänster och ut ur byn på trånga bakgator, i riktning mot hamnen! Av en eller annan orsak var hamnen i engelsk ägo och därför trodde vi att vi där skulle finna en neutral zon, ett skydd. Då vi kommo fram råkade vi på ett fyrtiotal personer som stodo på kajen och bland dem befunno sig flera medlemmar av vår Nationella försvarskommitté. De andra av kommittén hade förut gett sig av till Alicante.

– Det finns ingen som passerar Gandia, sade man oss. Byarna emellan ha alla rest sig och här komma de att mörda oss.

José González, Pedro Falomir, Avelino G. Entrialgo, Pastor Sevilla., José Grunfeld, José Cabañas, Jos Maria Jareña, Delso de Miguel ... Våra militanter! Då jag här såg ett tjugotal kända kamrater, med vilka jag delat så många strider och tänkte på att vi hade det fascistiska schakalbyket så nära inpå oss och att vi inte kunde kämpa mot nederlaget – då orkade jag inte längre. Besegrad av en hel månads frenetiska påfrestningar med nerverna trasiga och hjärnan som en snurrande, malande kvarn – förlorade jag sansen och föll ihop på marken. Nu var allt slut, nu voro vi inga män längre, nu voro vi en hög lump ...

Plötsligt sågo vi en båt ankra ute på reddan. Snart nog erforo vi att det var en engelsman. En avdelning marinsoldater kommo i en barkass till kajen och en officer hoppade i land. Han såg så fördömt högfärdig ut och hans uppenbarelse kontrasterade skarpt mot den sönderskjutna hamnens magasinsrester, uppslitna järnvägsbankar och vrakdelar och mot oss, levande lumphögar. Men vi skulle få, vara med om än värre sarkasmer. Den brittiska kryssaren – ”Sussex” – hade kommit för att i Gandias hamn hämta – nej, inte så och så många spanjorer som kämpat och på så sätt hjälpt till att försvara kung Georgs imperium. Engelske konsuln i Gandia, under hela kriget specialist på att hjälpa fascister – hade skickat efter fartyget för att det skulle hämta några italienare, som tillfångatagits av vår armé! Konsuln själv kom ner till kajen och i sällskap med honom Durán, en av de kommunistiska, armécheferna i Levante-regionen. Nästan samtidigt kom general Menéndez, Federico de la Iglesia, Ciutat och Mantecón. Rådet talade med konsuln och bad honom ge order om att de personer som befunno sig på kajen skulle få gå ombord på ”Sussex” Han gjorde sig mycket viktig och spelade vicekung i fjärran land. Långt om länge – naturligtvis efter rådslag med de kommunistiska följeslagarna – svarade han att endast rådsmedlemmarna skulle kunna tänkas få följa med. Vi andra improviserade ett möte på kajen och enligt det mötets beslut uppmanade vi Val, Casado och Marín att de skulle acceptera. Om det nu var allvar med konsulns erbjudande. Under tiden tillät konsuln general Menéndez och kommunisterna att gå ombord. Därpå begärde han att alla vi andra skulle överlämna våra vapen till den engelske officeren på kajen. Det vägrade vi enstämmigt, och då hoppade marinsoldaterna i land med påskruvade bajonetter och handgranater i bältena. Det kom flera flyktingar till kajen. Folk av alla de slag. Det fanns de som skjutit sig fram. Utefter vägen till Valencia sågo vi bilar rusa fram. De senkomna berättade att alla dessa hade fascistvimplor och röd-gula flaggor. Rådet stötte på konsuln ännu en gång. Klockan var väl ungefär fem på eftermiddagen. Då svarade konsuln – vilken representant för England! – att ”Sussex” skulle till Palma de Mallorca för att i dess hamn till Italien avlämna de italienska soldater som funnos i en spansk hamn. Därför

måste de som ville gå ombord stanna på Mallorca om de erkändes av öns myndigheter. Casado blev arg. Rådsmedlemmarna hade en överläggning och i valet mellan att gå med på detta förnedrande villkor eller stanna på kajen valde de det senare alternativet. Menéndez, generalen, skrek åt den kommunistiska gruppen: ”Kom, vi följer med. Vi är inte med på dumheter, det skulle bara fattas ...”

Jag sade åt honom att han inte skulle alarmera folket på det Viset men han bara grinade försmädligt. Följd av de andra kommunistledarna avancerade han framåt kajen. Jag ställde mig framför med pistolen i hand och ett tjug kamrater gjorde detsamma. Menéndez stannade och de andra drogo sig tillbaka, som tur var ...

Så kommo representanterna för Comité Internacional ner till hamnen och med dem den vänsterrepublikanske deputeraden Julio Rust, vilken inte heller kunnat komma fram till Alicante. Strax efteråt gick deputeraden ombord på ”Sussex” och efter honom, i en annan barkass, följde kommunisterna, Menéndez och någon mera – vem det var kan jag inte erinra mig just nu. En av våra soldater tog ett hopp från kajen ner i barkassen; en engelsk marinsoldat slängde honom helt sonika i vattnet. Comité Internacional de Ayuda – eller rättare dess representanter – lyckades förmå fartygets kommandant att infinna sig på kajen. Då fingo vi inte bara löfte om att det skulle komma andra krigsfartyg, utan också garantier för att de som gingo ombord inte skulle bli utlämnade i Palma de Mallorca. Forcinal vidhöll fortfarande mycket bestämt att Alicante skulle evakueras och rådde oss att slå bort de bekymren, ”mycket förklarliga, men onödiga”. Rådet gav sig nu iväg och vi andra började natten med att sätta ut vakter, beredda att försvara oss om fascisterna i Gandia skulle anfalla. Vi voro omkring 150 man och ett 10-tal kvinnor. Under nattens lopp gjorde jag upp embarkeringslistan och under tiden sökte de övriga skydd i de sönderskjutna magasinerna ... hundratals existenser liksom brändes upp den natten ... men varför tala om det som rörde sig inom oss just under dessa nattliga timmar!

På morgonen, då det ännu anlände flyktingar som lyckats smita igenom fascistgrupperna, dök en ny båt upp vid horisonten. Snart var den framme, och då upptäckte vi att det var ”Galatea”, tillhörig den engelska medelhavsflottan. Till Galatea överflyttades de flyktingar som fått gå ombord på Sussex, alla med undantag av Julio Rust. Då överflyttningen var gjord kom en barkass till kajen. Jag ropade upp namnen, i tur och ordning hoppade kamraterna i barkassen och så gav den sig iväg. Efter en stund återvände barkassen och så småningom blev kajen tom. Som sista man slängde jag pistolen i vattnet och hoppade ombord. Långsamt närmade vi oss ”Galatea”, Gandia försvann allt längre bort, den låg liksom sovande i Levantelandskapet, brynt av sol ... Då vi väl kommit ombord på fartyget dök francoskeppet ”El Mar Negro” upp och beredde sig på att ånga in i hamnen. Det kom för sent ... kanske hörde fascisterna på däck glåporden och förbannelserna som vi slungade ut.

Då var klockan omkring elva på förmiddagen, den 30 mars. Samma natt, omkring klockan 11, seglade en fiskebåt ”Joven María”, ut från Aguilas hamn, medförande ett 50-tal av våra kamrater. Efter en äventyrlig färd anlände de till Oran först den 3 april. Enligt vad som meddelades av Julian Pérez, vilken lyckades komma, till Cardiff några veckor senare, hade ett tjugotal antifascister lyckats komma ombord på den engelska ångaren som låg kvar i Valencia, den 29 mars. Falangister och civilgardister äntrade skeppet och sökte häkta flyktingarna. Eftersom dessa nekade att gå med i land, råkade fascisterna i raseri och började slå och härja. Några personer fingo ögonen utstuckna och andra blevo illa knivskurna. Allt detta skedde i närvaro av den engelska besättningen ...

Ombord på ”Galatea” började vi på nytt att bekymra oss om Alicante och vad som där kunde

inträffa. Forcinal, som nu inte längre var så tvärsäker, lämnade ”Sussex” och gick ombord på ”Tigre”, en fransk torpedjagare som nyss anlät. ”Tigre” styrde ut med kurs på Alicante men kom aldrig in i hamnen. Då man såg att det inte fanns något evakueringsfartyg inne, vände ”Tigre” om. Det fingo vi emellertid inte veta just då. Ty Forcinal for till Marseille.

”Galatea” låg fortfarande för ankar. Marinsoldaterna och sjömännen visste inte vad de skulle göra för att underhålla oss, och även befälet visade både hjärtlighet och deltagande. De ordnade filmförevisning och kabaretprogram och annan förströelse. Säkert är att de gjorde vad de kunde; att vi inte kunde vara så uppslupna berodde då sannerligen inte på dessa engelska ungdomar.

På morgonen den 1 april anlände ett engelskt lasaretsfartyg, ”Maine”, till vilket vi alla överflyttades. Med detta fartyg anlände vi till Marseille klockan halv åtta på morgonen den 3. I Marseilles hamn låg ”Maritima” ...

M. Forcinal kom för att ta emot oss och samtidigt överbringade han till Rådets medlemmar dåliga nyheter från Alicante. Den engelske konsuln i Marseille kom också ombord i sällskap med några tjänstemän. Frankrike ville inte ha oss på sin jord. Vi fingo nu veta att vi skulle föras till England. Gott, om det så skulle vara till Eldslandet eller till Kinas skyttegravar – det var oss likgiltigt. Många av oss, majoriteten kan jag säga, hade inte ens ett pass, och ingen enda av oss ägde den minsta lilla värdesak eller pengar. Vi hade lämnat landet som de vilka komma direkt från striden. Kläderna, voro smutsiga och trasiga, skäggstubben flera dagar gammal. Val, t. ex., strövade omkring i sin eviga blå overall och en gammal pullover; under armen bar han några dokument invirade i ett papper – det var allt. Med hjälp av våra medlemsböcker i CNT eller andra ”papper” gav man oss provisoriska pass. Ett tåg körde fram till kajen. Det var väl högst 25 meter som skilde oss från detta tåg, men då vi på eftermiddagen skulle byta fortskaffningsmedel, fördes vi som förbrytare mellan gendarmer från båten till tåget. Nästa morgon anlände vi till Paris. Man tillät oss inte lämna tåget men vi fingo lov att köpa tidningar! Genast upptäckte jag notisen som meddelade att Mauro Bajatierra, min tidnings krigskorrespondent på olika frontavsnitt, känd och avhållen av alla soldater, nu dött i Madrid. Men hur? Jo, så som man kunde vänta sig av den gamle anarkisten. Han befäste sig i huset där han bodde och brassade på mot fascisterna så länge han hade ammunition, och sedan stupade han. Min käre gamle vän! Du blev alltså den förste att stupa ...

André Marty, i kommunistbladet ”L’Humanité”, skrev att Bajatierra var republikan och anarkisterna voro förrädare. Samma tidning meddelade att vi skulle anlända till Paris, men rådde läsarna att inte gå ner till tåget, ty vi skulle vara en farlig liga i tjänst hos Mussolini, Hitler och lord Halifax. Tidningen yrade också något om att vår kupp i Madrid inspirerats av den senare för att tjäna de förra ... En tidning, kallad ”La Voz de Madrid” och skriven av journalister som smitit från Spanien två år tidigare, publicerade ett manifest från P. C:s centralkommitté, och där sprutades det galla över oss. Men det var varken vettigt, roligt eller något annat, det var riktigt stalinistiskt. För resten, då jag slog upp ”España”, fascisttidningen i Tanger, märkte jag att denna tidning talade på samma sätt som kommunisternas – om Rådet. Vi fäste oss inte vid skrikhalsar och dumbommar i pressen. Vi buro en så stor bitterhet i själen, den spanska tragedin tyngde oss så hårt att vi inte ville diskutera med någon. Tiden skulle tala för oss alla ...

Från Paris foro vi till London över Dieppe och Newhaven. Då vi sutto på tåget in mot London fick Casado en skjorta av sin chaufför ...

Vi 180 flyktingar, män och kvinnor ur alla antifascismens läger, voro nu helt beroende av

engelsk solidaritet. Vi hade inte stulit med oss något, vi levde inte på vårt land, utan för det och dess folk. Det medvetandet var vår lilla stolthet och hjälpte oss att stå ut med vad som skulle vänta oss av alla landsflyktens svårigheter.

Snart började vi få brev från vänner och kamrater i Paris; en del frågade hur vi ”överlämnade zonen” andra menade att Casado och Besteiro lurat oss till en skamlös kapitulation, och det fattades inte heller de som trodde att maktlystnad drivit oss att vara med om kuppen!

Snart kom det också tidningar. Män som Marcus Graham och Pierre Ramus kallade oss förrädare, utan att göra sig besvär med att undersöka och sätta sig in i vår situation och vårt handlande. Som kulmen på det hela fingo vi veta att en del representanter för den frihetliga rörelsen – i Paris – uppehöll förbindelser med Negrinbyket. Detta till trots av att de tidigare understrukt och tydligt sagt ifrån att hela den frihetliga rörelsen – även de som voro i landsflykt – godkände vår resning. Jag gör dessa kamrater den tjänsten att inte nämna deras namn, men jag vill anföra att detta, ”tjänande av två herrar” orsakade stor förvirring och oreda inom rörelsens egna led. Jag erkänner villigt att denna förvirring gynnades av vår tystnad. Det gällde att tala både till de egna och till de andra ...

Härtill kom att den s. k. negrinregeringen fortsatte att existera. Dess medlemmar betalades full lön som ministrar, och de deputerade blevo heller inte lottlösa. Och jag skäms på vissa kamraters vägnar, att just dessa kamrater fortsatte att hänga Negrín i kjolarna, bara för att han var ”herre till kassaskrinet”. Vi fingo veta en massa dylika saker. Nödvändigheten av att i utlandet fortsätta kampen mot skojarpaketet stod klart för oss.

En dag besökte jag Isaac Steinberg, Sovjetrysslands förste folkkommissarie för justitieväsendet. I hans bostad i London sutto vi och diskuterade.

– Det är inte lätt att i få ord förklara hur kriget i Spanien slutade, sade jag till honom. Jag vet inte om ni kanske förstår det skedda om ni håller i minnet att man i Spanien har två sätt att göra en sak: som don Quijote eller som Sancho Panza. Don Quijote hänger sig helt och hållet åt det nobla äventyret och ur det går han alltid illa behandlad.

– Man måste döma saker och ting efter avsikten.

– Just det. Sancho Panza kalkylerar och klarar sitt skinn, ofta mer än skinnet också.

– Negrín har manövrerat för både eget och andras, främmandes, skinn. En sak, min unge vän, sätt dig och skriv. Berätta för världen dessa nya äventyr om kampen mot väderkvarnar.

Jag beslöt att följa rådet och här är denna bok, bitter och hård, torr och upprörd. Utan eleganta retoriska effekter, utan eftergifter åt lägre eller personliga intressen. Men jag anser mig inte kunna sluta boken utan att först omtala något av det som skedde i Alicante.

Voro de förrådade förrädare?

Samma dag som Negrín och Alvarez del Vayo gingo ombord på lyxångaren ”Normandie” för att resa till New York, mottogo vi i London ett meddelande ur vilket jag återger följande stycken:

”... och klockan fyra på morgonen den 29 mars återvände vi därför till Valencia. I Regionalkommittén fanns bara ett par kamrater, från Försvarkommittén. Dessa sade oss att vi omedelbart skulle starta till Alicante, och de själva skulle göra samma sak. Vi körde i väg och anlände till Alicante klockan 10 på förmiddagen. Ett otal fordon och bilar översvämmade staden. Alltjämt strömmade nya skaror till; flertalet våra kamrater. I Lantarbetarfederationens

lokal började därtill utsedda kamrater att göra upp embarkeringslistor. Ty det påstods säkert att på förmiddagen skulle två engelska eller franska fartyg anlända till hamnen. Våra kamrater samlades utanför lokalen för att invänta vidare order. På samma sätt gingo de andra sektionernas medlemmar utanför sina respektive lokaler.

Tiden gick och kamraterna började bli otåliga. Klockan fem på eftermiddagen började falangisterna i staden att sticka fram, och drog i demonstrationståg genom gatorna. Vi hade all möda i världen att avhålla kamraterna från att rusa på dem – ett äventyr som bara skulle slutat illa, ty falangisterna voro väl beväpnade. Dessutom var lugn en nödvändig sak för att förhandlingarna mellan den nyss grundade evakueringsjuntan och de engelska och franska konsulerna skulle leda till något resultat. Strax efteråt meddelade en av de kamrater som representerade oss i juntan att vi alla skulle lugnt och sansat gå ner till hamnen och samlas där. Det skedde, och väl nere vid hamnen börjades det besvärliga arbetet att klassificera en massa på 10,000 människor, dela in dem i huvudavdelningar eller zoner. Varje organisation fick hand om en zon. Natten bröt in och de så ivrigt väntade skeppen syntes inte till. Efter en ohygglig natt ingick så den nya dagen och situationen var precis densamma. Sedan gårdagens eftermiddag sågo vi falangist- och monarkistfanorna vaja i staden. Hela den dagen förgick utan att fartygen hördes av. Förvirringen växte, och alltjämt kommo från olika håll nya flyktingar, vilka anlant efter otroliga äventyr och besvärligheter. Vi kunde se hur gamla och kända militanter från olika zoner hittade rätt på varandra och vi gladdes över att kunna anse att alla goda militanter som funnos kvar i Spanien nu hade samlats här.

Vid sex-sju-tiden på kvällen började defileringen av italienska trupperna i Alicante. Hela divisionen 'Littorio' med dess motoriserade styrka drog fram genom gatorna. Det är omöjligt att beskriva stämningen bland flyktingarna vid åsynen av trupperna, i all synnerhet som utsikterna till embarkering tycktes allt mer försvinna ... Det enda som återstod av republikanska zonen, dess sista redutt, var hamnen i Alicante. Natten kom och gick under samma väntan. På morgonen vid niotiden sågo vi äntligen ett fartyg dyka upp ute till havs. Omedelbart därefter visade sig ett till. Ett av dessa fartyg vände och försvann innan det hunnit så nära att vi kunde identifiera det. Det andra närmade sig hamnen och visade sig vara en kryssare ur Francos eskader. Den ångade in i hamnen och lade till nära nog mitt för de grupper som uttagits till första expeditionen. Kryssaren riktade in kanonerna och gjorde sig beredd att intervensera vid första vink. Då fingo vi klart för oss ...

Det talades om att båten som försvann var den jagare som vi väntade och det antogs att den nationalistiska eskadern skrämt bort fartyget, just för att förhindra vår avfärd. En timma senare dök två andra enheter ur eskadern upp vid inloppet, varvid den ena fortsatte in i hamnen där manskapet under avsjungande av fascisthymner steg i land i ordnad trupp.

Vid eftermiddagens början satte italienska trupper igång med att resa sandsäcksbarrikader i den yttre delen av hamnen, alldeles i ryggen på de grupper som placerats där för att göra den första embarkeringsturen. Barrikaderna besattes med kulsprutor och ultimatum ställdes: antingen avlägsnade vi oss från hamnen inom två timmar, eller skulle det öppnas eld mot oss ... Nu måste man ta med i räkningen att om vi avlägsnade oss från hamnen skulle det betyda att vi överlämnade oss åt italienarna-frankisterna utan några som helst förbehåll. Under de första minuterna förlorade folket modet och började överlämna sig, men snart kom reaktionen och med undantag av ett fåtal, stannade vi kvar för att invänta händelsernas utveckling. Vi hyste den uppfattningen att fascisterna inte gärna kunde börja med en massaker i stor skala och slakta ner närmare 15,000 personer. Inte så att de av humanitära skäl skulle hindras från att slakta oss en gros, men vi voro övertygade om att de inte skulle våga det för sitt

internationella anseende. I vilket fall som helst, vår sinnesstämning var sådan att vi heller läto döda oss än att som fega stackare överlämna oss åt bödlarna. Trots våra antaganden och funderingar smattrade kulsprutorna efter de två timmarnas utgång. Folket kastade sig mot marken, men lugnet rubbades inte. Salvorna gingo i tumma luften, det var skrämskott avsedda att skrämja oss till att ge oss.

Än en gång intervenerade konsulerna och satte sig i förbindelse med evakueringsjuntan. Efteråt – inemot natten – talade juntan och meddelade att underhandlingarna hade misslyckats och att en embarkering var omöjlig. Juntan tillrådde därför att kvinnorna och barnen skulle ge sig, ty enligt löfte skulle de behandlas väl och bli återsända till sina respektive hemorter. Vad det gällde männen hade konsulerna inte lyckats uppnå annat än en förlängning av tiden för avlägsnandet från hamnen. Utrymningen skulle vara klar klockan åtta på morgonen! Då evakueringsproblemet alltså var olösligt började folk i stora skaror att överlämna sig. *Ty det får inte glömmas en sak: dagen förut och på begäran av de nationer som lovat bistånd vid evakueringen, hade en komplett avvärjning av flyktingarna företagits.*

De förde oss till ett berg några kilometer från staden, under färden bevakade av fascisttrupper, och så voro vi Francos fångar. Vi veta inte vad som senare inträffade, ty en stund efter ankomsten till fånglägret lyckades vi fly och gömma oss i staden tills nästa dag på eftermiddagen, då vi togo tåg till Valencia i största hemlighet och på obekvämast sätt. Nästa dag klockan 10 på kvällen anlände vi till Valencia och i gryningen fortsattes 'tågresan' i riktning mot Barcelona. Det är mer än ett under att vi lyckades komma fram, ty vi hade varken papper eller gångbart mynt. Efter ett par dagar i Barcelona lyckades vi få ett tåg till Gerona och därifrån vidtog nattmarscher till gränsen, vilken vi lyckades passera och oskadda komma in i Frankrike.”

Dessa stycken härrör från en redogörelse av vår kamrat G. Mataix, och jag skulle kunna tillfoga ytterligare en liknande redogörelse av en annan kamrat. I denna säges bl. a., att Maxim^o Franco, divisionschef och militant i den frihetliga rörelsen, tillsammans med en grupp vänner begick självmord i Alicante. Redogörelsen är fruktansvärt anklagande, inte bara mot dem som nekade Rådet sina disponibla fartyg, utan också mot en utländsk regering.

Comité Internacional de Ayuda – där det fanns erkända kommunister som Charles Tillon och ”dilettanter i stalinism” som Lord Faringdon, överlämnade till parispressen den 4 och 6 april viktiga meddelanden och den 7 ett brev till franske presidenten. Ur dessa dokument återger jag följande avsnitt:

”Den internationella delegationen som rest till det republikanska Spanien för att fortsätta arbetet med att lämna hjälp åt civilbefolkningen och samla alla nödiga upplysningar, har ända från sin ankomst och med hänsyn till händelsernas snabba utveckling ställts inför en ny plikt: evakuerandet av ett stort antal republikanska personligheter, vetenskapsmän, författare, militärer och politiker, tusentals vänner till Frankrike, och alla i dödsfara. Sedan sex dagar befinna sig alla dessa personer, som Frankrike har intresse av att rädda, i dödsfara i Alicantes hamn, där likaledes en fransk medlem av delegationen, deputeraden Charles Tillon, befinner sig.

Från det ögonblicket och trots franska regeringens upprepade löften, kunna kommitténs fartyg inte gå in i hamnen och de franska krigsskeppen som skulle garantera säkerheten ha inte fått några order om att protegera fartyg och transporter som segla under fransk flagg Ännu är det möjligt att rädda dessa män, kvinnor och barn, vilka, det garantera vi, skola fortsätta till Mexico.

I går (5 april) publicerades i pressen ett meddelande från officiös källa, där det förklarades att franska regeringen vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att rädda de republikanska spanjorer som befinna sig i dödsfara i Alicante. Denna deklaration är inte grundad på annat än följande två punkter: för det första ett telegram till franske konsuln i Alicante, telegrammet daterat den 29 mars. För det andra, en framställning som Quai d'Orsay gjort i Burgos onsdagen den 5 april. Vad beträffar den första punkten kunna vi förtydliga att telegrammet anlände till konsuln under dagens lopp den 30. I detta telegram auktoriserades konsuln att evakuera några spanska personligheter SOM han hade att välja ut, men det skickades inga medel för att genomföra ens denna evakuering. Torpedjagaren "Tigre" som skulle anländt den 30 anlände till Gandia den 31. Detta var den enda officiella noten, och tiden går fort från den 29 mars till den 5 april. Quai de Orsay var emellertid inte ovetande om att det i Alicante fanns en neutral zon som tolererades av de italienska myndigheter som ockuperade staden. Trots att hjälpporganisationerna för Spanien gjorde upprepade hänvändelser av den mest enträgna och bönfallande karaktär, lät regeringen 24 timmar förgå utan att den rörde ett finger. Detta under den förevändningen att franske inrikesministern inte tillät landstigning i Frankrike för dessa republikanska spanjorer, inte ens transito. Dessa förlorade tjugofyra timmar, för vilka uteslutande franska regeringen bär ansvaret, hade kunnat bli avgörande för Alicante. Vi påvisa dessutom att kommitténs fartyg befunno sig utanför Alicante sedan den 29 mars och endast frånvaron av franska krigsfartyg omöjliggjorde infart till hamnen och säkrande av evakueringen. Fakta visa med skrämmande tydlighet att Frankrike bär skulden till att dessa tusentals spanjorer blivit fångar hos general Gambaras' italienska trupper, och ingen kan förneka detta, ingen upplysning av vad slag det vara må, kan fördölja denna sanning."

"Till franska republikens president, M. Albert Lebrun.

Vi ha lovat vid vårt lands heder att de tusentals spanska republikaner som utgöra blomman av en vänskapligt sinnad nation och som nu befinna sig i överhängande livsfara skola räddas till livet tack vare Frankrikes, Englands och de stora demokratiernas hjälp ... Vi äro övertygade om att vårt lands heder är komprometterad och att tusentals människors öde bero av Edert handlande. Vi hemställa att Ni riktar Er uppmärksamhet på saken och ställer hela Er auktoritet i en så ädel saks tjänst."

Allt var förgäves. Det gjordes intet av praktiskt värde för att rädda våra kamrater. Från Spanien kommo de mest fruktansvärda nyheter. Madrids civilguvernör arkebuserades, Javier Bueno, general Aranguren, Melchor Baztán, Manuel Amil, överste Ortega och martyrlistan skulle bli oändlig. De som med oss reste sig mot Negrín, vilka alla ha kallats förrädare, de av dessa som inte fusiljerats, vänta i ett koncentrationsläger på domens dag. Besteiro sköts inte, tack vare den propaganda England gjorde till hans favör. Han var mycket litet av en revolutionär, men det var en hederlig karl. Den dom till trettio års fängelse "för bidragande till förlängningen av Madrids motstånd" som han ådömts, är svar nog på rivalernas beskyllningar.

Försvarsrådet har två försyndelser på sitt samvete: att Rådet inte gjorde något underverk och att det inte utlämnade alla sina medlemmar till arkebuseringspatrullerna så att fascisterna kunde knalla ned oss och kommunisterna celebrera denna händelse. En dag – troligen inte så långt avlägsen! – skola vi i Spanien svara för båda dessa "brott" ... Och då kommer vårt proletariat att tala med hög och tydlig röst. Det proletariat, i vars namn de herrar vilka nu uppträder som anklagare då komma att själva anklagas av detta proletariat.

Sanningen bär sitt ljus. Till och med de egna ministrarna ha vänt Negrín ryggen. Alla landsflyktiga spanjorer ha för alltid vänt ryggen åt kommunistiska partiet. Då denna bok

kommer ut skola många – ja, t. o. m. sådana miserabla som tjänat Negrín som lakejer och drängar – säga:

”Det anade mig. Där hände just det som vi trodde. Och det är inte rätt att några banditer skola kalla de förrådade för förrädare.”

Dagligen växer antalet av de personer som vilja bekantgöra för världen att de brutit med Negrín. Må de hjälpa oss att förbereda återvändandet till Spanien och sedan – ja, det skola vi tala om då. Var det än må vara, tillsammans eller ensamma, vi fortsätta kampen mot fascismen. Mot fascismen, vare sig den är svart, brun, blå eller röd. Vi fortsätta den ständiga striden för friheten.

Avslutad i "Athelstane", Kent – England. Augusti 1939.

Epilog

Fem månader senare.

Jag tror, att jag nu givit tillräckligt med uppgifter, för att mina läsare – bortsett från mina argument – själva skola kunna döma om det som skett i Spanien under den sista krigsperioden. Jag tror att mina läsares åsikt såsom åskådare kommer att bli mycket lik min som deltagare. Men kanske jag misstar mig. Kanske mina läsare ännu har kvar några tvivel angående det jag sagt om kommunistiska partiet och dess högste ledare. Det skulle inte vara underligt, ifall de synpunkter, vilka jag här nedan framför i striden mot fascismen i alla dess skeden: dess svarta, bruna, blåa och röda, skulle förefalla mina läsare överdrivna. Jag måste räkna med mina läsares goda tro, och dessutom märker jag inflytandet av en propaganda som under 20 år placerat skåran och hammaren – ”arbetarnas och böndernas revolutionstecken” – under Sovjets röda stjärna, i boklådornas fönster, på båtar och i gruvor, i fabriker och på gatorna, i fackförningslokalerna och i universitetsaulorna, på kasernerna och i konstcentra, på kavajernas uppslag, på skjortbrösten och i hjärnorna. Jag förstår mycket väl att det inte på någon kortare tid går att omintetgöra ”Sovjetvännernas” verk. Inte heller verkningarna av tvetydiga fredskongresser, hållna under presidium av tjugande personligheter, eller verkningarna av Internationella Röda hjälpen, eller av föreningar för intellektuella, dirigerade av Moskva-agenter. Många år innan Panait Istrati tjänade Codreanu i Järngardet i Rumänien fördömde han stalinismen men blev inte trodd. André Gide och Waldo Franck, som en gång voro propagandister för Sovjetbluffen, kallades fascister sedan de förlorat tron på den stora lögnen – ”Retour de l'USSR”. O'Flaherti såg sin humor förhånas så snart han använde den mot stalinismens överlägsenhet. I själva Ryssland föllo Lebedinskij, Gladhov, Rodianov och andra stora författare från revolutionen, i glömska, emedan de inte kunde smickra. Ilja Ehrenburg har fallit från romanförfattarens piedestal ned till notisredaktörens smutsiga pulpet. Och på samma sätt hundratals andra. John dos Passos är i fara för att – äntligen! – ha skrivit en antistalinistisk bok. Henri Barbusse dog i tid ... Hans exkrigarblod, det som han spillde för Frankrike, skulle stryka ut alla sidor av hans bok om Stalin ... Trotskis skiftesrika eskapader, Tomskis självmord i fängelset, dessa uppmärksammade processer som uteslöt från Moskva-scenen Piatakov, Bucharin, Zinovjev, Sokolnikov, Preobrajenski ha varit värdelösa som anti-sovjetiskt argument ... ”Bödeln dödar offret och en annan bödel dödar sedan bödeln”, sade författaren till ”Les Misérables” om terrorn som mejade av huvudena under franska revolutionen. Denna fras, efter vilken Kreml-politiken är anpassad, denna fras förorsakade inte alltför många reflexioner utanför Rysslands gränser. Hur skulle jag då kunna tänka att händelserna i Spanien, relaterade utan litterär dekor, vore tillräckliga för att förmå dem som

tveka att bestämma sig, eller avslöja sanningen för dem som blivit lurade? Jag antar tvärtom att många läsare skall reagera mot mig – om jag dömer på grundval av vissa data, skola de döma mig på grund av vissa antaganden – men i vilket fall som helst skall jag bli anklagad. Och det spelar ingen roll. Över allt annat och bättre än någonting annat tala fakta för sig själva.

Fem månader efter spanska krigets slut undertecknade de som inträngde i Spanien på den ena eller den andra sidan, stalinisterna och fascisterna, en nonaggressionspakt, och i ljuset av denna händelse kunna till och med de blinda se. Mot bakgrunden av detta faktum frågar man sig i vilken ställning kommunisterna komma som anklagat oss för att vara Italiens och Tysklands agenter, eller de som sade att en opposition mot den stalinska spetälskan vore att hjälpa fascismen, eller de som förebrådde oss att icke ha fortsatt striden i Spanien tills Sovjetunionen – då en internationell konflikt skulle bryta ut – skulle definitivt kunna hjälpa oss. Denna viktiga händelse väcker till liv så många frågor och synpunkter att man är i fara att förlora sig bland dem utan att ha analyserat denna händelse. Om man närmare funderar på den skall man snart lägga märke till, att det i själva verket inte är så chockerande – att det inte alls är så konstigt. Två månader innan denna händelse ägde rum talade jag med några kamrater om möjligheten av att en så vidrig händelse verkligen kunde äga rum. För att förutse detta fordrades ej att vara profet, det var tillräckligt med att känna till Stalins politik och att omsorgsfullt ha övervägt läget före kriget. Relationen mellan det förstnämnda faktum (d. v. s. Stalins politik) och det andra faktum (förkrigets omständigheter) kunde giva möjlighet till de mest paradoxala, de mest skrupulösa reaktioner, vilka endast kunde överraska dem som tro att vissa saker äro sådana som de blivit framställda av intresserade propagandister. Är detta kanske Stalins första stora förräderi mot kommunismen, det ryska folket, det bolsjevikiska partiet, Sovjet-politiken och hans egna lösen? Är kanske inte förräderiet A och O, från början till slut, stalinismens enda taktik? Jag lever i landsflykt som om jag vore i öknen, utan arkiv, utan bibliotek, utan att kunna rådfråga några böcker, endast vägled av minnet för att bekräfta mina påståenden, men trots detta tror jag att det räcker med det jag skrivit, fastän jag kunde ha skrivit mera, ty epilogen måste vara kort och de fakta som jag måste revidera i den är av en sådan natur att man inte kan betvivla dem. Jag vet att påminnande om fakta är detsamma som att bevisa att stalinismen och förräderiet identifieras.

Återvändsgränden.

För att inte bli anklagad för anarkistiskt partitagande, i kunna vi bortse från vissa fakta, vi kunna avhålla oss från att undersöka sådana saker som t. ex. Kronstadts underkuvande eller Machnovisternas slaktande, vi kunna glömma den kriminella strategi med vilken det bolsjevistiska partiet eliminerade alla andra partier i Ryssland under revolutionen och inbördeskriget; det räcker för oss med att påminna oss om att under den tiden blandades hjältemod och feghet, storsinhet och låghet mellan en lösen och en gest av Lenin. Den revolutionära lösen var: Jord och frihet! Och gestalten, den diktatoriska gestalten var: Friheten, det är en borgerlig fördom. Å ena sidan blev jorden statens, proletärstatens; staten blev bolsjevistiska partiets; det bolsjevistiska partiet blev byråkratens; byråkratien blev de ledandes; och dessa ledande blev deras ambitions och deras avunds slav ... Inför Tysklands, Ungerns och Kinas revolutioner försvann Sovjets proletära internationalism. Detta Sovjet, som efter att ha kastat Budjennyj's kavalleri mot de ukrainska böndernas kroppar och som inte hade det nödvändiga revolutionära element för att undvika att Pilsudski reste den polska muren som spärr mot den röda våg som närmade sig Europa. Det tyska proletariatet trodde att Moskva med sina vapen skulle öppna vägen för spartakisterna och Moskva övergav i den kritiska stunden t. o. m. Radek, som hade

rest till Tyskland för att förbereda det tyska proletariats resning. Bela Kun visste, medan han var i livet, mer än någon annan allt angående den provokation som slutade med den ungerska arbetarrörelsens förintelse. ”Sovjet i Kina!” sade en dag Lenin, och några år senare mottog Stalin Chang Kai Chek, den man som tillintetgjorde de första kinesiska Sovjet-centra. Dessa tre revolutioner visade att Sovjetunionen använde andra länders proletariat för att, i den yttre politiken, nå sina mål, och det var tillräckligt för att få en att förlora de illusioner man hade beträffande en bolsjevistisk hjälp mot kapitalismen i Asien eller i Europa. De teoretiska och taktiska olikheter som för många år sedan utkristalliserats i rivaliteten mellan Stalin och Trotski äro icke obetydliga, utan högst viktiga. ”Revolutionen i ett enda land” – ”Socialismen i Sovjetunionen” – allt eftersom omständigheterna det tilläte) –; det har förorsakat andra nationers arbetare att bli offrade till förmån för en skamlig diktatur, den mest kontrarevolutionära av diktaturer, som också förorsakat en desorientering och en splittring bland världens proletariat. Förvillad av den illusion som hägrar för alla tyranner, har Stalin blandat ihop den sociala revolutionen med sin egen diktatur, och för att säkra denna har han inte haft någonting emot att tillintetgöra allt som var honom i vägen i hans eget land, och han har inte heller funnit det omöjligt att i utlandet alliera sig med de krafter som han annars inte kunde ha övervunnit utan risk.

De ha tvivelsutan redan glömt, icke blott fientligheterna mellan den heroiska periodens bolsjeviker och hela den kapitalistiska världen, utan också partiets kongress och utskällningen av Nationernas förbund – ”pirathålan”, ”den imperialistiska farsens scen”, o. s. v. Man kommer inte längre ihåg, att den första pakten mellan Turkiet och Sovjetunionen bland sina villkor inneslöt det turkiska kommunistiska partiets eliminering. Inte heller kommer man ihåg, att det första glas cianti som dracks i Rom av en Sovjet-ambassadör liknade det fermenterade blodet av de arbetare som Mussolinis dystra gäng jagade i byar och städer under ropet ”död åt kommunisterna”. Man trodde att Il Duces ord till Litvinov vid ett senare tillfälle inte var annat än ett skämt ”De två stora revolutionerna, den fascistiska och den bolsjevistiska, mötas och förena sina händer i syfte att förstå varandra, att arbeta tillsammans och att få andra nationer över på sin sida. Dessa två regeringar, som ha sin plats mellan det förgångna och det tillkommande, skola antagligen förverkliga mänsklighetens nya mål.”

Handelsöverenskommelsen mellan Italien och Ryssland har, trots att den ibland varit av en sådan karaktär att den blivit uppmärksam, också ibland blivit glömd. Ingen vänder sig om för att se tillbaka varken på Tjitjerins diplomatiska fiasko, eller för att minnas den bitterhet som dödade Lunartjarski eller på Litvinovs löjliga roll när han kom in i Nationernas förbund som representant för en ”socialistisk stat”. Ingen kommer längre ihåg hans resa till Förenta staterna, trots att den blev kallad ”försoningens vallfärd”, inte heller kommer man ihåg Potemkins äventyr, inte heller Ostrovskis ”affärer” i bensinförsäljningar, inte heller det stora, blodiga schackrandet, i vilken man ena gången kämpade för Deterding och gick emot Rockefeller och andra gången kämpade med Rockefeller-trusten och gick mot Deterding. Det finns inga politiska eller diplomatiska motsättningar som Sovjetunionen inte varit med i, som inte har en Machiavellis fräckhet, utan att ha vare sig hans geni eller skicklighet; alla Sovjetunionens svek – som samtidigt voro klumpigheter – voro antingen gömda eller glömda tack vare den sovjetrevolutionära myten, som är det största bedrägeri som vårt århundrade skådat.

Denna myt har grumlat de mest upplysta andar: Ghandi, Romain Rolland, Nicolai, Einstein ... Män, vilka hela världen ansåg vara godhetens och visdomens genier, hjärtan fulla av kärlek till nästan, huvuden omgivna av den mänskliga ädelhetens gloria, läppar som uttalat brinnande ord om rättvisa och fred ... Alla dessa stora män voro en gång på bolsjevikernas sida. Ingen av dem protesterade när Stalin beslöt sälja bensin till Mussolini för de stridsvagnar och flyg som

skulle meja ned de abessinska folkstammarna, samtidigt som den III Internationalen överallt upphävde protestrop mot den fascistiska aggressionen och mot de stater som tolererade den ... Camilo Berneri, mördad av kommunisterna, i Barcelona, har skrivit att bensinen fördärvat vingarna på revolutionens ängel, och det är sant. Likaså är det sant att Ryssland och den III Internationalen – vi anta att den fortfarande finns – äro de två delarna av en våg som Stalin håller i sin hand. Inom och utanför Sovjetunionen pendla massorna fram och tillbaka, i ett permanent tillstånd av bristande jämvikt med sitt tysta arbete, sin beredvillighet att offra sig för vilken som helst paroll eller sitt bidrag av blod till jorden – allteftersom det passar den dystre georgierns diktatur. Övergivandet av den proletära internationalismen och av den permanenta revolutionstekniken ledde Sovjetunionen till en återvändsgränd, till den nationalistiska statstotalismen, och ändå tydligare: till fascismen med alla dess konsekvenser. Och allt detta efter bolsjevismens ”europeisering”, under det att de dumma borgarna ryste, medan de tänkte på Europas fruktansvärda ”bolsjevisering”.

Hitlers hjälp.

Alla som känna till de politiska omständigheter som funnos i Tyskland innan nationalsocialisterna kommo till makten, veta hur mycket Hitler är skyldig det kommunistiska partiet. Om det var skamligt från Moskvas sida att lämna de tyska revolutionärerna i barrikadernas blodröda stund, så var den taktiken icke mindre skamlig som några år senare dikterades till Moskvas agenter i Berlin. För stalinismen existerar icke moraliska valörer, Aldous Huxley's bok om mål och medel skulle vara mindre förståelig för en stalinist än för en jesuit, för stalinismen är falskheten handlingens princip och allteftersom dess handling måste vara massornas handling för att väcka dem, tvekar den aldrig att utnyttja dess primära instinkter eller dess laster eller olagliga lust eller farligaste böjelser. Det är därför ej underligt att det tyska kommunistiska partiet för några år sedan gjorde en chauvinistisk kampanj, till synes proletär, mot Versailles-traktaten. Skulden till det tyska proletariats svåra läge var icke den imperialistiska gruppens, som förde det till kriget, icke heller den nationella kapitalismens, som exploaterade dess misär. Det var endast och allenast Versailles, och därför var det nödvändigt att bekämpa dem som hade fastnaglat Tyskland på nederlagets sträckbänk ... Denna tes var anti-marxistisk, ty den glömde klasskampens princip och föll helt och hållet i nationalismens blodiga famntag, men den hade vissa fördelar för dess propagandister. Det tyska kommunistiska partiet kunde tack vare detta utveckla sig mycket bättre än om det skulle ha kämpat emot en Krupp, en Hugenberg, en Thyssen, d. v. s. mot den stora tyska kapitalismen, och Sovjetunionen skapade så småningom i Tyskland en atmosfär av hat, som kanske skulle komma att ge Frankrike och England bekymmer, dessa länder med vilka Sovjetunionen sedan kunde ingå en pakt ...

Den chauvinistiska kampanjen hade märkvärdiga överdrifter, om vilka jag någon gång förut skrivit mera utförligt; i dag ser jag mig tvungen att, utan precisa data och utan exakta citat, som jag är, utelämna en del betydelsefulla hänvisningar; men även utan dem finns det tillräckliga möjligheter att förvåna de naiva – och någon av mina läsare tillhör kanske dem. Under en av Reichstag'ens sessioner sade Clara Zetkin, ledare för den bolsjevistiska minoriteten profetiskt att den dagen inte vore långt borta då Riksvärnet och den Röda armén skulle samarbeta för en gemensam sak... Fitcher, den kände ledaren för det kommunistiska partiet i Tyskland, sade i ett valtal som han höll till de nazistiska studenterna, att alla tyskar hade ett gemensamt arbete: att kasta ut den franska kapitalismen ur Ruhrområdet. Kommunisterna och nazisterna ha tillsammans igångsatt flera betydande strejker, ävenså ha de samarbetat under valen mot socialdemokraterna. ”Röda fanan”, de tyska kommunisternas

viktigaste organ, har gått så långt att man i dess spalter kunde läsa följande (i ett föregående arbete har jag talat mera detaljerat om den saken) : ”Vi ska gå hand i hand med dem som dödade Liebknecht och Rosa Luxemburg, om de vill gå med oss.” Citat av detta slag, som överensstämmer med den nationalistiska kampanjen, skulle kunna anföras i hundratal.

Dels drogs genom denna kampanj de mest tvivelaktiga sociala element till det tyska kommunistiska partiet, och dels grumlades det politiska samvetet hos de ”renaste” av grupperna. När det blev farligt, började Ryssland markera detta i Paris, och när den sovjet-franska pakten slöts trots att den stalinska falskheten betyder den III Internationalens oberoende, gav Kreml de tyska kommunisterna order att reducera sin antifranska kampanj. Men nationalismen hade redan burit sina frukter, och när det kommunistiska partiet kastade den nazistbetonade revanschfanan, tog Hitler upp den och drog samtidigt med sig stora massor av nationalistiska ”bolsjeviker” och stämplade de stalinska ledarna som förrädare utan att behöva vara rädd för att få svar från slutna munnar.

Nationalsocialismen är icke enligt min mening Hitlers verk, lika litet som den ryska revolutionen, enligt vad den spanska författaren säger i ”Geografi och politik”, är Lenins och Trotskis; revolutionen som avancerade med den demografiska (befolkningslära) vågen gjorde den, och det var 1920–1930 års hungrande och kaotiska Tyskland, det förrådade och vid våld vana Tyskland, det nationalistiska och av militarismen förgiftade Tyskland, det av fackföreningsrörelsen och de politiske(partierna drillade Tyskland, det av hat uppskakade och av rädsla för faror söndersplittrade Tyskland, som skapade den politiske Hitler och smittade ned nationalsocialismen med den blinda förtvivlan, som över alla argument räckte upp knytnäven, på vilken rashatet hade ristat orden ”blod och ära”. Denne mans och detta systems senare verk är det som är hans eget, och Tysklands. Det tyska kommunistiska partiet skall aldrig kunna förneka det gigantiska ansvar som fallit det till last; för det första – den nazistiska sjukans överförande och för det andra – att ha hjälpt Hitler att komma till makten. Det kommunistiska partiet underlättade Hitlers frammarsch inför de sista resterna av den kapitalistiska demokratien på ett så cyniskt och så klumpigt sätt, att man gick ända därefter att man sade: Låt honom komma, han skall i alla fall inte regera länge och efter honom komma vi ... Efter honom kommo bilorna och koncentrationslägren. Det tyska proletariatet började att betala med blod den förvirring till vilken de marxistiska fariséerna hade lett.

Den sovjet-franska pakten kom till och i Frankrike blev det kommunistiska partiet tämjtt. Här ha vi ett intressant minne! Doriot var en av stalinismens första figurer i västra Europa. Han blev skickad till Marocko och Spanien med en speciell mission för den III Internationalens räkning. Han visar då att han är smart och skicklig och utan några skrupler. Under en av de franska kommunisternas kongresser, som med pomp och ståt hölls under Zinovjavs presidium, kastar han ut följande löjliga paroll: ”från Heriots regering till Doriots regering”. Doriot är i dag chef för den fascistiska ”femte kolonnen” i Frankrike och Zinovjev blev arkebuserad på Stalins order ... Den III Internationalen satte upp hela världen mot Hitler och när riksdagshusbrandens process ställde Dimitrov framför nazisternas domstol, blev hans namn ett banér. Röster började höjas mot nazismen i alla länder i den flod av dålig bolsjevistisk litteratur som sköljde fram. Hitler för sin del gömde sitt pangermanska storhetsvanvett under en antibolsjevistisk mask, och detta, som å ena sidan bara var en följd av nazipartiets uppkomst, det tillät honom å andra sidan att, när han presenterade sig för Europa som en tapper Lohengrin i ett antisovjetiskt korståg, ernå att de västerländska kapitalistiska staterna tillät honom växa, beväpna sitt folk och frambära sina revisionskrav. Den hitlerska hämnden var skicklig; den nazistiska striden mot Versailles hade alltid i Paris

och London som en motvikt den beryktade parollen ”Drang nach Osten”, som tillät vänta en snar kamp – för Ukrainas brödsäd, för de tjeckiska vapnen, för Donaus behärskande, för dominerandet av Svarta havet, för Bakus rikedomar o. s. v. – mellan den bruna och den röda diktaturen. Var och en av dem förberedde med sin demagogiska propaganda och med all möjlig skyndsamhet kriget mellan dem.

De tyska kommunister, som inte blevo medlemmar av partiet, blevo skoningslöst utrotade. Horst Wessel-sången, de dödade kamraternas hämndhymn, hade ljudit som en dödsdom i alla stalinska öron. Den III Internationalen hade för sin del ett enda skäl för sin existens – den antifascistiska och den antinazistiska agitationen åtminstone synbarligen. – Den kunde inte utslunga någon värre förbannelse mot vem det vara månne av sina fiender än: ”Tysklands-agent”. Men under ytan hade Berlin och Moskva mycket goda förbindelser, vilket framgår av följande uppgifter: Det var Hitler som beslöt det ekonomiska samarbetet mellan Tyskland och Ryssland. Efter det vänskapstraktaten mellan de båda länderna blivit undertecknad, fick Moskva först 200 milj. mark, sedan 500 milj., något senare återigen 200 milj. och slutligen 300 milj. Det nazistiska riket gav Sovjetunionen den nödvändiga krediten för att Stalin skall fortsätta sitt ”socialistiska” uppbyggnadsverk och förse sig med tyska vapen.

Rädslan för kriget.

I alla fall var Kremls diktator rädd för sin egen oförmåga. 1 Han märkte att den sovjet-franska pakten inte såg ut att – så som man ju hade önskat – bli en stark militär allians, så intressant den kunde vara från kommersiell synpunkt. Dessutom förorsakar den många politiska svårigheter, ty England tolererade ej att någon hade ett intimare samarbete med Frankrike i sådana frågor än England självt. Den sovjet-franska pakten minskade utbytesmöjligheterna med Tyskland och dessutom hade den medfört att Hitler, som blivit uppskrämd, började visa tendens att förvandla sin antibolsjevistiska demagogi till en blockad mot Ryssland. Japanerna hade inträngt i Mandschuriet, den germanska ”Drang nach Osten” fann inga svårigheter i Europa; från Kiev till Baku, från Vladivostok till det sydligaste av Mongoliet, kände Sovjet det imperialistiska hotet, och darrade. Sovjet darrade trots de militära paraderna på Röda torget, trots Vorosjilovs bravader, trots fotografierna på vilka Stalin poserar som en Napoleon ...

Diktatorn upprepar för hundrade gången att Sovjetunionen inte har aggressiva tendenser, men att det känner sig starkt nog för att tillintetgöra den som skulle försöka anfälla. Den kommunistiska propagandan förhärligar Röda arméns styrka, på tusen olika sätt försöker man att skapa en känsla av trygghet, såväl inom som utom landet. Men allt är förgäves, den av elefantsjukan lidande ryska byråkratien som befinner sig så väl i sin administration av den ”proletära” staten, fruktar kriget, ty den ser däri en risk att förlora sina privilegier som ”maktklass”. Denna rädsla som visar sig överallt, drives plötsligt till det yttersta och blir mycket farlig. Stalin är medveten om att det byråkratiska maskineriet, som han skapat, nu har fått eget liv, visserligen ett parasitliv och av fascistisk struktur. Skall han inte reagera inför krigshotet genom att säga vad det verkligen är fråga om, som pris för att rädda sig? Det fanns ett ögonblick, då Sovjet såg sig nära att proklamera fascismen och alliera sig med Japan och Tyskland – på vilka villkor, var likgiltigt. Sedan talade Stalin mot byråkratien, och satte bönderna, armén och partiet upp emot den. Den anti-trotskyistiska kampanjen, som inte var något annat än Stalins strid mot alla sina fiender – inberäknat alla dem som visste hans hemligheter –, tog de mest motbjudande former. Mord, förtal, angivelser och dumhet förenades i den smutsigaste ”upprensning”, som någonsin berövat mänskligheten heder och ära. Den nye ”Ivan den förskräcklige” kommer tillbaka ensam, med en vämjelig kanaljes

samvete, och hans vredesutbrott äro hemskare än Dzerdjinskij's, men trots detta dör han inte av slag. Tjekans skapare var i alla, fall människa, men Stalin är ett djur, dolsk som en räv, klumpig som en björn, blodtörstig som en schakal.

När rädslan för det tyska eller det japanska hotet förmådde många ledare att föreslå en revidering av Sovjets politik och följa konsekvenserna av den tyska och den kinesiska revolutionens fiasko, lyssnade Stalin till dem som applåderade morden han en gång begått. Men han teg – han teg och beräknade! Han märkte att ett hopp om ett närmande till Berlin och Tokio började taga form i vissa kretsar, och då börjar ”razzian”. Tjuchtchevskij föll, man anklagade honom för att ha försökt åstadkomma en allians med den nazistiska diktaturen. ”Tysklands agenter” eller ”Japans agenter” – det var skylten som i oräkneliga fall hängts på de män som blivit undanröjda, hemligt eller offentligt. Zinovjev, Bucharin och andra trodde att Stalin ämnade en radikaliserings av partiet, att han återgått till den proletära, internationa- lismen, och de som förr applåderat trotskisternas och deras taktiks undanröjande, de vända tveksamt tillbaka till samma höjder, från vilka man såg den förödelse som trotskisterna lidit. Men när de minst vänta det, anfaller Stalin dem, och i sina anklagelser mot parallellcentrums medlemmar gör åklagaren Vyschinskij det till samma skamfläck, att kallas ”trotskist”, ”tysk” eller ”japansk agent”. I två års tid hade diktatorn vänt sig emot de olika och motsatta yttringar som krigsfaran tagit, mot tendensen till en allians med fascismen och mot försöken att klippa av samarbetet med de västeuropeiska makterna. Han tillät ingen annan yttre politik än den som Litvinov representerade. Alla Sovjets politiska krafter voro tillintetgjorda på ett så skamligt, så smutsigt sätt. Vid läsandet av Vyschinskij's rapporter eller då man tar del av de yttranden som tillskrivas de anklagade, ser sig hela världen tvungen att fråga: Består det ryska folket av idioter, eftersom det behandlas med sådan idioti? Eller finns det några andra än förrädare i det kommunistiska partiet? Vad slags proletärrevolution ha de kunnat göra, som i 15 à 20 år tjänat proletariatets fiender? Vad kan man vänta av en stat, som på detta sätt uppslukar och vanäras sina egna skapare? Vilken är den inkvisitionsprocess, i vilken fanatismen fallit så lågt och brottet blivit så skamligt? Vem kan lita på Stalin, om han, lik en ny Nero, t. o. m. gör sina intimaste medarbetare till offer för sitt blodtörstiga raseri? Det finns några spanska rader som lyder:

”Si yo hubiera de matar
a mi mayor enemigo,
me habria de suicidar.”

”Om jag skulle behöva döda
min störste fiende,
skulle jag vara tvungen att ta livet av mig själv”,

som precis passa in på bolsjevismen, och det ser ut som om bolsjevismen visste det; från och med Lenins död lever den för att utrota sig själv.

Den ”demokratiska” perioden.

Den epok av krigsrädsla, av terror dikterad av förtvivlan, av undanröjande av dem som ville skapa en pakt med fascismen eller radikaliserade den III Internationalens aktion, denna epok är också, på Stalins order, ”demokratiens”. Stalinismen fördärvar och vanäras allt den rör vid. Sovjet, socialismen, proletariatets diktatur ... allt detta stinker från och med den tid då Sovjet, efter att ha förfalskat dem på ett fruktansvärt sätt, gömt de skämda varorna. Vi veta alla vad den kapitalistiska demokratien egentligen är, men tills för några år sedan visste vi icke att man kunde ytterligare blamera detta system. Detta verk har tagits upp av Stalin, därför att det

passade hans inre och yttre politik. Som alla tyranner, tyckte han om att maskera sitt tyranni, och för att kunna framhålla, sig själv mot sina närmaste fiender i öster och väster, var det nödvändigt för honom att använda motsatta paroller som norm för sin regering. Efter mera än ett års världspropaganda, såg den beryktade stalinska konstitutionen dagen. Den blev applåderad såsom världens viktigaste demokratiska dokument, trots att den är ett bevis för den fars och den fräckhet till vilken en diktators raffinemang kan föra. ”Folkfront i hela världen!” Man firade med stor ståt kongresserna ”mot kriget och mot fascismen”; man tolkade med tusen olika skiftningar ämnet ”de förtryckta nationaliteterna”. Föreningar av ”antifascistiska” intellektuella kommo till. Man skrek så mycket man orkade mot imperialismens aggression, man förhärligade de små staternas oavhängighet och frihet. Och till byar och städer strömmade kommunisthoppar med affischer, färgpytsar, klister, penslar och stegar för att måla och klottra ned väggar och trottoarer med de billigaste och fånigaste paroller om Sovjets närmande till kapitalismen.

Det kommunistiska partiet tappade bort sin gröna ungdoms demagogi. Ingenting mera om ”all makt åt Sovjet”, inte heller om ”arbetare och bonderegeringar”, eller om ”proletariatets diktatur”, eller om ”socialistiska revolutionen”. Demokratisk revolution, parlamentariskt samgående, antifascistisk enhet, folkfront ... Det var det program som Stalin genomdrev för att se om han icke genom tämjandet av bolsjevikerna kunde uppnå att den västerländska bourgeoisien skulle förlora rädslan för Sovjetunionen, och även för att skapa en lämplig atmosfär för åstadkommande av en engelsk-fransk-sovjet allians. Under den gångna perioden hade kommunisterna angripit socialdemokratin, ”socialförrädarna”, emedan dessa samarbetat med bourgeoisien. Under denna period angrepos ”anarkofascisterna”, emedan vi icke lämnade vår revolutionära ”ytterlighet”. Under båda perioderna spelade de sin traditionella roll av förtalare, de fortsatte att representera det förvillande, upplösande elementet i den proletära maktfaktorn. Inom varje land sänkte de sig till den lägsta form av nationalism, ehuru de i varje land voro endast en grupp representerande moskovitiskt intresse. I Ryssland blev den chauvinistiska kampanjen mycket omfattande och enligt denna var den tysk-japanska aggressionen oundviklig och nära förestående. Under kriget i Spanien visades där flera Sovjet-filmer: ”Tjapajef”, ”Kronstadts matrosar”, ”Partimedlemskortet”, ”Baltiks deputerade”, ”Fosterlandet kallar eder” ... I alla dessa filmer fanns det ingenting som påminde om skapandets entusiasm, om den revolutionära impuls som tjusat åskådaren i ”Generallinjen” för några år sedan. De äro filmer där den billiga patriotismen förhärligas. Där nation ställs mot nation, där det nationalistiska raseriet rörs upp och i en av dem – ”Fosterlandet kallar er” – göres ett försök att sätta upp Sovjet mot Tyskland: de angripande flygmaskinerna ha Hitlers hakkors på sina vingar ...

Det är i detta politiska och moraliska pestklimat som den ryska interventionen i Spanien och Kina kommer till. Kommunisterna i det ena och i det andra landet sträva icke efter att skapa den Röda armén – proletär och revolutionär – utan Folkarmén – demokratisk, proletärt borgerlig. De tala icke heller om att taga makten, utan om den konstitutionella lagligheten, inte påstå de sig gå emot kapitalismen, utan emot den fascistiska aggressionen. De ämna inte heller skapa arbetarnas, böndernas och soldaternas råd, utan folkfronten. De använda inte längre parollen: ”den socialistiska revolutionen”, utan parollen: ”en ny demokrati”. De gå inte vägen till den proletära internationalismen, utan de begränsa sig till varje enskilt lands frihet och oavhängighet. Det är värt att uppmärksammas, att alla dessa paroller, om än så moderata, icke användas ärligt, stalinisterna använda dem som en plattform för politisk spekulation. Ty var de än arbeta och vad än deras paroll är, sträva de endast efter att dominera, att vara, om man så kan säga, den enda husbonden ...

Vart ville Ryssland komma med sin intervention i det spanska kriget? Jag upprepar det – man ville politiskt och ekonomiskt erövra Spanien. Efter att ha svept det med en demokratisk-republikansk mantel av ”ny typ”, d. v. s.: en regering i folkfrontens namn i kontroll av det kommunistiska partiet och under hotet av GPU. Om Ryssland hade nått sitt mål, hade Väst-europa kommit i ett sådant läge, att det skapat ett tryck på England och Frankrike, i syfte att nå en militär allians med dem och Sovjet. Eller, i värsta fall, kunde man ha sålt vårt land till Hitler och Mussolini.

Och vart vill Ryssland komma med sin intervention i Kina? Syftet har där varit ungefär enahanda; att utarma Japan, att tränga bort det från Mongoliets gräns och att i Fjärran Östern skapa en nödvändig bas för England och Frankrike för att dessa skulle kunna försvara sina österländska domäner. Men dessa inblandningar i Kina och Spanien har, förutom att man hycklat sina verkliga mål – en imperialism maskerad som revolutionärt skydd – varit i hög grad feg, kriminell och klumpig. Stalin har icke velat riskera någonting, varken i den ena eller den andra konflikten, hans styrkor ha stannat, enligt hans egen paroll, ”utanför artillerielden”. I gengäld mot ett visst antal gevär, kulsprutor och några kanoner, en ”hjälp” som betalats med guld, tvang Sovjetunionen Spanien och Kina till verklig politisk vanära. Och slutligen har all Sovjets aktion inte resulterat i någonting annat, än att göra stalinismen förhatlig, bland respektive folk, ty de två länderna ha betalat med blod och hjältemod för att få lära känna stalinismen i all dess vedervärdiga natur.

Frontförändring.

Det finns många värtaliga bevis för Sovjets fiasko i Spanien. Stalin sände på mindre än ett år tre ambassadörer till vårt land: Rosenberg, Antonov och Gaikis. Rosenberg darrade inför Durrutis proletära storhet i novembermånadens Madrid, och några månader senare var han tvungen att höra på allt vad Largo Caballero hade att säga Sovjet, uppretad av spansk, socialistisk indignation. Den stackars ambassadören, som hade en kontorists bleka ansikte och svaga kropp, lämnade Spanien, väl vetande att han inte kunde återvända till Ryssland. Han vistades i Paris en kort tid och hoppades att Kreml skulle förlåta honom. Sedan reste han till Moskva, och ingen vet något mera om honom.

Antonov, var en av Trotski's duktigaste medarbetare i oktoberkuppen. Det var samma person som Sergio Pannuzio presenterar i boken ”Curcio Malaparte”, i ett litet rum i Smolny-institutet, med sitt bleka ansikte lutande sig över tsarens befästningskartor. Han hade i Ukraina fått en god övning i anarkistutrotning, då han tilldelade sista slaget åt Mackhnos trupper. Då man kunde anse honom såsom innehavande doktorsgrad i organisationen för politiska kupper och i kampen mot diktaturens motståndare, blev han skickad till Barcelona för att spränga den anarkistiska rörelsen i Spanien. Där organiserade han försiktigt den kända provokationen i maj 1937, vilken våra katalanska kamrater besvarade, fastän på ett obeslutsamt sätt. Om CNT-, FAI- och POUM-grupperna den gången hade gått till anfall på allvar mot statsregeringen, som stod under det kommunistiska herraväldet, på ett mera organiserat sätt, hade deras seger varit säker och krigets utveckling blivit helt annorlunda. Men de gingo till kampen utan någon förberedande plan, förvirrat och splittrade, och därför blev det inte mer än en revolt, om än intentionen från början hade varit revolutionär. Rörelsen blev strypt genom sin egen oklarhet, som från första början kännetecknade den. Antonovs seger var fullständig, men trots detta blev han kort därpå, på Stalins order, återkallad ”för annat uppdrag”. Han uppslukades av det enorma Ryssland.

Och vad blev det av Gaikis? Vi vet inte ens när, hur och varför han lämnade Spanien.

Detsamma var förhållandet med framstående GPU-agenter och högtstående chefer i Internationella brigaden, sådana som t. ex. den lejda generalen Kleber.

Jag har redan sagt, att Ryssland lämnade den spanska striden före Kataloniens fall. Regeringen Chautemps välkända kris, på vilken de ryska och de brittiska inflytandena utövade allt möjligt tryck, och mötet i München, voro alarmerande för Stalin. Chamberlains resa till Rom gjorde att Stalin ändrade politik, d. v. s. han gömde sig bakom diplomatiens dubbelspel. När han lämnade den spanska konflikten hade han redan ordnat sina kort för ett nytt parti. Negríns återkomst till Spanien efter det Katalonien gått förlorat, var en episod av ringa betydelse för Kreml. När vi anlände till England slogo kommunisterna på den stora demokratiska trumman, men tonen var tom – ej så underligt. I det magnifika Hyde park, på vars gräsmattor talarstolar rests av alla rörelsers propagandister, vilka dock saknade en Agoras eller en Forums elegans och lidelsefullhet, blev jag i april månad i år vittne till den löjligaste syn i världen. Hundratals kommunist, män och kvinnor, unga och gamla, välklädda och trasvargar, följde efter en musikkår som spelade Internationalen, så gott den kunde, alla marscherade i takt, som goda soldater, beväpnade med stadiga knölpåkar, vars kryckor voro skulpterade i form av knytnävar – den marxistiska hälsningen – bakom plakat med ordet ”Unity” (enhet), viftande med Mariannes, Onkel Sams, John Bulls och Stalins fanor. Det var ”fredens front” ... Efter dem kom ett annat plakat: ”Proletärer i alla länder förenen eder! ... Kort därefter blev Litvinov avsatt, den ”demokratiska” farsen var slut.

Men den kunde inte sluta utan förräderi. Man trodde att bannlysningen av Sovjets representant i Genève betydde Sovjetunionens avlägsnande ur Västeuropa, men dubbelspelet fortsatte. Precis som förbindelsen med Tyskland inte bröts under den ”demokratiska” perioden, utan bara sköts undan till ett andra plan, så blev nu förbindelsen med Paris och London undanskjuten, medan man höll på att förbereda en triumfbåge för det tyska ”Riket”. Molotovs tal, som avslöjade Sovjets synpunkter beträffande de baltiska länderna – garantier för dessa länder, även om de inte ville ha dem – var ett tydligt tecken på att Ryssland framlade problem för England och Frankrike utan möjlighet till lösning, ty det önskade inte längre en allians med dem, såvida den icke erbjöd stora fördelar i Östern ... När direkta förhandlingar började mellan Moskva, Paris och London, blev Hitler irriterad. Kreml's dubbelspel var i gång, och i högsta intensitet. Medan Molotov och Vorosjilov talade med de franska och brittiska delegaterna i Moskva, ordnas ett handelsfördrag mellan Ryssland och Tyskland. Den ryska kommunistiska pressen och radion fortsatte sin kampanj mot nazismen, under det att Kreml och Wilhelmstrasse förberedde Polens delning och den europeiska kartans omläggning från Svarta havet till östersjön. Den kommunistiska propagandan mot fascismen varade till den dag – världsskandalens dag – då den nazistiska flaggan hissades i en av Moskvas flyghamnar för att hälsa herr von Ribbentrop, som anlände för att underteckna en nonaggressionspakt mellan Ryssland och Tyskland, mellan den röda och den bruna diktaturen. Den brittisk-franska militära delegationen hade sålts till fienden i främmande land. Antikomintern-pakten var slut och likaså den stalinska kampanjen mot den fascistiska aggressionen. Jag säger detta, ty Stalin slöt pakt inte enbart med Hitler, utan också med Mussolini. Den rysk-tyska paktens undersöktes av Ciano när han besökte Hitler och von Ribbentrop i augusti 1939. En månad tidigare hade Virgio Gayda skrivit i ”Il Giornale d'Italia”, att Ryssland skulle komma att utöka axelns militära styrka, och nästan samtidigt därmed meddelade Berlin-pressen, att ”Tredje riket”, i samförstånd med Italien, stod i begrepp att för Ryssland framlägga definitiva förslag angående den kredit som den nationalsocialistiska regeringen var redo att bevilja Sovjet för inköp av maskiner och manufakturvaror, mot det att Ryssland förbinder sig att leverera råvaror till Tyskland.” Andra toner ha senare hörts i Italien.

När Franco-prensens korrespondent i Rom, José Antonio Giménez Arnau, kommenterade Cianos besök hos Hitler, meddelade han de spanska tidningarna, att detta mötes verkningar voro att söka österut, långt österut ... När von Ribbentrop återvände från Moskva berömdes han storligen av italienska ambassadören, han visste mycket väl vad som hade skett. Italienska tanks i Spanienkriget brukade ha följande devis påmålade: ”Madrid–Paris–Moskva” – den fascistiska imperialismens väg ... När några kommunistiska arbetare, värda att för sin dumhets skull evigt bära ok, fingo veta nyheten om denna pakt, ropade de med höjda knytnävar: ”Leve Moskva”! Sådana massor – sådana ledare! Hitler stormade Polen med sina divisioner. Den stalinska dubbelheten hade öppnat porten för kriget. Kommunisterna i hela världen visste inte vilken uppsyn de skulle visa, men snart försökte de en lämplig gest, som de först prövat framför oförskämdhetens spegel, och med ”marxistisk-leninsk-stalinska” sofismer förklarades den nya frontförändringen. ”Ryssland har gjort bra” – sade de – ”då det undertecknade nonaggressionspakten, det låter de kapitalistiska imperierna förinta varandra, och sparar sina proletära styrkor till efterkrigstider, då de skall sprida revolutionen över hela världen.”

Två veckor senare ordnade Moskva, vars propagandainstrument dagligen lovsjäng de kinesiska guerillakrigarnas bragder i kampen mot ”Tokios imperialistiska gäng”, på eget initiativ en vapenvila med Japan, och på Kinas bekostnad. På det viset avlägsnade man den japanska faran vid mongolska gränsen, och man kunde oförmodat kasta sig i ryggen på Polen, medan polackerna kämpade mot den pangermanska vågen. Polens kommunister, detta lands ”femte kolonn”, visade vägen för de inträngande förtrupperna av arbetarnas och böndernas Röda armé ... Moskva tillkännagav i radio med ett hån utan like, att dess trupper gick för att försvara de ryska minoriteterna i Polen, för att befria miljoner av ”blodsfränder” från det ok som de lydde under och för att på nytt öppna den väg som Pilsudski 1920 stängt. I Molotovs not till de utländska representanterna i Moskva, i vilken polska statens försvinnande tycks vara bestämd utan vidare, är hans argument – ”fait accompli” och där uppställer han sådana problem som beröra ”minoritets”- och ”ras”-frågor, förutom att den har den nazistiska diplomatiens vanliga utseende. De ryska trupperna avancerade på polsk mark. Bland deras chefer finner man Goref, den ledande personen i den hemliga generalstab, som Sovjetunionen påtvingade folkarmén i Spanien under kampen mot fascismen, mot inkräktarna, mot Rom och Berlin. Den tyska generalstaben meddelade samtidigt, att sovjetaktionen var förutsedd – i nonaggressionspakten – och när Röda, arméns bolsjeviker mötte Tredje rikets bruna trupper utbytte de kamrathälsningar, på samma sätt som, när man på den mandsjurisk-mongoliska gränsen nåddes av nyheten om Moskvas och Tokios vapenstillestånd, en officer gick fram till de fientliga skyttegravarna för att omfamna den japanska översten ... Kan man säga något mer? Jo, man kan! De franska kommunisternas deputerade i parlamentet våga ”försvara” Polens delning, utan att någon ny Bartolomeinatt bryter ut, och i alla radioutsändningar säger Moskva att i Polen har det socialistiska uppbyggnadsarbetet nu börjat, att den II Internationalen är en klick förrädare i imperialismens tjänst och att anarkisterna bara äro professionella tjuvar och mördare ...

Och två månader senare marscherade Röda armén in i Finland för att ”befria” det finska folket ... Med artilleri, bombplan och giftgas ...

Sovjetimperialismen.

Då Stalin försökte alliera sig med Tyskland och Japan, placerade han sig på den ryska byråkratins främsta plats, som inte ville kriget. Men Polens delning, som, samtidigt som han proklamerade sin neutralitet i den europeiska konflikten, genomdrevs på bekostnad av flera föredragsbrott, kan föra honom mycket långt, alldeles för långt. Man säger, att det är nu som

Sovjetunionen slagit in på den imperialistiska vägen. Detta är emellertid icke alldeles säkert. Ty vad var avsikten med den ryska interventionen i Kina och Spanien? I alla händelser icke att åstadkomma någon social revolution i dessa länder. Det var för att erövra sådana politiska positioner som kunde tillåta Sovjet en senare expansion. Är detta inte typiskt imperialistiskt? Mellan interventionerna i Kina och Spanien och i Polen, Finland är det ingen annan skillnad än sättet och dimensionerna. Detta steg, som Sovjetunionen tagit efter överenskommelse med Tyskland, är mycket allvarligt. Ungern, Rumänien, Finland, Estland, Lettland, Litauen ... dessa länder veta att Sovjetunionen börjat en erövringsperiod, den Röda armén har inträtt i kriget, och man lämnar inte ett krig när man vill, utan när man kan och hur man kan. I Brest-Litovsk ordnade Trotski den fred som avlägsnade Ryssland från den förgångna imperialistiska konflikten. Till samma punkt komma i dag de ryska trupperna, för att vanhedra sig genom att trampa på historien. Lenin offentliggjorde hemliga traktat, men man imiterar inte honom nu i Moskva.

Stalins saltomortal har varit en paddas hopp, och han har fallit i den blodiga pöl som han ville undvika. Han skall snart råka i konflikt med Hitler, som nu med Finland, Ungern och Rumänien. Vad kan man förutse för framtiden? Om man tänker sig Polens återupprättelse, måste man först tänka sig Rysslands nederlag. Om status quo blir följd – och därav beror hela Europas ”nazifiering” – måste man taga för givet uppkommande konflikter mellan Sovjet och Tyskland. – Båda två, äro alltför starka och demagogiska för att förbli goda grannar, och därtill alltid frestade till rivalitet om mellan dem lämnas en fantom-stat, en fantom-stat lydande under båda makterna, i vilken den ena partens intressen och propaganda skulle ha en verkan som eld och krut. Dessutom nöjer sig Tredje riket inte med annullerandet av Versailles-traktaten, det är bara början av det stora imperialistiska uppstigandet. Balkan, Donau, Svarta havet, Rumänien, Ukraina ... kornbodar, petroleum-brunnar och breda vägar för handels-expansion. Det är vad Tredje riket vill och vad det kommer att försöka att få, så snart som möjligt. Om man tar detta i betraktande så ser man, att en utvidgning av det nuvarande kriget – i vilket hela Europa skall vara tvunget att delta – är oundvikligt och vad skall Ryssland, i denna stora konflikt, ha för nöje av att stå på Tysklands sida? Kan Sovjet vara med om att dela Rumänien för att tillåta Tyskland intaga något grannland? – Hitler vill inte ha kolonier, utan ett kontinentimperium att ge Tyskland möjligheter att öppna vägen för sig till de rika västryska zonerna. Men strida med sin Röda armé vid sidan av naziarmén, en strid som vore som gift och motgift, som neutralisera varandra? Och sedan när kriget mognat, en mognad för vilken England och Frankrike förbereda sig, blir världen bakom fronten ett mysterium. Och allt detta utan att räkna med att det – i det bästa fall – dyker upp en mäktig fiende mot Ryssland i Orienten Den III Internationalens död, en omedelbar konsekvens av Kremls nya förräderi, bebådar stalinismens slut i hela världen – den tar livet av sig själv.

Och vad skulle i denna situation, hänt i Spanien om kampen varat tills nu? Svaret får man söka i Kina. Kinas kamp mot Japan har förhindrat att kriget vid den mandsjurisk-mongolska gränsen skulle bli en stor sovjet-japansk konflikt. Den ryska ”hjälpen” åt Kina är den kinesiska hjälpen åt Ryssland. Det intresserar Sovjetunionen ofantligt att man, på en av dess gränser, avstänger en av dess största fiender, och Sovjet har sålt Kina till Japan, som nu ska vända hela sin arméstyrka, som upptagits i Mongoliet mot Kina. I fallet Spanien, och i synnerhet om vi tänka på att det inte har någon direkt strategisk relation med Sovjetunionens försvar eller expansion, varför skulle då Stalin inte sälja vårt land till det egna landets fascister eller till inkräktarna? På samma sätt skulle, som kommunisterna gjort i Polen med den Röda armén, kanske de hade lett de italienska trupperna på Kastiliens fält och kanske de skulle ha kallat de blåa banditfalangisterna ”kamrater”, på samma sätt som de röda ryssarna kallade de

bruna tyskarna. Och de skulle inte ha ljugit! Lister, Modesto, Galan, Tagüeña, Ciutat, Mendiola, Jesús Hernández och andra äventyrare, som icke lyckades att dominera det antifascistiska Spanien i mars månad 1939, kanske de nu ber ”den store Stalin” om en plats i arbetarnas och böndernas armé, för att samarbeta med nazisterna för de polska och finska arbetarnas ”befrielse”. Negrín för sin del har inte sagt ett ord emot förräderiet mot Kina, inte heller mot mordet på Polen. Tänker denna skurk komma tillbaka till Spanien? Det skulle för honom och för de andra tjänarna av Moskva inte behövs mera än en order från Stalin för att de skulle ha prisgivit oss till fienden. Har de icke under kriget mördat hundratals revolutionära arbetare? Har de icke försökt att vanhedra kampens noblaste motiv och täcka med ärelöshet de största bland ledarnamnen? Ha de spanska kommunisternas gäng utomlands med sin tystnad icke givit prov på det största stalinska förräderiet? Även i Frankrikes koncentrationsläger ha de varit de värsta parasiterna. Alla fascister ha i närvarande stund förenats – de svarta, de blå, och de bruna med de röda. Detta är sanningen, och vi kan vara stolta över att vi i Spanien, under och före kriget, kämpat mot dem alla, utan åtskillnad, och visat hela världen allas plikt – att tillintetgöra denna plåga, att från jorden utplåna ledare som underlydande, annars få, vi uppleva att mänskligheten kommer att sjunka lägre än under medeltiden.

En sista fråga: Vad kan nu hända i Spanien/ Franco har ställt sig i Hitlers och Mussolinis tjänst, speciellt den sistnämnda har en sträng kontroll över hela Spanien. ”Der Führer” och ”Il Duce” äro överens om en stor offensiv mot det brittiska imperiet. Om den italienska diktatorn under Polens tillintetgörande förhållit sig stilla, så är det inte för att han ville vara neutral, utan – emedan det passade Rom–Berlin-axelns planer. Franco tjänade lydigt dessa planer, en halvtimme efter det Frankrike förklarar Tyskland krig, gjorde Franco ett uttalande beträffande ”konfliktens lokalisering”, d. v. s. han proklamerade samma princip som några dagar senare, från och med Danzig till och med Polens delning, skulle tas upp av Hitler. England och Frankrike fortsätta kriget och andra makter närma sig det. Italien skall inte förbli neutralt, och Franco skall, efter tre år av ”antimarxistiskt korståg”, förena det spanska folkets öden med de ”proletära makternas”, från vilka man inte kan tänka sig Ryssland avskiljt ... Det skall medföra många och stora – revolter för vårt land; men medan vi vänta på att det skall äga rum, är det alla spanska anti-fascisters i utlandet plikt att kämpa – med vapen i hand, om så behövs – för den spanska neutralitetens bevarande, emot Franco-regimen, innan den kan slutföra sitt brott. Och denna kamp får inte föras under utländsk kontroll, icke heller för någon krigförande makts del. Denna kamp bör vara samma som Nationalrådets för försvaret var, antistalinsk och antifascistisk, rent spansk! Världsproletariatet bör ha fått klart för sig vilken betydelse Spaniens oberoende och frihet kan ha för dem!